

„Raz príde doba, keď nebude-
te vraviť „Odpočúvajú ma cez
môj telefón“, ale „Môj telefón
ma odpočúva.“

P.K. Dick

Obsah

Minimálna mzda patrí do
asociálneho balíčka
str. 5

Duálne vzdelávanie nevyšlo
str. 11

Zdieľaná ekonomika
str. 12

Zelenou proti prírode
str. 14

Školstvo je drahé. A nezaplá-
tené
str. 15

Pomýlené HDP
str. 17

Deregulácia cien energií –
sliepka alebo vajce?
str. 18

Politici chcú zvyšovať dôchod-
ky. Zastavte ich!
str. 18

Karpišova jedinečná kniha o
penézích, dluzích a krízach
str. 19

Výzva obchodníkom – zverej-
ňujte všetky ceny
str. 20

Minimálna mzda ako nepriateľ
Rómov
str. 22

Konferencia Konkurencie-
schopnosť: Slovo bez obsahu?
str. 24

Editorial

Richard Ďurana

Naposledy ste Market Finesse vo svojej schránke našli ešte v lete. Čas letí, aj keď zima nás o svojom príchode presviedča len pozvoľna. Za ten čas sa udialo toho neúrekom, jedna udalosť však v živote nášho think tanku vyčnieva vysoko nad všetky ostatné: dlho očakávaná kniha Juraja Karpiša **Zlé peniaze – sprievodca krízou** uzrela v novembri svetlo sveta. Predslov ku knihe z pera profesora Josefa Šímu, rektora vysokej školy CEVRO Institut v Prahe, si môžete prečítať nižšie na 19. strane. Keďže sa milovými krokmi **blížia Vianoce**, pripomínáme, že knihu môžete nájsť na pultoch všetkých lepších kníhkupectiev po celom Slovensku a

v predpredaji si ju môžete zakúpiť a tým aj podporiť INESS na stránke **www.zlepeniaze.eu**. Neváhajte dlho, aby vám pošta stihla knihu načas doručiť. Toto je kniha, ktorá by mala byť súčasťou každej domácej knižnice. Každý si v nej niečo nájde a dá sa čítať aj tzv. záchodovým spôsobom – kdekoľvek ju otvoríte, môžete sa začítať bez strachu, že sa stratíte. Reakcia čitateľov nám vyrazila dych. Prvý náklad sa roztrúsil v priebehu pár týždňov a svetlo sveta už uzrela aj dotlač!

Okrem Zlých peňazí sme vydali ďalšiu, tradične policy publikáciu: **Nezamestnanosť - systémový problém slovenského hospodárstva**. Predstavuje v nej prieskum medzi zamestnávateľmi aj obecnými úradmi zameraný na identifikáciu skúseností a predsudkov v zamestnávaní Rómov. Aj pomocou neho sme sa snažili verifikovať, ktoré opatrenia na trhu práce predstavujú najväčšie prekážky v tvorbe nových pracovných miest pre zraniteľné a marginalizované skupiny. Sumár zistení nájdete na strane 26, publikáciu predstavíme na seminári 15.12. 2015 v Bratislave.

Človek nemusí byť Hercule Poirot, aby si podľa zvýšenej frekvencie billboardov s usmiateymi politikmi všimol, že sa zvoľbnieva. INESS chce prispieť k tomu, aby sa komunikácia medzi politikmi a voličmi neodohrávala len cez sklo autobusu či

električky, ale aby politici zodpovedne voličom komunikovali dôležité ekonomické témy. Jednou z najdôležitejších je konkurencieschopnosť. Slovensko, kedysi regionálny líder v ekonomických reformách a magnet na investorov, stráca v porovnaní so svojimi susedmi dych, čo musí mať nevyhnutne ekonomické dôsledky. Jedným z nich môže byť napríklad pomalší rast hospodárstva a tým aj bohatstva nás všetkých. Len pre pripomenutie: krajina rastúca tempom 7% HDP ročne zdvojnásobí svoje bohatstvo za 10 rokov, kým krajina rastúca tempom 2% za 35 rokov. Ako sa na povolebné Slovensko v kontexte konkurencieschopnosti pozerajú

naši politickí lídri, sme sa dozvedeli na konferencii **Konkurencieschopnosť: slovo bez obsahu?**, ktorú sme zorganizovali koncom novembra. A aby sa mohli slovenskí politici inšpirovať, priniesli sme im ochutnávku v podobe top zahraničných expertov z krajín, kde slovo **konkurencieschopnosť** znamená veľa. Viac sa dočítate v správe na strane 24.

Na záver mám jednu neuveriteľnú správu: pred 2 týždňami som bol v New Yorku na konferencii The Liberty Forum, na ktorej sa zúčastnilo viac než 500 think-tankerov z celého sveta. Dal som sa do reči s jedným mojim známym Indom, a dozvedel som sa od neho, akoby mimochodom, že náš projekt **Cena štátu** pripravili aj pre Indiu! Cena štátu tak funguje síce „len“ v 9 krajinách, ale pokrýva celú pätinu

populácie zemegule!

Prajem vám pekné Vianoce,

Richard Ďurana

Dva svety materskej dovolenky

Róbert Chovanculiak

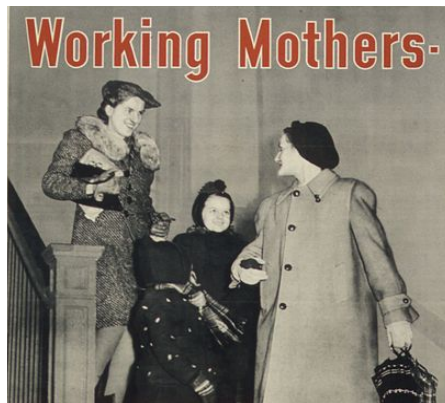

Prvá harmonizácia regulácie materskej dovolenky na úrovni celej EÚ sa objavila v roku 1992, kedy bola stanovená jej minimálna dĺžka na 14 týždňov. Neskôr sa v roku 2008 Európska komisia pokúsila znova prijať balík opatrení upravujúci materskú dovolenku a mal vychádzať z dohovoru Medzinárodnej organizácie práce o ochrane materstva.

O dva roky neskôr Európsky parlament navrhol zmeny, v ktorých žiadal harmonizovať predĺženie minimálnej materskej dovolenky na 20 týždňov vo výške plného platu. Navyše ani otcovia nemali prísť na prázdno, preto parlament požadoval uzákonenie otcovskej dovolenky vo výške dvoch týždňov a to rovnako vo výške plného platu. Návrh Parlamentu však ostal bez odozvy a Rada k nemu neprijala žiadne stanovisko. Neskôr Komisia navrhla stiahnuť navrhovanú smernicu v rámci svojho Programu regulačnej vhodnosti a efektívnosti.

Proti tomu sa nedávno na pôde Európskeho parlamentu postavili poslanci, ktorí vyjadrili požiadavku, aby Európska komisia nestiahla návrh smernice o materskej dovolenke. Táto požiadavka však s vysokou pravdepodobnosťou nebude úspešná. Návrh nepodporujú niektoré krajiny v rámci Rady. Uvedomujú si totiž, že by to príliš zaťažilo ich sociálne systémy v pomerne zlých fiškálnych časoch.

Celá táto diskusia na úrovni Parlamentu však vyznieva smiešne, keď sa pozrieme, o čom sa diskutuje za Atlantickým oceánom. Tam iba od roku 1993 majú niečo ako právo na neplatenú materskú dovolenku v dĺžke 12 týždňov. Toto právo sa navyše nevzťahuje na všetkých zamestnancov. Otázkou platenej

materskej otvorila až v tomto roku kandidátka na prezidenta Hillary Clinton. Tá v jednom jej propagačnom videu označuje za poburujúce, že USA sú jediná krajina v západnom svete, ktorá nemá garantovanú materskú dovolenku. V nedávnej dobe sa téma dostala aj do bieleho domu, kde sa Obama chystá zaviesť nový benefit všetkým federálnym za-

mestnancom. Tí budú mať po novom právo na platenú materskú dovolenku v dĺžke 6 (!) týždňov. Pre porovnanie na Slovensku je materská dovolenka 34 týždňov (37 týždňov pre osamelú matku) a 65% z platového ohodnotenia, teda celkovo skoro 3 a pol krát viac ako v USA. Vyplatená suma je už dnes o 10% vyššia, ako požadujú europoslanci.

Ak si tieto diskusie vzťahujeme na momentálnu výkonnosť jednotlivých ekonomík, mieru nezamestnanosti a neustále vysoké deficity a dlhy, znejú návrhy z Európskeho parlamentu ako zlý vtip. Ekonomika sa v USA javí byť v posledných rokoch v oveľa lepšej kondícii ako v EÚ a to najmä kvôli nepružnému trhu práce. Vývoj diskusií o rozširovaní sociálneho systému by sa preto mohol uberať skôr opačným smerom. Poslanci Európskeho parlamentu si musia uvedomiť, že snaha o harmonizáciu pravidiel o materskej dovolenke s požiadavkou na 20 týždňov preplatených so 100% platovým ohodnotením nie je šlachetným návrhom bez nákladov. Ďalšie zvyšovanie nákladov práce, či daňového zaťaženia sa prejaví buď priamo, v podobe nižších čistých miezd, alebo nepriamo, v neochote vytvárať nové pracovné miesta a zamestnávať ženy.

iness.sk, 1.7.2015

Trh nevyrieši všetko

Martin Vlachynský

Koľkokrát v živote ste už počuli formulu „neviditeľná ruka trhu vyrieši všetko!“? Určite mnohokrát. Predpokladám, že vo väčšine prípadov to bola ironická poznámka niekoho, kto predtým poukázal na nejaký spoločenský problém – nezamestnanosť, krízu, chudobu či kriminalitu.

Nikto, kto sa venuje štúdiu fungovania spoločného konania ľudí, teda trhu, by takúto vetu nevysslovil. Vychádza totiž z utopistickej, až náboženskej predstavy bezchybného fungovania akejkoľvek „rajskej“ spoločnosti a nepochopenia tej skutočnej výhody trhovej spoločnosti pred spoločnosťou úradnícky regulovanou a centralizovanou.

Trh nedokáže vyliečiť rakovinu, sprístupniť

zdravotnú starostlivosť v nekonečnom množstve, ani zabezpečiť každému obyvateľovi Zeme najnovšie Lamborghini a 300 dní dovolenky ročne. Pokiaľ sa ľudstvu nepodarí zvrátiť vyhnanie z Raja, budú na svete materiálny nedostatok, kriminalita, aj choroby.

Trh tieto problémy nedokáže vyriešiť – ale dokáže zlepšiť stav rýchlejšie ako konanie úradníkov a politikov. Trh nedokáže zabezpečiť, že všetci budeme mať veľa, ale dokáže zabezpečiť, že všetci budeme mať zjatra viac. Nedokáže každému zabezpečiť tú najlepšiu existujúcu zdravotnú starostlivosť, ale dokáže, že chudobní dnes nezomierajú na smrteľné choroby bohatcov včerajšia. A dokáže to oveľa rýchlejšie a efektívnejšie, ako

jeho alternatíva.

Nie je za tým žiadna mágia neviditeľnej ruky. Tá neviditeľná ruka sú v skutočnosti miliardy viditeľných rúk, ktoré vkladajú produkty do košíkov, prijímajú platby, či sa potriasajú pri uzatváraní kontraktov. Trh je efektívny preto, lebo je jediným skutočne ľudovým a sociálnym prvkom usporiadania spoločnosti. Nie zopár tisícov viac či menej šikovných úradníkov a politikov s viac či menej dobrými úmyslami, ale každý jeden človek sa na trhu spolupodieľa na rozhodovaní o tom, kam budú umiestnené zdroje spoločnosti, aby produkovali čo najviac blahobytu.

Nie nekonečno – ale stále viac.

iness.sk, 16.7.2015

Dokážu to aj delfíny

Juraj Karpiš

Asi najdôležitejšou radou ohľadom osobných financií je, aby si človek sporil. Vytváranie osobného pokladu z toho, čo neminie z príjmu, je dôležité. Nielen preto, že je dobré mať rezervu v prípade nečakaných nákladných udalostí ako je napríklad strata za-

mestnania, rozbité auto či dokonca manželstvo. Hlavným dôvodom je istota v podobe pokrytia finančných potrieb v starobe.

Zadĺžené vyspelé štáty a starnúca populácia by mali každému dôchodcovi-čakateľovi jasne signalizovať, že na štátom vyplácaný

dôchodok by sa spoliehať radšej nemal. Niektorí si ale vraj sporiť nevedia a nutkavo minú všetko, čo zarobia. Iní si „nanúteným sporením“ ospravedlňujú zobrať hypotéku. Spomenul som si na to, keď som čítal o amerických delfínoch.

Na to, že aj oni vedia šetriť, prišli cvičitelia v Inštitúte pre štúdium morských cicavcov v Mississippi. Zvieratá od cvičiteľa dostávali odmenu za to, že pomáhali udržiavať čistú vodu zbieraním odpadkov, ktoré padli do akvária spolu s rybami alebo ich tam nahádzali nedisciplinovaní návštevníci. Delfínia samica Kelly systém pochopila dokonale. Keď niekto z návštevníkov odhodil do vody papier, schovala si ho pod kameň na dne bazény. Keď sa ukázal tréner, odtrhla z neho kúsok a dala mu ho, očakávajúc odmenu v podobe ryby. Na ďalší krát odtrhla ďalší kúsok a dostala ďalšiu rybu. S trhaním pokračovala dovtedy, kým sa celý papier neminul. Kelly pochopila, že za malý papier dostane rovnakú rybu ako za veľký papier a toto nastavenie chytrou využila. Spravila bezrizikový trhový arbitráž.

Jedného dňa do nádrže spadla čajka. Kelly ju chytila, aby ju neskôr spolu s iným odpadom odovzdala trénerom. Keďže to bol veľký

vták, Kelly dostala za odmenu viacero rýb. To vnuklo Kelly zaujímavý nápad. Pri nasledujúcom kŕmení nezjedla všetky ryby, ktoré dostala, ale časť z nich si skryla na dne akvária pod kameň. Keď tréneri odišli, vyniesla ryby

na hladinu a lákala na ne čajky. Tie chytala a neskôr nosila trénerom, ktorí jej za ňu dávali ďalšie ryby. Kelly tak - na rozdiel od mnohých ľudí - bola schopná šetriť a investovať. Vymenila okamžitý pôžitok v podobe fajnovej ryby teraz, za väčšie množstvo rýb v budúcnosti.

Okrem toho objavu bola schopná investičnú stratégiu naučiť aj svojich potomkov a ostatných obyvateľov akvária. Chytanie čajok sa v tomto akváriu stalo obľúbenou zábavou delfínov.

Na predpoklade plošnej neschopnosti Homo Sapiens myslieť na dôchodkovú budúcnosť je postavená povinná účasť v štátnej dôchodkovej schéme. Solidárnej zložke rozumím, no neviem prečo sa štát zásluhovosťou dôchodkov hrá na kombináciu súkromnej poisťovne a investičného fondu. Nie je možné vyviazať sa ani zo zásluhovej časti dôchodku nad životným minimom. Prečo nestačí ručne napísaná žiadosť, čestné prehlásenie o tom, že si uvedomujem príchod staroby a podniknem adekvátne kroky? Pritom by mohlo stačiť už i potvrdenie, že človek prekročil IQ delfína.

.týždeň, 23.8.2015

Porovnanie

Dobehnúť a predbehnúť!

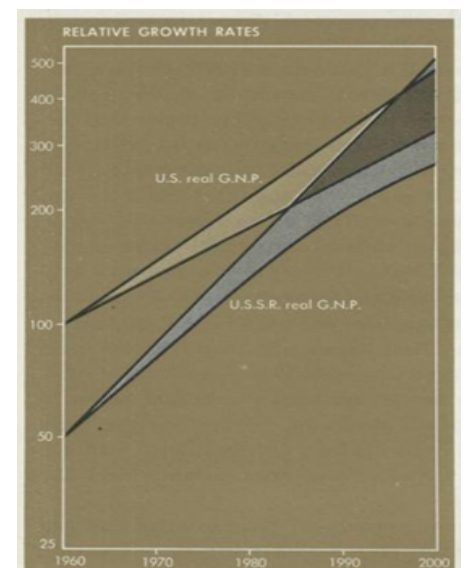
Kedysi koloval vtip: v 50. rokoch mal východný blok za cieľ Ameriku predbehnúť. V 60. rokoch ju mal dobehnúť. A v 70. rokoch – nestraťiť z dohľadu! Pikantné je, že zaoštvávanie centrálne riadených ekonomík niekedy nedokázali uvidieť ani slovní ekonomickí profesori v samotnej Amerike. Príveľa intelektuálnej práce niekedy spôsobí, že človek sa zabudne pozrieť von oknom.

Exemplárny prípad predstavuje napríklad Paul Samuelson. Jeden z najznámejších ekonómov 20. storočia, držiteľ Nobelovej ceny a autor najpopulárnejšej učebnice ekonómie všetkých čias. Práve v tejto knihe sa už vo vydaní z roku 1967 sa objavuje možnosť, že hrubý národný produkt Sovietskeho zväzu by mohol dobehnúť USA niekde medzi rokmi 1977 - 1995. Každé nasledujúce vydanie

posúvalo túto prognózu o niečo viac do budúcnosti, až konečne v roku 1985 z učebnice vypadla. Samuelson dostal Nobelovu cenu za ekonómiu práve v roku 1989, keď komunistický systém v Európe kolaboval.

Projekcie budúceho vývoja HDP Sovietskeho zväzu a USA. Ilustrácia z učebnice Ekonómia Paula Samuelsona z roku 1961. Obrázok prebratý z blogu Marginal Revolution.

Túto, ako aj stovky ďalších zaujímavostí nájdete v knihe Zlé peniaze.

Nový autorský zákon, a komu tím prospějete?

Róbert Chovanculiak

Kým DPH na chlieb má klesnúť, (takpovediac) DPH na elektroniku narastá. Budeme SOZA o pár rokov platiť autorské poplatky aj z mikrovlnky?

Vláda v lete schválila nový autorský zákon. Najskôr fakty. Ak si od 1. januára roku 2016 kúpite elektronické zariadenie, ktoré je schopné vyhotoviť rozmnoženinu chráneného obsahu, zaplatíte aj nanovo definované poplatky. Tieto poplatky sa budú odvíjať od ceny tovaru a sú pre každý typ zariadenia rôzne: za mobilný telefón 0,7 %, tablet 0,6 %, počítač 0,85 %, kameru 1%, fotoaparát 0,35 %, tlačiareň, skener, fax alebo čítačku kníh 3 % (!), audio-video rekordér, set-top box, smart TV, mp3 alebo mp4 prehrávač 3 % a za CD, DVD nosič alebo USB kľúč 6 %

z predajnej alebo dovoznjej ceny. Obdobné poplatky existovali aj predtým, nevťahovali sa však na také množstvo typov tovarov a vyrátavali sa len z ceny určitých komponentov - pamäťových nosičov. Ak si tak dnes kúpite televízor v hodnote 600 eur, zaplatíte 120 eur na DPH a ďalších 18 eur na poplatkoch za autorské práva.

Z ekonomického pohľadu nejde o nič iné, ako zavádzanie novej nepriamej dane. Táto daň je však zaujímavá tým, že nepoputuje do štátneho rozpočtu, ale jej príjemcami budú kvázi súkromné organizácie, tzv. organizácie kolektívnej správy autorských práv ako napríklad SOZA, LITA a pod. Tieto následne podľa rôznych kľúčov alokujú vyzbieranú daň medzi v nich registrovaných autorov ako

tzv. „náhradu autorskej odmeny“. Chcete sa dopátrať, koľko eur z vašich peňazí dostala tá, alebo oná kapela či spevák? Bez šance. Samotná daň tak funguje na základe predpokladu „prezumpcie viny“ za kopírovanie legálnych autorských diel pre vlastnú potrebu. Teda zaplatíte, aj keď si ani nevšimnete, že váš televízor má možnosť nahrávania, pretože na platenie daní stačí aj potenciálna hrozba rozmnoženia chráneného obsahu.

Natíska sa pelíškovská otázka: „A komu tím prospějete?“ Novoprijatý zákon je totižto učebnicovým príkladom fungovania demokratických mechanizmov, ktoré majú tendenciu generovať zákony koncentrujúce výnosy pre malú organizovanú skupinu (v tomto prípade členov autorských organizácií) a roz-

ptyľujúce náklady na veľké množstvo neorganizovaných spotrebiteľov. V predchádzajúcich rokoch dokázali spomínané organizácie na týchto špeciálnych daniach vzbierať čosi vyše 400 000 eur ročne. Podľa predbežných výpočtov má nový zákon priniesť značné navyšenie výnosov a po novom sa táto suma bude pohybovať v miliónoch eur.

V duchu dnes populárnych termínov by sme tak mohli nazvať tento zákon ako vládny antisociálny balíček. Kým DPH na chlieb má klesnúť, (takpovediac) DPH na elektroniku narastá. Navyše pamäťové médiá sa začínajú objavovať aj v inteligentných chladničkách, vysávačoch a ďalšej technike. Budeme SOZA o pár rokov platiť autorské poplatky aj z mikrovlnky?

Obhajcovia existencie organizácií ako SOZA a ich činností argumentujú tým, že nové technológie a hlavne internet uľahčili nielen legálne kopírovanie (voči ktorému je postavený nový autorský zákon), ale obchádzanie celých zákonov o právach duševného vlastníctva. Inak povedané rozšíril sa problém nelegálneho sťahovania a pirátstva. Kvôli tomuto fenoménu tak autori údajne prichádzajú o niečo, na čo majú nárok a pomocou podobných zákonov si len berú naspäť odmenu za svoju prácu. Ako sme však svedkami v prípade tohto zákona, je ťažké určiť mieru „správnych odmien“ a predovšetkým

predpovedať ich vývoj do budúcnosti – kto zaručí, že organizácie si neprelobujú o pár rokov novelu s navyšenými odmenami. Je veľmi ťažké odolať pokušeniu hýbať s desatinou čiarkou, ak ide o milióny eur.

Pritom však existujú umelci, ktorí nezobrali príchod informačných technológií a internetu ako ohrozenie, ale ako príležitosť. V hip hopovej komunite čelia umelci rovnakému problému s (ne)ochotou poslucháčov kupovať si originál nosiče. Navyše sa hip hop vzhľadom na jeho špecifický obsah nemôže spoliehať na hranosť v rádiách a následne tantiémy zo SOZA. Títo interpreti majú preto všetky dôvody hľadať alternatívne riešenia

ako premeniť svoj talent na zisk. Jedno takéto riešenie využíva samotný internet v prospech rapperov. Tí začali na svojich profiloch na sociálnych sieťach ponúkať určité originálne predmety (trička, mikiny, šiltovky, okuliare, energetické nápoje atď.) viažuce sa na samotných interpretov (potlače s ich menami, textami, alebo názvami pesničiek). Takéto predmety sa ukázali ako vysoko efektívny spôsob speňaženia hudby, majú totižto dve dôležité vlastnosti: 1) hodnota, ktorú im pripisujú fanúšikovia, je často oveľa väčšia ako hraničné náklady na ich produkciu, existuje tu teda pomerne ziskový priestor a 2) tieto predmety - na rozdiel od predaja hudobných stôp - nie je možné bezplatne stiahnuť, neexistuje teda pri nich problém čierneho pasažierstva ako pri predaji zvukových nosičov.

Jeden z najúspešnejších prevádzkovateľov tohto obchodného modelu na Slovensku, Rytmus, sa netají svojimi úspechmi v tejto oblasti podnikania. A okamžite ho nasledovalo množstvo jeho kolegov z brandže. Možno je na čase vypustiť dinosaurov slovenskej (nie len) pop-music mimo ohrádku zákonom garantovaných príjmov a naučiť ich samostatnosti. Existuje nezanedbateľná šanca, že nakoniec by boli spokojnejší aj ich zákazníci – poslucháči.

eTrend.sk, 2.7.2015

Vzniká daňový systém pre vyvolených

Martin Vlachynský

Investičné stimuly sú priznaním vlády, že podnikateľom by sa lepšie darilo, ak by mali nižšie dane, menej byrokracie a spolupracujúcu verejnú správu. Analytik INESS Martin Vlachynský v rozhovore pre biztweet.eu.

Príchod Jaguar Land Rover je pre nezamestnaných nielen z regiónu iste dobrou správou. Ako by mohol nábor 2 – 6 tisíc ľudí pohnúť číslami nezamestnanosti?

Je to na slovenské pomery obrovské číslo. Ale treba si uvedomiť, že nie je nezamestnaný, ako nezamestnaný. Je rozdiel 20-ročný absolvent strojariny z Nitry, ktorý sa rozhlíada na pracovnom trhu po návrate z dlhodoobej brigády v zahraničí a 55-ročná žena so základným vzdelaním z Utekáča, ktorá je nezamestnaná šesť rokov. Tú najproblematickejšiu časť nezamestnaných väčšinou dokážu zamestnať len jednoduché práce v lokálnych malých firmách, nie stovky kilometrov vzdialená práca s istými nárokmi na zručnosti.

Na druhej strane to však nebude zadarmo. Už teraz SARIO žiada povolenia na výstavbu závodu. Iste nie za malé peniaze a stále nie je jasné, kto náklady uhradí. Továrň žiaľ podľa všetkého dostane aj daňové „odpustky“. Čo na to hovoríte?

Investičné stimuly sú takým priznaním vlády, že podnikateľom by sa lepšie darilo, ak by

mali nižšie dane, menej byrokracie a spolupracujúcu verejnú správu. Radšej by som videl „stimul“ v podobe nižších daní, reformy súdnictva, či zákonníka práce, ktorý by sa rozprestrel po celej ekonomike a pomohol by tak aj spomínaným drobným podnikateľom, ktorí sa snažia preraziť v Utekáči či Krompachoch a ktorí si nikdy priame výhody nedokážu vylobovať.

Aký vplyv na ekonomiku majú daňové prázdniny a zvýhodnenia. Čo to robí s konkurenciou?

Zadotovaná firma si môže dovoliť ponúknuť za zamestnancov, stroje či rôzne služby viac, ako nezadotovaná konkurencia. Umelo sa tak presúva produkcia do dotovaného odvetvia, hoci možno iné firmy by vedeli tieto zdroje zúžitkovať lepšie. To, že ostatné automobilky mali takisto výhody pritom tento efekt neovplyvní, pretože podnikatelia nepri-

amo súperia o zdroje všetci navzájom.

Aký je potom reálny dopad na hospodárenie štátu. Ak firma neplatí do daňového systému iba štát odbremení od sociálnych výdajov na nezamestnaných?

Zmysel podnikateľskej činnosti nie je v platení daní, ale v produkcii statkov užitočných pre spoločnosť. Z fiskálneho hľadiska sa často argumentuje, že firma si daňové prázdniny zaplatí cez dane a odvody zamestnancov. To je však chybný argument, pretože zanedbáva náklady obetovanej príležitosti. Ak by firma stimul nedostala, tieto zdroje by v ekonomike miesto toho investovali iné firmy, ktorých zamestnanci by takisto platili dane a odvody.

Nevytvára sa začarovaný kruh? Daňové prázdniny vypršia – firma pohrozí prepúšťaním – politici si to nemožu kvôli popularite dovoliť, a tak pridelia ďalšie úľavy..

Vyjednávacia pozícia firmy so stovkami pracovných miest, obzvlášť v chudobnejších regiónoch, je pomerne silná. V nedávnej minulosti sa stalo, že firmy požiadali o ďalšie kolo úľav, inak vraj budú prepúšťať. Dochádza tak k zretazaniu stimulov a k vytvoreniu ako keby dvoch paralelných daňových systémov - jeden pre vyvolených a druhý pre všetkých ostatných.

Je miera daňových úľav pre veľké firmy na

Slovensku bežná, alebo niečím výnimočná?

V tomto ohľade naši politici nevybočujú z priemeru. Možnosť „kúpiť“ si vo svojom voľbnom období veľkého investora je lákavá všade. Efekt postupného zlepšovania podnikateľského prostredia je oveľa pomalší a plynulejší ako náhly príchod veľkej fabriky a je ťažšie ho prezentovať voličom.

Aký efekt na makroekonomiku má orientácia na automobilový priemysel?

Aj keď všetci asi poznajú príbeh o vzostupe a páde Detroitu, nemusí to pre Slovensko znamenať ešte nič negatívne. Ako hlavný problém vidím to, že k tomuto vývoju neprišlo prirodzene trhovou cestou, ale za výrazného prispenia väčšiny vlád.

Aké riziká sebou orientácia na jeden druh

priemyslu prináša?

Slovensko nemôže očakávať, že bude s piatimi miliónmi obyvateľov mať ekonomiku diverzifikovanú ako Spojené štáty, či Nemecko. Závislosť na exporte tu bude vždy. Tá je nevýhodou len vtedy, ak ekonomické prostredie v krajine nie je dostatočne pružné na to, aby zvládlo externé šoky.

Biztweet.eu, 16.8.2015

Výdavky štátu

Slovenská republika prejavila záujem o spoluprácu na projektoch medzinárodných finančných inštitúcií. Medzi ne patrí aj Euroázijská rozvojová banka so sídlom v Almaty (Kazachstan) založená v roku 2006 Ruskou federáciou a Kazašskou republikou. Euroázijská banka má aktuálne šesť členov:

Rusko, Kazachstan, Bielorusko, Arménsko, Kirgizsko a Tadžikistan. Jej základné imanie predstavuje 1 515,7 mil. USD.

Slovenská republika už v rozpočte verejnej správy na rok 2015 rozpočtovala výdavok vo výške 1 000 000 eur ako vklad SR do základného imania Euroázijskej banky.

Podľa predbežných analýz by mal vklad v roku 2016 predstavovať 3 000 000 eur. V prípade, ak by sa vklad nezrealizoval v roku 2016, v rozpočte je navrhnuté uhradiť ho v roku 2017.

Cena štátu

Z októbrového návrhu štátneho rozpočtu na rok 2016 vyplýva, že vláda plánuje schodok vo výške 1,97 mld. eur s príjmami štátneho rozpočtu na úrovni 14,02 mld. eur a výdavkami 15,99 mld. eur. Celkový schodok verejnej správy, z ktorej vláda predstavuje polovicu, má však byť podľa návrhu 1,56 mld. (1,93 % HDP). Rozpočet totižto počítá s tým, že ostatné subjekty verejnej správy (okrem štátneho rozpočtu) dosiahnu prebytok 0,4 mld. eur. Prítom v roku 2015 sa pri týchto subjektoch verejnej správy počítalo s prebytkom 0,7 mld. a nakoniec by mali skončiť so schodkom 0,8 mld. eur.

Je znižovanie deficitu ambiciózne? Vďaka silnému ekonomickému rastu ťahanému predovšetkým obnovením zahraničného dovozu a následným rastom zamestnanosti a priemernej mzdy rastú aj príjmy verejného rozpočtu. Oproti roku 2013 vzrastú v roku 2016 výnosy z daní z príjmu právnických osôb o 30% a vláda by mala vybrať celkovo na daniach a odvodoch o 700 mil. eur viac, ako je očakávaná skutočnosť roku 2015. V tom istom období klesne schodok o 345 mil. eur

Navyše vláda čelí aj ďalším priaznivým makroekonomickým faktorom: inflácia je nízka,

čo znamená, že valorizácia výdavkov na sociálnu inklúziu a dôchodky neprináša výrazne zvýšené náklady. Rovnako sú nízke aj úroky na štátnych dlhopisoch, ktoré stlačili predovšetkým intervencie ECB.

Napriek tomu schodok verejných financií má klesnúť len o 0,81 percentuálnych bodov a aj tento pokles je možné z troch štvrtín pripísať poklesu čerpania EU fondov. To súvisí s ukončením čerpania uplynulého programovacieho obdobia, to nové sa začína čerpať postupne.

www.cenastatu.sk

Minimálna mzda patrí do asociálneho balíčka

Róbert Chovanculiak

láda chystá ďalšie kolo zvyšovania minimálnej mzdy. Dokonca tento návrh zaradila do svojho druhého sociálneho balíčka. Ťažko by ste však hľadali viac asociálnu politiku ako zvyšovanie minimálnej mzdy. Minimálna mzda je v skutočnosti hlavne zákazom pracovať pre nízko kvalifikovaných, dlhodobo nezamestnaných a diskriminovaných ľudí. Verejných debát o jej zvyšovaní by sa tak nemali zúčastňovať vláda, zástupcovia zamestnancov a zamestnávateľov, ale zamestnaní a nezamestnaní. Skutočnou minimálnou mzdou v hospodárstve totižto nie je tá legislatívne stanovená, ale jedna veľká nula prislúchajúca nezamestnaným, ktorí si kvôli minimálnej mзде nenájdu prácu. Minimálna mzda pritom nezasahuje každé odvetvie rovnako a nie každé odvetvie ju rovnako vyžaduje. Nanešťastie je však zbytočná práve v odvetviach, kde by minimálna mzda mohla fungovať (zvýšiť mzdy existujúcim zamestnancom) a neprinášať také negatívne účinky. Napríklad v automobilkách by mohla pomôcť zvýšiť mzdy, ale tam ich už

majú zamestnanci pomerne vysoké aj bez minimálnej mzdy. Naopak tam, kde ľudia zarábajú málo a teda by mala komu pomôcť, nefunguje – likviduje pracovné miesta (šičky by mohli rozprávať).

Ak sa lepšie pozrieme na rozhodnutia a spravenie sa prívržencov minimálnej mzdy, zistíme, že na rozdiel od ich verbálnych prejavov vlastne dávajú za pravdu kritikom minimálnej mzdy. Niet sa však čomu čudovať, minimálna mzda robí sem tam problémy aj ekonómom. Nerobila však problémy progresivistom na začiatku 20. storočia, kedy bola minimálna mzda obhajovaná ako nástroj rasistov, pomocou ktorého plánovali vyradiť z trhu práce „nechcených“.

Špeciálne na Slovensku s veľkými regionálnymi rozdielmi predstavuje minimálna mzda kameň na nohe nezamestnaným predovšetkým v strede a na východe Slovenska. Potenciálna čašníčka v rožňavskej cukrárni čelí vyššej minimálnej mзде ako čašníčka v pražskej kaviarni. Takéto extrémne parado-

xy dokáže vytvoriť len politik. Dnes už ani neobstojí argument o pracujúcej chudobe, keďže oficiálna hranica chudoby dosiahla na Slovensku výšku 341 eur v roku 2014, čo fakticky zodpovedá úrovni dnešnej čistej minimálnej mzdy. Ani v tomto ohľade teda nie je potrebné jej ďalšie zvyšovanie, zvlášť, ak vezmeme do úvahy aj program postupného vypínania dávok s vyplácanou mzdou, čo garantuje v prvom roku podstatne vyšší čistý príjem, ako pomyselná hranica chudoby. Rovnako netreba zabúdať, že zamestnávateľ neplatí za zamestnanca hrubú minimálnu mzdu, ale náklady práce na minimálnu mzdu a tie budú pri navrhovanej minimálnej mзде 400 eur dosahovať výšku až 506,8 eur (a k tomu si treba prirátavať náklady na stravné a ošatné...). Zamestnať na východe Slovenska dlhodobo nezamestnaného príslušníka vylúčenej menšiny sa tak definitívne dostane do kategórie science-fiction.

Minimálna mzda je opatrenie, ktoré znie dobre našim ušiam a rozbúchava srdce všetkým dobromyseľným ľuďom. Žiadne

opatrenie, ktoré môže negatívne zasiahnuť do životov desať tisícov ľudí, by sa však nemalo opierať len o pocity a emócie. Zvyšovať minimálnu mzdu v období s výše 12 %

nezamestnanosťou je po racionálnej úvahe veľmi nebezpečný ťah, ktorý nás bude v budúcnosti stáť pracovné miesta, ktoré zaniknú resp. ani nestihnú vzniknúť. Tieto náklady sú

však len veľmi ťažko viditeľné pre politikov, ktorým o pol roka začína pravidelná súťaž popularity.

iness.sk, 21.8.2015

Súkromné školy v slumoch

Róbert Chovanculiak

Keď vyslovíte podmienovacu vetu „ľudia by mali platiť za základné vzdelávanie“, väčšine poslucháčov sa zježia chlpy na celom tele. Ľavicoví intelektuáli by dokázali instantne o tomto barbarskom návrhu vyprodukovať niekoľkostranový pamflet ako status na Facebooku.

.navzdory reguláciám

Tooley zasvätil svoj výskum štúdiu vzdelávania v rozvojových krajinách. Tam objavil niečo, čomu nikto pred ním nevenoval pozornosť – rozsiahle siete nízkonákladových súkromných škôl. Svoj prvý objav uskutočnil v Indii, a bol o to prekvapivejší, pretože tamonjší obyvatelia mali a stále ešte majú prístup k bezplatným verejným školám. Tieto školy nielenže sú bezplatné, ale žiaci v nich majú dokonca právo na obed a uniformu zdarma. Okrem toho indická vláda mnohými reguláciami aktívne bráni súkromným iniciatívam vo vzdelávaní. Činí tak napríklad cez zákaz poskytovania vzdelávania na ziskovej báze, požiadavka na minimálne rozmery ihriska, na minimálny podiel učiteľov s pedagogickým titulom, na minimálny peňažný fond a podobne. Aj napriek tomu všetkému vzniklo v Indii množstvo súkromných škôl, kde posielajú svoje deti extrémne chudobní rodičia.

Dôvod, prečo to títo rodičia robia, je pomerne jednoduchý: Nízka kvalita verejných škôl a dôležitosť vzdelania. Vzdelanie je jediná cesta, ako sa môžu mladí Indovia dostať z biednych podmienok, v ktorých žijú ich rodičia. Verejné školy ho však nedokážu poskytnúť žiakom na dostatočnej úrovni. Deti sú v nich, slovami Tooleyho, doslova opustené. Podľa štúdie Public Report on Basic Education in India (1999) sa v celej polovici indických verejných škôl počas vyučovacej hodiny vôbec nevyučovalo a až v tretine prípadov učiteľ úplne absentoval (pričom štúdia brala

do úvahy len školy, ktoré boli v deň revízie otvorené). Úplným štandardom na týchto školách je, že učiteľ si na hodine rieši svoje súkromné veci (číta noviny, spí alebo lúpe búrské oriešky) a deťom sa nikto nevenuje.

Na druhej strane v súkromných školách sa deje presný opak. Inak povedané, učitelia si robia svoju prácu. Tooley s jeho tímom však neostali len pri pozorovaní aktivít na školách, ale rozhodli sa aj otestovať a porovnať vzdelanie žiakov z verejných a súkromných škôl. Keď výsledky štatisticky očistili o možné vplyvy socioekonomických faktorov ako vzdelanie rodičov, blahobyt domácnosti alebo rodinné pozadie, zistili, že študenti súkromných škôl dosahujú značne lepšie výsledky. V tom čase už výsledok neprekvapil.

.štruktúra podnikov

Príčinu tohto rozdielu však nie je správne hľadať v ľuďoch, ktorí tam, či tam vyučujú. Súkromné školy nemajú lepších personalistov a a priori v nich nepracujú odhodlanejší a ambicióznejší ľudia. Rozdiel je skôr v štruktúre podnikov, ktorej sú vystavení pracovníci v týchto dvoch typoch škôl. V súkromných školách existuje priame prepojenie zodpovedností medzi všetkými aktérmi. Rodičia platia za vzdelanie a preto vyžadujú výsledky a zaujímajú sa o to, čo ich ratolesť vie, resp. špektrálne nevie. Manažér školy si je vedomý, že ak rodičia neuvidia výsledky, zmenia školu a s nimi odíde aj to najdôležitejšie – tržby. A učitelia si uvedomujú, že ak manažér zaregistruje úbytok študentov alebo sťažnosti z ich triedy, bude to mať priame dopady na ich pracovný pomer a následnú reputáciu (súkromné školy dokážu niečo, čo je vo verejných prakticky nemožné – prepustiť učiteľa).

Takáto inštitucionálna štruktúra vzdelania

však nemá len priaznivú štruktúru podnikov, ale navyše umožňuje aj selektovanie a následne imitovanie tých spôsobov výučby, ktoré prinášajú najlepšie výsledky. To sú tie, ktoré dosahujú najvyššie zisky a preto blikajú na podnikateľských radaroch. Súkromné školy sa navyše sústreďujú na predmety a ich obsah, ktorý je užitočný pre budúcnosť deti. Učia ich čítať, písať, počítať, základy narábania s peniazmi a cudzí jazyk (najčastejšie anglický). Inak povedané, predmety, za ktoré sú rodičia ochotní platiť. Výsledkom celého tohto systému sú zainteresovaní rodičia, vzdelanejší žiaci, snaživí učitelia s pozitívnym prístupom a ziskové školy, ktoré dokážu vzdelávať viac žiakov s nižšími nákladmi ako tie verejné.

Tooley tieto efektívne súkromné školy nielen našiel, ale podarilo sa mu s jeho tímom vytvoriť aj štatistiky, ako tieto školy vyzerajú. Priemerná veľkosť súkromných škôl sa pohybuje od 100 do 200 študentov; počet žiakov na učiteľa je v priemere 25 (vo verejných školách často viac ako dvojnásobná); taktiež účasť zapísaných žiakov na vyučovaní je vyššia v súkromných školách (84 percent) ako vo verejných (64 percent); a poplatok, ktorý si školy najčastejšie účtujú, sa pohybuje od 1 do 5 dolárov mesačne. Zaujímavým údajom je taktiež počet žiakov, ktorým bolo udelené štipendium alebo možnosť bezplatne študovať. Toto číslo dosahuje na jednotlivých súkromných školách až 20 percent a patria medzi nich najchudobnejšie deti a deti bez rodičov. A pri tom všetkom vyše 90 percent týchto škôl funguje čisto na ziskovom princípe a nepoberajú žiadne dotácie ani pomoc od vlády.

Súkromné školy nie sú len nejaký okrajový fenomén. Tooley vykonal sčítanie žiakov súkromných škôl v najchudobnejších oblastiach rôznych krajín a jeho výsledky prekvapili všetkých. V prímestských oblastiach navštevuje súkromné školy 65 – 75 percent detí a 30 percent detí na vidieku. Ešte zaujímavejšie je, že tento fenomén súkromných škôl pre chudobných ľudí objavil Tooley znova a znova po celom svete. V Indii, Ghane, Keni, Nigérii, Zimbabwe, Somálsku, Južnom Sudáne, či dokonca v Číne. Posledný Tooleyho výskum je z Libérie, ktorá sa nedávno dostala do pozornosti svetových médií kvôli epidémii vírusu Ebola. V najchudobnejších slumoch tejto rozvojovej africkej krajiny navštevuje súkromné školy 71 percent detí (8 percent dochádza do verejných a 21 percent je bez školy). Súkromné školy sú tak kľúčovo-

d'akujeme sme.sk

Radi by sme vám dali do pozornosti jednoduchú možnosť ako môžete **podporiť aktivity INESS**, medzi ktoré patrí napríklad aj projekt **Plytvanie štátu** či vydávanie mesačníka **Market Finesse**.

Môžete tak urobiť zo svojho domova či kancelárie jednoducho cez darovací portál dakujeme.sme.sk. Postup je veľmi jednoduchý a časovo nenáročný.

Priamy link je uvedený nižšie. Za vašu podporu, bez ktorej by naše aktivity nebolo možné realizovať, vám vopred ďakujeme!

<http://dakujeme.sme.sk/organizacia/33/iness-institut-ekonomickych-a-spolocenskych-analyz>

vým spôsobom, akým sú vzdelávané milióny detí v rozvojových krajinách po celom svete.

Čo majú všetky tieto školy spoločné, je akýsi spontánno-organický pôvod. Najčastejšie ich založí nejaká matka, alebo mládenec, ktorí sú vzdelaní nad miestne pomery a začnú doučovať svojich príbuzných alebo ponúkať svoje služby susedom „podomovým spôsobom“. V momente, keď ďalší rodičia zistia, že sa pri nich deti naučia oveľa viac ako vo verejných školách, začnú aj oni vyhľadávať ich služby. Tak vznikne malá súkromná škola, ktorá sa postupne rozrastá a jej učiteľský zbor tvoria od začiatku miestni obyvatelia. Takýto prístup zdola je v kontraste so vznikom verejnej školy, ktorá vznikne administratívne z nariadenia ministerstva školstva, ktoré tam následne aj vyšle vycvičených učiteľov. Tooley v knihe opisuje, ako títo učitelia majú často odpor k deťom zo slumov a vôbec nemajú najmenší záujem sa im venovať.

.nezáujem expertov

Keď Tooley publikoval svoj výskum, myslel si, že prekvapí väčšinu expertov na rozvojovú pomoc a tí následne zmenia svoj postoj k tomu, ako poskytnúť vzdelanie aj tým najchudobnejším deťom z rozvojových krajín. Postupne však prišiel na to, že títo experti

o existencii súkromných školách vedia. Dôvody, prečo však tieto existujúce súkromné školy nebrali do úvahy pri navrhovaní riešení, sú v zásade dva. Buď im neprišli súkromné školy ako niečo zaujímavé a podceňovali ich vplyv, alebo ich rovno považovali za škodlivý faktor, ktorý treba postupne odstrániť zo systému. Najčastejšie sa experti pri súkromných školách sťažovali na neodbornosť učiteľov, zlé vybavenie škôl a nedostatočný stav školských budov.

Problém s touto argumentáciou je, že tí učitelia bez odborného vzdelania a certifikátov dokázali naučiť deti viac ako ich úradníckou pečiatkou požehnaní kolegovia. Absencia sanitárnych zariadení a toaliet nie je len problém súkromných škôl, ale vo všeobecnosti tieto zariadenia absentujú v miestnych do-

mácnostiach. A zlý stav školských budov je daný problémami pri pôžičkách, ktoré majú vládou oficiálne neschválené školy. Inak povedané, ak hodnotenia súkromných škôl vzťahujeme k daným obmedzeniam, tak vychádzajú ako uspokojivá a hlavne realistická alternatíva.

Tooleyho výskumná práca ukazuje, že slovo zisk a prívlastok „súkromné“ nemusí predstavovať v spojení so vzdelaním žiadny problém. Skôr naopak, v prípade týchto najchudobnejších detí to predstavuje riešenie. Revolúcia vo vzdelávaní však ostala nepochopená expertmi na rozvojovú pomoc. Dôvodov môže byť niekoľko. Pre niektorých expertov mohlo byť príliš jednoduchým riešením nechať vzdelanie na slobodné konanie ľudí. Navyše táto revolúcia skôr prebehla ako evolúcia a chýbali jej akékoľvek plány, rezolúcie, či projekty. Riešenie nepriniesla žiadna vládna, či medzinárodná rozvojová inštitúcia, neprebehla žiadna reforma a ani spoločenská diskusia. Jej pohonom bola decentralizovaná súkromná iniciatíva miliónov ľudí, ktorým išlo o jedno – zlepšiť svoju situáciu pri rešpektovaní určitých noriem správania sa. Alebo ako to opisuje Tooley: Privatizácia ľuďmi a pre ľudí.

týždeň 16.08. 2015

Plytvanie

Bývala prednostka prešovského mestského úradu Katarína Kireta si na služobnú cestu do Frankfurtu na veľtrh cestovného ruchu pred rokom vzala aj priateľa. Mesto zaplatilo za jeho ubytovanie v luxusnom hoteli. Služobná cesta prednostky a ďalších troch úradníkov stála daňovníkov 5 tisíc eur.

Hotel bol rezervovaný vopred a úradníci mali špeciálne požiadavky. Chceli tri dvojposteľo-

vé izby na najvyššom poschodí s nádherným výhľadom. Nie oddelené posteľe, len manželské v kráľovskej veľkosti typu executive.

Okrem šéfa odboru cestovného ruchu a jeho podriadenej cestovala aj jeho vtedajšia snúbenica, ktorá pracovala ako asistentka exprednostky a päťicu uzatvárala Kireta s priateľom. Pre ilustráciu, iba poplatok za raňajky bol 23 eur na osobu a noc, a zdržali sa tam

3 noci.

Po prevalení kauzy bolo potvrdenie o rezervácii so špeciálnymi požiadavkami vymenené a v oficiálnych dokumentoch figurovali už iba štyri osoby. No na faktúrach z frankfurtského hotela je uvedené, že ubytovali piatich ľudí. Pri mene prednostky figuruje meno jej priateľa.

Konečné riešenie poloprázdnych automobilov

Róbert Chovanculiak

Všimli ste si niekedy, koľko ľudí cestuje rovnakým smerom alebo dokonca do rovnakého cieľa a pritom každý používa svoje vlastné auto? Auto, ktoré je často z 1/3 prázdne. Nebolo by možné nejak týchto ľudí poprehadzovať, pričom by sa všetci dostali kam chcú a zároveň by na to využili menej áut, menej benzínu a menej šoférovania? Inak povedané jednoduchým poprehadzovaním ľudí dosiahnuť rovnaký výsledok pri využití menšieho množstva zdrojov?

Keď sa poprehádzate okolo rušnej cesty, zdá sa, že jednoznačná odpoveď je „áno“. Skutočné to vyzerá tak, že na ceste sa premávalo príliš veľa duplicity. Teda existuje priestor pre zlepšenie. Očividne však nezávisle konajúci jednotlivci nedokážu tento ne-realizovaný zisk uchopiť.

Ak máte aspoň trochu sklon k sociálnemu

inžinierstvu a megalomanské chůtky, môžete si ako riešenie predstaviť vytvorenie veľkého počítača, do ktorého by každý jednotliviec každý večer musel napísať kam a kedy zajtra chce ísť a kedy sa chce vrátiť. Následne by tento veľký počítač vyplul výsledky, ktoré by každému naplánovali cestu tak, aby sa nestalo, že dvaja ľudia pôjdu v dvoch prázdnych autách rovnakým smerom. Namiesto toho si sadnú do jedného a ten, kto si prisadne, vyplatí toho, kto bude šoférovať svoje vlastné auto.

Pozorný čitateľ si samozrejme hneď všimne problémy. Ako vyriešiť problém transferu roztrúsených informácií do centrálného počítača? Ako zabezpečiť neustále aktualizovanie a vyhodnocovanie nových rozhodnutí a následných zmien v pláne? A čo keď niekto nemá rád spolujazdcov? Alebo má

rád len určitý typ spolujazdcov. A kto a prečo by obsluhoval tento počítač? Inak povedané narážame na problém často idealizovaných riešení v podobe štátnej intervencie. Tieto fungujú len za predpokladu naplnenia dvoch podmienok: 1) Štátnym úradníkom leží na srdci iba výhradne blaho verejnosti, t.j. sú šľachetní a 2) Štátni úradníci majú dokonalé informácie o tom, čo sa deje na každom mieste v každom čase, t.j. sú dokonalo informovaní. Očividne ani jedna z týchto podmienok nie je v realite naplnená.

Ešte pred pár rokmi by toto mohol byť koniec našich úvah. Iné riešenia neexistovali. Ak nerátame Kubánske nápady, kde tzv. EL amarillo-via (verejní zamestnanci v žltých

uniformách) pri ceste zastavujú okolo idúce autá a dosadzujú do nich ľudí, ktorí chcú ísť rovnakým smerom. Niečo podobné bolo ešte nedávno bežné aj v Petrohrade. Dnes sa však ako huby po daždi objavujú nové riešenia v podobe webových platforiem, ktoré umožňujú riešiť vyššie načrtnutý problém bez amarillo, bez centrálneho počítača a hlavne dobrovoľne.

Tieto platformy ako napr. Lyft, Letzgo, carpooling.com alebo Blablacar umožňujú jednoduché, rýchle a nízko nákladové párovanie vodičov s potenciálnymi spolucestujúcimi. Na webe si zaregistrovaný vodič naplánuje cestu a zverejní informácie o trase kadiaľ pôjde, o čase, o jednotlivých zastávkach, o tom či je

zhovorčivý, aké má auto, aký veľký kufror, či sú dovolené v aute domáce zvieratá, fajčiť, alebo čo sa bude počúvať. Na druhej strane potenciálni spolucestujúci si môžu ešte pred jazdou skontrolovať vodičov profil na sociálnej sieti a jeho reputáciu, ktorú mu nechali predchádzajúci spolucestujúci. A toto všetko je dostupné kdekoľvek a kedykoľvek ako appka vo vašom mobile.

Výsledkom fungovania týchto platforiem je lepšie využitie inak prázdnych sedadiel v automobile. Pričom sa tak deje na dobrovoľnej báze a všetky strany (vodič, spolucestujúci, platforma) tým získavajú.

iness.sk, 24.7.2015

Dokážu to aj netopiere

Juraj Karpiš

Ekonomický výlet do živočíšnej ríše mal úspech, tak u zvierat ešte chvíľu zostaneme. Naposledy sme ukázali, že aj delfíny vedia šetriť a investovať. Teraz je na rade sociálny systém netopierov.

V Južnej Amerike majú stále upírov. Sú menší a hlavne chlpatější než hrdinovia upírích televíznych seriálov. Podobne ako gróf Dracula, lietajú ku svojim obetiam v noci no namiesto sporo odetých paničiek cicajú krv kráv. V tom dramatickejšom prípade si pochutnajú aj na nič netušiacom, v lese spiacom dieťati. Svojim zakusnutím neprenášajú nesmrteľnosť ale často besnotu.

Prečo ma zaujali práve upírie lietajúce myši? Lebo sú prekvapivo „dobré“. Ide o najspoločenskejší druh netopierov. Žijú v skupinách a ich spolupráca ide tak ďaleko, že sa delia o potravu nielen v rámci rodiny, ale dokonca celého klanu. Tí čo sa vrátia z úspešného nočného záľahu časť krvi v domácej jaskyni vyvrátia. Nie preto, že im je po prehýrenej noci zle, ale aby sa najedli aj tí menej šťastní jedinci a nešíkonné upírie deti spoločenstva. Evolučnému pragmatikovi nestačí vzorné chovanie pozorovať prípadne pochváliť, ale

okamžité hľadá príčiny spočívajúce v evolučných výhodách. Správanie, keď mini-batman vyvráti potravu nielen pre svoje deti a batrancov, ale nepríbuzných susedov možno

považovať šikovnú evolučnú stratégiu. Tento sociálny systém je formou poistenia, ktorá umožňuje prežitiu väčšej skupiny jednotlivcov než by bolo možné v prípade, že by táto, podotýkam dobrovoľná, prerozdelená schéma neexistovala. Na to, aby spoločenstvo prežilo stačí najst každú noc menej kráv, než spoločenstvu sebcov. Nie každému netopierovi sa počas nočného výletu podarí najst dobytok. Na druhej strane šťastlivec, čo nájde stádo dobytku vyhral lotériu. Má k dispozícii neobmedzené zdroje krvi, a môže

sa nažrať viac než je zdravé. Doslova do popuku, keďže niektoré netopiere po hodení nevedia domov odletieť, ale musia sa tam potupne doplaziť po zemi.

Keď som prvýkrát čítal o tomto druhu zvracajúcich upírov, uľavilo sa mi. Vždy som mal pocit, že ľudia sú skôr dobrí. V školskej triede mi väčšinou desiatu nikto neukradol. Napriek neprítomnosti policajnej hliadky. Suseda bola na mňa vždy milá a nezištne ma ponúkala koláčmi napriek tomu, že to nemala nakázané v občianskom zákonníku. Ale školy a autority ma presviedčali opak. Človek človeku vlkom a podobné rozprávky. Ľudia sú zlí. Preto si musia zvoliť spomedzi seba pár ľudí, a tí z nich spravia dobrých ľudí. Pritom aj tí vlci často príkladne spolupracujú. Už mini mozgy lietajúcich myší vedia spočítať, že byť dobrý na niekoho, s kým dlhodobo zdieľam spoločný životný priestor nemusí byť na škodu, pre ľudstvo existuje svetielko nádeje. Zdá sa, že dobro je evolučne stabilnou stratégiou. Keď si vedia pomáhať upírie netopiere, mohli by sme to bez donútenia zvládnuť aj my.

.týždeň, 19.9.2015

Minimálna mzda ako nástroj rasistov

Róbert Chovanculiak

Aj napriek tomu, že ekonomická analýza verejných politík by mala byť bezhodnotová a v zásade sa nepozerať na motívy a ciele, ale hodnotiť len vhodnosť prostriedkov, môže byť niekedy užitočné pozrieť sa aj na druhý breh. Špeciálne užitočné to môže byť v prípadoch, keď dobre znejúce politiky sú obhajované šľachetnosťou pôvodných navrhovateľov týchto politík a odkazuje sa na ich dobré zámyery, pričom tomu bolo (z pohľadu dnešného morálneho presvedčenia) naopak. Ich ciele boli v rozpore s tými dnešnými, pritom používali rovnaké prostriedky. Konkrétne ide o minimálnu mzdu.

Aj keď sa to dnes môže zdať paradoxné, progresivisti a ľavičiari konca 19. a začiatku 20. storočia nezdieľali minoritnú politiku ich dnešných náprotivkov (napr. Fabianskí socialisti Sidney a Beatrice Webb alebo filozof Bertrand Russell koketujúci s eugenikou). Chceli síce pre spoločnosť rovnaké dobro a verili v plánovaný a vedecký prístup k riadeniu spoločnosti, ale túto svoju predstavu o racionálnom prebudovaní spoločnosti preklapili aj do genetického inžinierstva. Ako intelektuálna elita, progresivisty verili, že práve oni by mali kormidlovať spoločenský a ekonomický progres. Táto elita videla problém chudobných imigrantov a černocho-

ako príčinu - a nie ako následok - toho, že existovali nízke mzdy. Logicky následne hľadali prostriedky ako ich vylúčiť zo spoločnosti (popríklad aj genofondu) a okrem reštrikčnej imigračnej politiky a rôznych regulácií trhu práce prišli aj so spomínanou minimálnou mzdou.

Prvá plošná minimálna mzda v USA bola zavedená v roku 1931 (Davis-Bacon Act) so zámerom zabrániť Afro-americkým pracovníkom v konkurencii bielym pracovníkom na federálnych stavebných projektoch. Bieli boli totižto členmi odborov a poberali oveľa vyššie mzdy, než sa aké boli ochotní praco-

vať černosť z juhu. Progresivisti boli presvedčení, že „podradná“, „rasa nízkych miedz“ či „paraziti“ ťahajú celú spoločnosť ku dnu a preto je potrebné im zamedziť v prístupe k práci. A práve minimálnu mzdu považovali za ten správny prostriedok ako toto dosiahnuť.

Dvaja autori mapujúci toto obdobie, Thomas C. Leonard a David E. Bernstein, podávajú množstvo historických dôkazov a zaujímavých citátov z tohto obdobia. Napr. A. B. Wolfe (budúci prezident Americkéj asociácie ekonómov) napísal v časopise *American Economic Review* v roku 1917: „Ak by boli eliminovaní [pomocou minimálnej mzdy] neefektívni podnikatelia, to isté bude platiť pre neefektívnych pracovníkov. Nechcem plyvať sympatiami k žiadnej z tejto tried. Eliminovanie neefektívnych je v zhodne s našim tradičným dôrazom na slobodnú konkurenciu a rovnako v duchu modernej sociálnej ekonómie.“ Iný ekonóm, Seager (taktiež budúci prezident Americkéj asociácie ekonómov) vysvetlil, čo by sa stalo s tými, ktorí by nedokázali zarobiť minimálnu mzdu „Ak chceme zostať rasa, ktorá má byť vytvorená schopnými, efektívnymi a nezávislými jednotlivcami a rodinami, musíme pomocou izolácie a sterilizácie odvážne prerezať líniu dedičnosti s tými, ktorí sa ukázali byť ako nevhodní.“

Takéto zneužitie skutočných dopadov minimálnej mzdy sa však nespája len s USA. V roku 1925 bol prijatý zákon o minimálnej mzde v Kanadskej provincii Britská Kolumbia so zámerom a aj skutočným efektom odstrániť japonských imigrantov z trhu práce v drevárskom priemysle. Rovnako minimálna

mzda v Austrálii mala za úlohu chrániť životný štandard bielych obyvateľov pred „farebnou“ konkurenciou. Išlo predovšetkým o Čiňanov, ktorí boli ochotní pracovať za výrazne menej, ako domáci obyvatelia. Smutný príbeh stojí za minimálnou mzdou aj v Južnej Afrike, kde počas apartheidu bieli zamestnanci v odboroch lobovali za to, aby bola minimálna mzda aplikovaná na všetky rasy a tak de facto vylúčili čiernych zamestnancov z trhu práce. História minimálnej mzdy v

Európe je rozdielna. Tu sa tento zákon začal rozširovať až po II. svetovej vojne, keď už boli myšlienky rasizmu onálepkované porážkou nacistického Nemecka a tým pádom úplne zdiskreditované.

Ekonóm Thomas Sowell zo Stanfordskej univerzity spomína, aké mal šťastie, že vstúpil na pracovný trh ako 17 ročný v roku 1948, keď inflácia znehodnotila existujúcu minimálnu mzdu a tým pádom si mohol nájsť svoje prvé zamestnanie. Dnes to môže znieť neuveriteľne, ale nezamestnanosť čiernych mladistvých bola v tom čase pod 10 % (príčinom za posledných 50 rokov neklesla pod 20 %). Dokonca dve dekády dozadu v roku 1930 (t.j. rok pred prijatím minimálnej mzdy) bola posledný krát nezamestnanosť mladistvých černochoch nižšia ako nezamestnanosť bielych mladistvých. Dnes čosi nepredstaviteľné.

Toto je smutná história cenovej regulácie mzdy, dnes oslavovanej politikmi, voličmi ale aj rôznymi organizáciami snažiacimi sa pomôcť menšinám. Jej súčasní obhajcovia síce nemajú rovnaký zámer s tými pôvodnými, nanešťastie však prinášajú rovnaké dôsledky. A nie zámer ale dôsledok je to, o čo tu ide.

iness.sk, 19.8.2015

Prvá lekcia z ekonómie: Nezamýšľané dôsledky

Róbert Chovanculiak

V minulom článku som písal o tom, ako tie najchudobnejšie deti z najchudobnejších oblastí nechodia do bezplatných verejných škôl, ale radšej navštevujú zisk sledujúce súkromné školy. Aj napriek rozšírenosti tohto fenoménu odmietalo množstvo expertov na rozvojové krajiny a výskumníkov z rôznych organizácií (Svetová banka, Save the children, OECD, The United Nations Development Programme) prijať fakty o ich existencii alebo bagatelizovali ich vplyv. Zároveň na druhej strane preceňovali kvalitu a rozšírenosť verejných škôl. Toto sú faktory, ktoré stáli za jednou (tragickou) ekonomickou lekciami z nezamýšľaných dôsledkov v Keni.

Keď sa v roku 2004 spýtali bývalého prezidenta USA Billa Clintona, akú osobnosť by chcel stretnúť, odpovedal, že prezidenta Kene Kibakiho. Ten totižto v tom čase zaviedol vo svojej krajine bezplatné verejné školstvo. Podľa oficiálnych štatistík bola táto reforma školstva okamžitý úspech. Počet detí verejných škôl vzrástol o 1,3 milióna (22 %). Nikto (od odborníkov z OSN, cez Billa Clintona, až po pop-star Bona zo skupiny U2) nepochyboval o pozitívnych vplyvoch tohto opatrenia. Nikto, až na výskumníka Jamesa Tooleyho, ktorý sa pozrel na problém trochu bližšie a to, čo objavil, prekvapilo všetkých.

Tooley sa nespoliehal len na oficiálne dáta z verejných škôl, ale pozrel sa aj na vplyv, ktoré malo spomínané opatrenie na súkromné

školy. Aj tam bol totižto vplyv reformy značný, nanešťastie opačným smerom. Podľa štatistik, ktoré zozbieral Tooley s jeho tímom v oblasti Kibera, po reforme opustilo miestne súkromné školy 11 171 detí, pričom verejné začalo navštevovať iba o 3 296 detí viac. Čistý vplyv zavedenia bezplatných verejných škôl tak zďaleka nebol vysoko pozitívny, skôr sa zdá, že nebol pozitívny vôbec. Reforma spôsobila v tejto oblasti čistý pokles žiakov o 7 875. Nečakaný a o to horší nezamýšľaný dôsledok dobre znejúcej politiky. Následne uskutočnil Tooley podobné zisťovania s rovnakými výsledkami aj v slumoch Kawangware a Mukuru v Nairobi.

Obraz úspešnej reformy ešte viac vybledne, ak do neho zarátame aj zmenu kvality, ktorú reforma priniesla pre deti v školách. Je totižto už zdokumentovaným faktom, že verejné školy v rozvojových krajinách za súkromnými z pohľadu kvality vyučovania zaostávajú. V Keni však kvalita verejných škôl upadla ešte viac, keďže po reforme sa do nich nahrnuli nové deti a počet žiakov na jedného učiteľa narástol na 75 až 100.

Otázkou však ostáva, prečo tak veľa detí prestalo navštevovať súkromné školy a prečo, keď tak spravili, neprešli do tých verejných. Na prvú časť otázky sa podarilo nájsť odpoveď Tooleymu tak, že kontaktoval bývalé súkromné školy, ktoré skrachovali v období po reforme a zistil, že až 1 z nich skončilo

kvôli poklesu návštevnosti. Tieto školy totižto fungovali len s relatívne nízkou ziskovou maržou a reforma zatriasla s krehkými kalkuláciami manažérov. Mimo vzdelávací proces sa tak dostali aj deti, ktoré nechceli opustiť súkromné školy, ale museli tak spraviť, lebo ich školy začali prerábať. Preto však tieto zvyšné deti nezačali navštevovať bezplatné verejné školy?

Dôvod je prozaický. Bezplatné verejné školy nie sú bez nákladov. Existuje množstvo skrytých nákladov, ktoré musia rodičia znášať. V prvom rade sú to náklady na dochádzanie. Verejných škôl je menej a nie sú priamo v slumoch za každým rohom ako tie súkromné. V druhom rade verejné školy stále vyžadovali skryté poplatky vo forme povinnej uniformy a učebníc, ktoré nezabezpečoval štát a poplatkov do rodičovských združení. No a v neposlednom rade to boli náklady obetovaných príležitostí. V prípade menej kvalitného verejného školstva bolo pre rodičov lepšie nechať deti doma, kde môžu aspoň s niečím pomôcť, ako ich poslať na celý deň do školy, kde sa toho veľa nenaučia.

Najsmutnejšou časťou tohto príbehu o nezamýšľaných dôsledkoch je fakt, že reforma bezplatného verejného školstva najnegatívnejšie dopadla na najchudobnejšie deti a deti bez rodičov. O tieto deti sa v prevažnej miere starali súkromné lokálne školy v slumoch, ktoré im bežne poskytovali bez-

platné vzdelanie a opateru. Lokálni manažeri mali totižto dostatok informácií z konkrétneho miesta a času, aby dokázali takéto deti úspešne selektovať bez toho, aby demotivovali platiacich zákazníkov. Na druhej strane verejné školy s ich skrytými nákladmi ostali pre tieto deti nedosiahnuteľné.

Ak do obrazu zarátame aj príbehy odhodlaných učiteľov, ktorí stratili prácu, dobre znejúca reforma priniesla ešte negatívnejšie následky. Títo učelia a vlastníci súkromných škôl predstavovali závan kreativity a samostatnosti obyvateľov rozvojových krajín. Dostali sa totižto z problémov svojou vlastnou iniciatívou, bez medzinárodnej rozvojovej pomoci a dotácií. A to je presne to, čo potrebujú obyvatelia rozvojových krajín; byť schopní sa postarať samí o seba a znížiť závislosť na medzinárodnej pomoci, ktorá

je plná byrokracie, korupcie a často pomáha hlavne tým, ktorý to v krajine najmenej potrebujú.

Čo bude ďalej? Ako ukazujú príklady z iných krajín, kde bezplatné verejné školstvo funguje už dlhšie, bezplatné verejné školstvo súkromné školy nezastaví. A aj v Keni sa začínajú veci vraciať do starých kolají. Tooley dokonca našiel rodičov, ktorí po reforme poslali svoje deti do verejných škôl, ale neskôr svoje rozhodnutie zmenili a svoje deti znova poslali do súkromných. V prieskume drvivá väčšina týchto rodičov uviedla ako rozhodujúci dôvod rozdiel v kvalite. Verejné školy jednoducho nedokázali konkurovať tým súkromným.

Problémom však ostáva nepoučiteľnosť rozvojových expertov, ktorí vo svojich analýzach a správach reagujú na neúspechy reforiem

verejného školstva v rozvojových krajinách požiadavkou na viac financií a tento krát už tu správnu reformu, ktorá zabezpečí kvalitné bezplatné verejné školy pre všetkých. Reformu v Keni pomáhala financovať Svetová banka s dotáciou 55 miliónov dolárov. Okamžite po prvých pozitívnych výsledkoch vzrástol dopyt a tlak na medzinárodnú komunitu, aby takto pomohla financovať reformy bezplatného školstva aj v ostatných rozvojových krajinách (odhady hovoria o potrebe 7 až 8 miliárd dolárov). Tooleyho výskum by mal byť varovaním pre všetkých, že dobré úmysly zďaleka nestačia a reformy by sa mali posudzovať na základe ich reálnych vplyvov na všetky deti v krajine. Dôležitou otázkou preto ostáva, či by tých 7-8 miliárd neprinieslo len menej a horšie vzdelaných detí.

iness.sk, 2.9.2015

Zisk ako svetlá stránka

Róbert Chovanculiak

Adeptom na jeden z najnepochopenejších konceptov v ekonómii je určite zisk. Bežný človek vidí za ziskom niečo ako jednoduchý transfer bohatstva od jednej časti obyvateľov (najčastejšie od chudobnejšej väčšiny, zákazníkov a zamestnancov) k inej časti obyvateľov (najčastejšie k bohatšej menšine, podnikateľom). Smutné je, že existujú dokonca aj ekonómovia, ktorí vidia zisk ako nejakú „temnejšiu stránku“ alebo vzdelaní poloblázni, ktorí vidia za všetkým zlým zisk. Vo všetkých prípadoch však ide o jedno veľké nedorozumenie. Zisk nie je žiadnym transferom, prerozdelením bohatstva ani ničím „temnejším“. Zisk plní v ekonomike dve dôležité úlohy. Jednú informačnú a druhú motivačnú. Jedna dôležitejšia ako druhá.

Najskôr tá informačná. Nežijeme vo svete dokonalých informácií a bezchybne ocenených aktív, statkov a služieb v ekonomike. To znamená, že musíme, ako spoločnosť, neustále riešiť alokačno-koordinačný problém. Kto má aké zdroje použiť na výrobu čoho? Dnes už môžete vyrobiť prakticky hocičo hocičím a to ešte rôznymi spôsobmi. Zodpovedať tieto otázky tak, aby odpoveďou bolo

efektívnejšie využitie vzácných zdrojov, je nesmierne náročné. O tom, že na to nestačí nejaká skupina technokratov a úradníkov v riadiacej komisii sme sa mohli presvedčiť počas 40 rokov minulého režimu.

Dnes sú všetky tieto rozhodnutia v súkromných rukách. Tie však a priori nerobia lep-

šie rozhodnutia ako tie úradnicke. To, čo umožňuje, že v konečnom dôsledku majú tendenciu lepšie nakladať so vzácnymi zdrojmi, je práve existencia zisku a straty. Vďaka ním má totižto podnikateľ a s ním aj celá spoločnosť, okamžite dostupnú spätnú väzbu o tom, či jeho alokačno-koordinačné rozhodnutie bolo efektívne, alebo len mrhal

vzácnymi zdrojmi. Zisk tak inými slovami ukazuje, že niekto lepšie uspokojil prania spotrebiteľov ako jeho konkurenti. Stráta hlási presne opačný stav. To však nie je všetko.

Zisk a strata navyše podnecujú podnikateľov rozbiť rozhodnutia, ktoré vedú k lepšiemu využitiu zdrojov v spoločnosti a odradzujú ich od tých nesprávnych alebo príliš riskantných. Podnikatelia totižto z definície idú s kožou na trhu - riskujú svoje vlastné zdroje. To ich motivuje vyhýbať sa hlúpym rozhodnutiam. Ak neexistujú nejaké umelé prekážky vstupe do odvetvia, tak jediný spôsob, ako môže podnikateľ sledovať svoj vlastný záujem, t.j. dosiahnuť zisk, je uspokojiť potreby zákazníkov lepšie ako jeho konkurencia. Zisk je inými slovami pretavenou harmóniou medzi individuálnym a kolektívnym záujmom.

Zisk tak nie je nejaký nástroj prerozdelenia bohatstva, tými sú skôr politické riešenia, ktoré buď to priamo alebo nepriamo prerozdeľujú hodnoty v spoločnosti. Zisk je skôr maják, ktorý nám ukazuje, kam sa plaviť a zároveň vetrom, ktorý napína plachty, aby nás posunul týmto správnym smerom.

iness.sk, 8.9.2015

Problémy základného školstva začínajú na vysokých školách

Róbert Chovanculiak

Nech sa to niekomu páči alebo nie, vzdelávanie je služba ako každá iná. Má svoje výnosy (zvyšovanie ľudského kapitálu, sociálnych zručností, vychovania atď.) a svoje náklady (budovy, platy učiteľov, pomôcky atď.). Téma zdrojov v školstve tak podlieha ekonomickým zákonitostiam. Otázka teda neznie, či je vzdelávanie dobré, potrebné, alebo zlé a zbytočné, ale koľko vzdelávania je dobré a potrebné a koľko je už zlé a zbytočné. Ide tak o otázku hraničných veličín - prináša posledné euro investované do školstva stále

väčšiu hodnotu ako to jedno euro, alebo už menšiu?

Na voľnom trhu tento problém rieši neviditeľná ruka pomerne efektívne, verejnej správe sa to moc nedarí. Žiadny analytik sa nemusi zamýšľať, či vyrábame dosť alebo už veľa smartfónov, či je v obchodoch dosť hygienických potrieb alebo nedostatok, prípadne či existuje dostatok jazykových škôl. Naopak viditeľná ruka politika v týchto kalkuláciách často zlyháva. Príklad: z verejných financií

je každoročne financované štúdium pre asi 10 000 študentov 14 pedagogických fakúlt. Toto číslo je obrazom absurdnej neefektivity a plytvania nech ho stiahneme k hocakému základu.

Na Slovensku učí 70 000 učiteľov na materských, základných a stredných školách. V roku 2014 absolvovalo odbory pedagogických vied, učiteľstva a učiteľstva predmetov v kombináciách vyše 4 616 študentov (a to tam ešte nie sú zarátaní absolventi do-

plňujúceho pedagogického štúdia, ktoré organizuje množstvo vysokých škôl po celom Slovensku). To inými slovami znamená, že ak by mali súčasných učiteľov nahrádzať každoročne čerství absolventi pedagogických odborov, každých 15 rokov by sa kompletne obmenila učiteľská základňa. To sa samozrejme nedeje a vysoké školy skôr každým rokom produkujú vzdelanie, ktoré následne vyšumí z hláv študentov a nikde v praxi sa neuplatní. Ťažko nájsť lepšiu definíciu neefektivity.

V roku 2014 absolvovalo I. a II. stupeň vysokých škôl interne 36 369 študentov. Tí s pedagogickým odborom tak tvorili vyše 12%. Ak na vysoké školstvo ide z rozpočtu 455 miliónov (2015), tak sa dá hovoriť o plytvaní za niekoľko desiatok miliónov eur. Čo určite nie

je čiastka na zahodenie v rozpočte, ktorý je pravidelne zo všetkých strán kritizovaný za nízku mieru prerozdelenia zdrojov na vedu a vzdelanie.

Problémom však samozrejme nie sú len financie. Otázna je aj kvalita týchto 14 fakúlt. Dopyt po nich totižto očividne nie je z dôvodu pridanej hodnoty vo forme vzdelania a rastu ľudského kapitálu. Ak je jasné aj samotným študentom, že pedagogické vedomosti nezužitkujú, musí byť ich motivácia inde. Najčastejšie je ním pravdepodobne čisto signalizačná úloha titulu. Vysoká škola tak prestáva plniť funkciu služby zvyšujúcej kvalitu ľudského kapitálu, ale stáva sa signalizačným nástrojom, ktorý len oddeľuje konformistov schopných sedieť dlhé hodiny na jednom mieste a splniť triviálne úlohy od

tých ostatných. Z pohľadu spoločnosti tak ide znova o čisté plytvanie. Štát dotuje signalizačnú úlohu, ktorá iba škatuľkuje ľudí na základe ich schopností „prejsť vysokoškolským testom“ a šetrí náklady pri náboroch pre súkromné firmy. V tomto systéme trpia predovšetkým tí, ktorí to s učením myslia vážne a nedostáva sa im kvalitné vysokoškolské vzdelanie.

Na Slovensku sa často spomína Fínsko ako prototyp úspešného školstva. Je ťažké povedať, čo skutočne tkvie za úspechom tejto krajiny. Za spomenutie však istotne stojí informácia, že Fíni v 70-tých rokoch zavreli štyri pätiny pedagogických univerzít a ponechali funkčné len tie najlepšie.

iness.sk, 14.9.2015

Duálne vzdelávanie nevyšlo

Róbert Chovanculiak

Vlajkovou loďou ministerstva školstva v tomto volebnom období malo byť duálne vzdelávanie. Teda prepojenie praxe a vzdelávania na stredných školách. Táto loď sa však potopila. Alebo ešte lepšie povedané ani nevyplávala. Nemá totižto dostatok pasažierov. Z vyše sto tisíc žiakov stredných odborných škôl sa do projektu odborného vzdelávania prihlásilo len niekoľko stovák (prítom plán bol 5000). Predstavy ministerských úradníkov tak narazili na prekážku, ktorú zákonmi „kormidlovať“ nedokážu – dopyt.

Samotná politika duálneho vzdelávania, tak ako ju navrhli, trpí niekoľkými praktickými nedostatkami. V prvom rade demotivuje školy. Ak sa totižto žiak zapojí do duálneho vzdelávania, škola príde o financie naňho naviazané - normatív. Niet sa preto čomu čudovať, že sa do duálneho vzdelávania nehrnú. Na druhej strane samotných žiakov môže odrádzať štruktúra pracovno-vzdelávacej zmluvy, ktorú ministerstvo navrhlo. Žiaci sa v nej zaväzujú odpracovať u zamestnávateľa najmenej tri roky po ukončení vzdelávania. V opačnom prípade budú musieť časť nákladov na ich štúdium preplatiť. Asi je zbytočné zdôrazňovať, že nie každý žiak sa chce vzdať potenciálnej možnosti ísť študovať ďalej, odcestovať za skúsenosťami do zahraničia alebo jednoducho začať podnikáť na svoju vlastnú päsť.

Navyše zákon o duálnom vzdelávaní ďalej prehľbuje nezdravý vplyv verejných inštitúcií do obsahu vzdelávania. Nielen že VÚC majú právomoc rozhodovať o tom, ktorá nešťastná stredná škola bude môcť otvoriť prvú triedu. Teda rozhodujú o svojej vlastnej konkurencii (súkromných školách). Navyše jednotlivé stavovské a profesijné organizácie zastupujúce zamestnávateľov budú v komisiách overovať spôsobilosť tých, ktorí chcú byť zapojení do duálneho vzdelávania.

To však zo strany zamestnávateľov nie je

všetko. Zdá sa, že mali pomerne dobrú vyjednávajúcu pozíciu pri tvorbe zákona. Tí zamestnávateľia, ktorí sa zapoja do duálneho vzdelávania budú mať totižto nárok na daňové úľavy. Tým sa dostávame k procesu tvorby obsahu a filozofie zákona.

Zákon, ktorý na vyše 30 stranách dopodrobna upravuje, čo sú povinnosti a práva všetkých aktérov od ministerstva školstva, cez krajské úrady, stavovské a profesijné organizácie až po školy a zamestnávateľov, ktorý dopodrobna stanovuje formu jednotlivých zmlúv, čo ma byť ich obsahom, ako môžu byť vypovedané atď., jednoducho vytvára uniformitu tam, kde je potrebný presný opak. Unifikované centrálné riešenie s rovnakými požiadavkami pre všetkých nedokáže zachytiť jednotlivosti a rôznorodosť potrieb jednotlivých škôl, žiakov a zamestnávateľov.

Navyše môžeme mať opodstatnené pochybnosti o tom, či všetky vyššie vymenované inštitúcie mali rovnaké postavenie pri pretavovaní svojich predstáv do výslednej podoby zákona. Takto vytvorené pravidlá sú totižto skôr výsledkom rôznych tlakov, kde majú rôzne záujmy rôznu silu a výsledný vektor nemusí zďaleka predstavovať optimálny vzor spolupráce. Napr. školy prídu o normatív, pričom zamestnávateľia dostanú daňové úľavy.

Dlhodobá spolupráca však naozaj vyžaduje komplexný kontrakt, ktorý bude odrážať špe-

cifiká miesta a času. Odborné vzdelávanie, to nie je len výchova učňov pre automobilový priemysel. Zmysluplné kontrakty a spolupráce však najlepšie dokáže priniesť decentralizovaná iniciatíva. Niekoľko príkladov máme aj na Slovensku:

Spoločnosť dm drogerie markt Slovensko spustila už v školskom roku 2011/2012 v Prešove projekt Vzdelávanie pre prácu v dm, ktorého cieľom bolo zabezpečiť kvalitnejšie praktické aj teoretické vzdelávanie a obnovenie dnes už vymiznutého učebného odboru predavač drogeriového tovaru. Dnes táto spoločnosť spolupracuje už s deviatimi strednými odbornými školami na Slovensku. Spoločnosť ponúka žiakom finančnú podporu (plus stravovanie, internát a cestovné) a po ukončení štúdia pracovné miesto vo svojich pobočkách.

Druhým príkladom môže byť T-systems Slovakia, ktorý v spolupráci s Košickým samosprávnym krajom otvorili na Strednej priemyselnej škole elektrotechnickej v Košiciach trojročné vyššie odborné štúdium v odbore Počítačové systémy. Prvý ročník študentov nastúpil v školskom roku 2013/2014

Podľa tvorcov je toto vyššie odborné štúdium jedinečné tým, že aplikuje nemecký model a objem praktického vzdelávania dosahuje až 70 %. Následne absolventi majú možnosť získať certifikát rovnocenný tomu, ktorý dostávajú nemeckí študenti. Po ukončení štúdia má byť absolvent pripravený na prácu v oblasti špecializovanej správy serverov, sietí, diskových polí, databáz a iných informačných a komunikačných technológií.

Tretí príklad s názvom „IT v kurze“ pripravuje nezisková organizácia Aptech Europe s podporou spoločnosti Accenture. Ide o 4-mesačný rekvalifikačný kurz softvérového testera a stáž v spoločnosti Accenture. Cieľom vzdelávacieho projektu je zvýšiť IT zručnosti mladých ľudí a pomôcť tým zlepšiť možnosti

ich uplatnenia na trhu práce. V roku 2014 absolvovalo kurz 41 nezamestnaných absolventov, z ktorých si 27 našlo vďaka kurzu uplatnenie a 6 z nich dokonca v Accenture. Na rok 2015 je plánovaných ďalších 60 účastníkov.

To, čo by ministerstvo školstva malo spraviť, je uľahčiť podmienky pre podobné decent-

ralizované iniciatívy, aby vznikali častejšie a nie vytvárať pevné schémy spolupráce s množstvom zainteresovaných inštitúcií a ich záujmami striktné definovanými v zákone. To v prvom rade znamená rozviazanie rúk školám ako tvorcom obsahu výučby, t.j. prestať vynucovať niekoľko sto stranové štátne vzdelávacie programy a rámcové učebné plá-

ny, ktoré následne kontroluje Štátna školská inšpekcia. Potom sa totižto môže stať niečo, čo prekvapí nejedného ministerského úradníka: že školy a miestni zamestnávateľia budú vedieť lepšie čo a ako učiť ako zamestnanci Štátneho inštitútu odborného vzdelávania a rôznych ďalších ústavov.

iness.sk, 28.9.2015

Zdieľaná ekonomika

Róbert Chovanculiak

Podnikatelia narazili na nový zdroj energie, na ktorom sme nevedomky sedeli desiatky rokov. Jeho ťažba je úplne ekologická a neznecháva po sebe žiadne nové znečistenie. Jeho ložiská sa nachádzajú prakticky vo všetkých domácnostiach. Ťažba ho však hlavne tie stredne a nízkopríjmové, ktoré tak získali šancu privyrobiť si. Prístroje na jeho ťažbu má dnes skoro každý a zvládne to aj dieťa. Navyše dopyt po ňom neustále rastie. Čo je týmto novým, ekologickým, sociálnym, nízko nákladovým a všade dostupným zdrojom? Mŕtvy kapitál. Dnes už oživený.

Máte doma nepoužívanú vŕtačku alebo kuchynský robot? Voľnú izbu alebo prázdnu špajzu? Uvarili ste veľkú večeru a nemá ju kto dojesť? Máte nevyužívané auto v garáži alebo idete niekam v poloprázdnom aute? Nemáte v stredu nič na práci? Alebo len dve hodiny v meste medzi skúškami? Požičajte vŕtačku cez 1000tools, alebo Neighborgoods, prenajmite izbu turistom cez Airbnb, alebo špajzu ako skladovacie priestory cez StoreAtMyHouse, podelte sa o obed s Shareyourmeal, alebo pozvite cudzincov z vášho mesta na večeru k vám domov cez Feastly, prenajmite svoje auto cez DriveMyCar alebo RelayRides, či bicykel cez Spinlister, alebo si nechajte preplatiť cestu spolucestujúcimi cez Blablacar, požičajte svojho psa cez BorrowMyDoggy, alebo naopak nájdite niekoho, kto sa postará o vášho psa cez DogVacay, využijete svoj voľný čas a zarobte si prácou u niekoho doma cez TaskRabbit, či Homejoy alebo doneste niekomu nákup až domov cez IstaCart alebo sa zahrajte na taxikára cez Uber (už aj v Bratislave). Najnovšie ak ste poľnohospodár z Grécka, môžete si prenajať, alebo niekomu inému prenajať kombajn či traktor cez Mermix.

Príchod zdieľanej ekonomiky a internetových platforiem ukázal ľuďom, že v skutočnosti majú oveľa viac kapitálu a možností pracovať, ako si doteraz mysleli. Vyššie vymenované platformy dokázali zo spotrebných statkov, ktoré veľkú časť svojej životnosti ležali ladom, spraviť hodnotné aktívum, ktoré dokáže uspokojiť potreby iným ľuďom. Inak povedané, zvýšiť množstvo kapitálu v ekonomike a to aj napriek tomu, že to nezachytia žiadne štatistické úrady. Výsledkom je rozšírenie trhu so všetkými spotrebnými tovarmi a službami o novú úroveň a vyššia konkure-

ncia ako na strane ponuky, tak aj dopytu. To znamená vyšší blahobyt a väčší výber pre spotrebiteľov, viacej inovácií, väčšia diferenciácia produktov, intenzívnejšia špecializácia a teda aj efektívnosť na strane ponuky.

Z pohľadu ekonómie predstavuje zdieľaná ekonomika priblíženie sa k svätému grálu ekonómov v podobe tzv. Paretovho optima. To je stav, kedy sú uskutočnené všetky vzájomné výhodné výmeny a v spoločnosti neostal žiadny priestor pre zmenu, ktorá by aspoň jednému človeku pomohla a pritom nikomu neuškodila.

Pre niektorých ekonómov teda môže ísť do slova o malý zázrak. Pred príchodom zdieľanej ekonomiky si ani nedokázali predstaviť prítomnosť takého množstva potenciálnych – avšak neuskutočnených – vzájomne výhodných výmen. Keby to dokázali, v rámci mainstreamovej ekonómie by museli označiť takýto stav ako „trhové zlyhanie“ a odporučiť štátnu intervenciu. Trh však – ako už neraz predtým – predbehol predstavivosť niektorých ekonómov a vyriešil problém ešte pred jeho identifikáciou. Dnes toto odvetvie dosahuje príjmy na úrovni 15 miliárd dolárov a len v USA má s ním skúsenosti vyše 80 miliónov ľudí. Pričom do roku 2025 by sa mal objem príjmov zdieľanej ekonomiky vyrovnáť ich náprotivkom v tradičnom sektore.

Prečo sa však zdieľaná ekonomika objavila až v posledných rokoch? Čo bránilo uskutočneniu vyššie popísaných výmen v minulosti? Kľúčovou prekážkou boli vysoké transakčné náklady. Transakčné náklady sú všetky informačné náklady, ktoré sprevádzajú akúkoľvek výmenu medzi dvoma a viac osobami. V zásade majú tri časti. (1) Ide o náklady na vyhľadávanie potenciálnych strán výmeny – kde a kto má voľnú garáž pre moje haraburdie? Alebo ak mám voľnú izbu, ako sa spojím s človekom z opačnej strany kontinentu, ktorý plánuje navštíviť naše mesto? (2) Náklady na vyjednávanie a uzatváranie kontraktu – keď už nájdem niekoho, kto mi požičia vŕtačku, na akej cene sa dohodneme? Aké budú podmienky kontraktu? Pýtať si peniaze od suseda môže byť nepríjemné. (3) Kontrola a vynútenie kontraktu – ak niekomu požičiam auto, ako viem, že s ním nezmizne? Alebo ak nastúpim niekomu do jeho súkromného auta, ako si mám byť istý, že neplánuje nič nekalé? Rovnako

v prípade prespatia u niekoho cudzieho, či naopak keď vy necháte niekoho prespať u seba doma.

Všetky tieto náklady pomohol znížiť internet a nové informačné technológie v kombinácii s podnikateľskou schopnosťou objavovať nové spôsoby dosahovania zisku aj tam, kde by to nikto nečakal. Na prelome tisícročia začal obsah internetu prechádzať na tzv. web 2.0 aplikácie. Táto „nová verzia internetu“ umožnila nie len pasívne prijímanie informácií, ale aj aktívne sa zapájať do tvorby obsahu pre všetkých. Tak začali vznikať prvé web stránky prinášajúce možnosť komunikácie a spolupráce on-line, prvé sociálne siete s virtuálnymi komunitami a mobilné aplikácie umožňujúce interakciu prakticky z hocakého miesta.

Aj keď nové technológie boli nutnou podmienkou vzniku zdieľanej ekonomiky, zďaleka nešlo o podmienku dostatočnú. Hlavný impulz priniesli podnikatelia s objavom on-line platforiem, ktoré vytvorili virtuálny priestor pre koncentráciu potrebných informácií a teda zníženie transakčných nákladov. Podnikatelia tak pomocou týchto platforiem prekopali nízko nákladový komunikačný kanál od dopytu k ponuke a naspäť. Odrazu, ak ste dopytovali kuchynský stroj, alebo hľadali pestúňku pre psa, viete kam sa obrátiť. Vyhľadávanie strán kontraktu sa tak stalo otázkou niekoľkých klikov na internete v pohodlí vášho domova, alebo cestou z práce cez smartphone.

Druhá časť transakčných nákladov bola taktiež do veľkej miery znížená vďaka internetovým technológiám a platformám. Proces platby bol totižto do veľkej miery zautomatizovaný cez on-line platobné systémy (napr. PayPal, Amazon payments, Authorize.net, WePay). Tým zanikla potreba platiť v hotovosti a s ňou spomínaný problém so susedom alebo nekalé praktiky pri spätnom dojednávaní. Rovnako tvorba cien, s možnosťou jej úpravy podľa dopytu a jednoduchého porovnávania s ostatnými, zabezpečila fungovanie trhového cenového mechanizmu. Iný prístup pri tvorbe ceny zvolil Uber, ktorý nastavuje ceny podľa vopred stanoveného algoritmu, reagujúceho na vývoj ponuky a dopytu na konkrétnom mieste a v konkrétnom čase. Preto napríklad počas rukojemníckej drámy v Sydney či snežnej

búrky v New Yorku narástli ceny niekoľkonásobne, čo pritiahlo množstvo potenciálnych „záchranárov“, ktorí odvážali ľudí. Navyše celú procedúru návrhu zmluvy a tvorby kontraktu nahradil jeden klik.

Aj v prípade poslednej časti transakčných nákladov týkajúcich sa kontroly a vynútenia kontraktu, priniesli platformy značné zlepšenie. Platformy začali využívať tzv. reputačné mechanizmy s obojstrannou spätnou väzbou. Tie úspešne motivujú jednotlivých aktérov zdieľanej ekonomiky, aby upustili od oportunistického chovania. Ak by tak totižto nespravili, rôzne hodnotiace systémy zaznamenávajúce históriu výmen zabezpečia, že už s nimi nikto nikdy žiadny obchod neuzavrie. Navyše samotné platformy majú motiváciu minimalizovať akékoľvek obavy jednotlivých strán výmeny, keďže vlastníci platforiem zarábajú na objeme výmen, ktoré sa uskučia. Preto sa napríklad Airbnb zaväzuje preplatiť akúkoľvek škodu do výšky jedného milióna, ktorá vznikne prenajímateľovi svojho domu, alebo Uber a RelayRiders ponúkajú poistenie škody pre ich jazdcov. Teda aj napriek tomu, že žijeme vo veľkej, anonymnej spoločnosti, on-line reputačné mechanizmy týchto platforiem nám umožňujú bez obáv dôverovať aj úplne cudzím ľuďom a pustiť ich do našich domov, alebo im zveriť naše auto.

Zdieľaná ekonomika zmenila aj klasický zamestnanecký pomer. Ľudia ponúkajúci služby cez on-line platformy nie sú už klasickými zamestnancami, ale skôr nezávislými kontraktormi. Takýto spôsob zamestnávania prináša značnú flexibilitu v pracovnom čase aj náplni činnosti jednotlivca. Nezávislý kontraktor sa sám môže rozhodnúť, kedy bude pracovať a akú fušku si vyberie. To mu umožňuje lepšie využívať voľný čas a flexibilne reagovať napr. na iné povinnosti (škola, rodina, iné zamestnanie). Zdieľaná ekonomika doslova umožnila naplniť Marxove slová o človeku z budúcnosti, ktorí má „príležitosť robiť jednu vec dnes a inú vec zajtra, poľovať ráno, rybáriť popoludní, večer pásť dobytok, kritizovať po obede tak ako chce, bez toho aby sa stal poľovníkom, rybárom, pastierom alebo kritikom“. Len tu budúcnosť nepriniesol komunizmus a súdruhovia, ale kapitalizmus a podnikatelia. V určitom zmysle ide o návrat k spôsobu práce pred tým, ako veľké fabriky s ich úsporami z rozsahu nahradili malých remeselníkov a drobných výrobcov.

Ďalšia výhoda (ktorú v skutočnosti niektorí považujú za nevýhodu) je možnosť obísť rôzne byrokratické a regulačné povinnosti, ktoré sa spájajú s klasickým zamestnaním (napr. zákonník práce a rôzne regulácie ako minimálna mzda). O pozitívnom efekte pre pracujúcich hovoria už aj prvé rozsiahlejšie

štúdie. Jedna z Princetonskej Univerzity poukazuje na fakt, že vodiči Uberu si dokážu zarobiť viac ako typický vodič taxíka alebo limuzíny, druhá prináša dôkazy, že platformu Airbnb využíva na prilepšenie si predovšetkým stredná príjmová vrstva. Rovnako prvé dáta poukazujú aj na výhodnosť Ubera pre spotrebiteľov, ktorí sa dostanú kde chcú, dvakrát lacnejšie a dvakrát rýchlejšie.

Zdieľaná ekonomika tak priniesla hneď niekoľko revolúcií: umožnila využívať doteraz mŕtvu kapitál, znížila transakčné náklady, vytvorila dôveru medzi neznámymi stranami, pomohla obísť rôzne regulačné a byrokratické nástrahy, či už v podobe obmedzovania konkurencie (napr. licencie pre taxikárov) alebo preregulovanosti (napr. zákonník práce) a vytvorila množstvo flexibilných pracovných príležitostí. Rovnako má za sebou zdieľaná ekonomika množstvo spokojných spotrebiteľov, ktorí niekde prespali, odviezli sa, alebo si niečo požičali, bez toho, aby podnikatelia s platformami vlastnili alebo postavili jediný dom, auto, kosačku, alebo sklad. A toto všetko je dostupné na základe jednodného kliku na klávesnici alebo dotyku na mobile. Žiadne úrady, žiadne tlačivá, žiadna byrokracia, žiadne povolenia, iba priamy vzťah dopyt – ponuka a obojstranne výhodná výmena.

iness.sk, 14.8.2015

Prečo Fico nezniží DPH

Róbert Chovanculiak

Štát je zlo, ale nevyhnutné. Toto je v najväčšej možnej miere zostručený záver práce politických ekonómov, ktorí si uvedomujú výhody dobrovoľnej výmeny tovarov a služieb medzi slobodnými ľuďmi; ale zároveň si všimli, že existujú situácie, kedy táto logika neplatí. Sem patria napr. aj verejné statky. Pri týchto statkoch je ekonomicky nákladné alebo technicky nemožné (za momentálnych podmienok) vylúčiť neplatičov zo spotreby. A to je problém. Súkromné firmy nedokážu zachytiť spotrebiteľovu ochotu platiť za verejné statky a následne poskytovať tieto statky so ziskom. Čierni pasažieri im prekazia ich podnikateľské plány. Predpokladať opak by znamenalo predpokladať svet plný super-altruistických jednotlivcov, ktorým by ležal na srdci osud celej spoločnosti a prispeli by, aj keď nemusia. Inak povedané by považovali za rovnako dobré možnosti, ak by dostali milión eur, alebo by milión ľudí, ktorých ani nemusia poznať, dostalo po jednom eure. Takéto predpoklady ekonómovia často odmietajú a preto siahajú po inom riešení – po nevyhnutnom zle v podobe štátnej intervencie.

Štátna intervencia znamená, že zodpovednosť za poskytnutie verejných statkov sa zverí do rúk agentom, ktorí majú k dispozícii legálny monopol na donútenie. Dokážu tak (aspoň teoreticky) zachytiť spotrebiteľovu (ne)ochotu platiť prostredníctvom nedob-

rovoľných platieb – daní. V dnešnej dobe je týmto vyvolaným agentom najčastejšie demokraticky zvolený politik. Pre mnoho ekonómov sa na tomto mieste teoretická analýza končí a nastupuje technokratické vyladovanie detailov v rámci fungovania verejného sektora. Je však prinajmenšom zaujímavým mentálnym cvičením aplikovať vyššie popísanú logiku na následné navrhované riešenie v podobe štátnej intervencie.

Spomínaný politik po zvolení do svojej funkcie v zásade čelí voľbe medzi dvoma módmí konania. Konkrétne v parlamente to znamená, že môže pracovať na prijatí dvoch druhov zákonov. Zo svojej pozície politika sa môže pokúsiť prijať zákony, ktoré zvýšia blahobyt v celej spoločnosti, ktorej je aj on a jeho rodina súčasťou. V praxi to často skôr znamená rušenie už existujúcich zákonov, ktoré kedysi prijali jeho kolegovia. Môže napríklad zrušiť všetky kontraproduktívne politiky od cenových regulácií, protekcionistických opatrení, či legislatívy, ktorá bráni vzniku konkurencie v rôznych oblastiach hospodárstva až po vrátenie DPH z 20 % na 19 %. Každým týmto zákonom by si polepšil on, jeho rodina aj všetci občania jeho krajiny. Nazvime takýto druh zákona ako dobrý zákon.

Má však aj druhú možnosť. Môže pracovať na prijatí zákonov, ktoré naopak znížia bla-

hobyt v spoločnosti, ktorej je aj on súčasťou. V zásade ide o presný opak vyššie popísaných zákonov a použitie daní z 1 percentuálneho bodu DPH (250 miliónov) na napríklad spolufinancovanie eurofondov na informatizáciu verejnej správy, ktorú zabezpečuje kamarát nejakého kamaráta. Výsledkom je rozptyľovanie nákladov v rámci spoločnosti a koncentrovanie výnosov smerom k úzkym záujmovým skupinám. Pričom sa neraz stáva, že do tejto skupiny patria rodinní príslušníci a blízki priatelia nášho rozhodujúceho sa politika. Nazvime tento druhý zákon ako zlý zákon.

Ak sa však bližšie pozriete na tieto dva druhy zákonov, všimnete si, že ten dobrý má z pohľadu politika charakter vereneho statku a zlý zákon zasa charakter súkromného statku. Na základe úvodu by malo byť zrejmé, akým spôsobom budú mať politici tendenciu chovať sa. Smutnú predikciu o zneužívaní moci politikmi nám tak dáva presne tá istá teória, ktorá tu moc do rúk politikov odporučila. Kto stále očakáva od politika, že prispeje na verejný statok a prijme dobrý zákon, implicitne predpokladá, že tento politik považuje za rovnako dobré mať milión vo vačku ako po jednom eure vo vačku milióna jednotlivcov.

Ešte viac zarážajúce je, že v tejto dobe exis-

tuje relatívne veľká skupina ekonómov, ktorí sú presvedčení alebo stále dúfajú, že politik si začne pravidelne vyberať ten verejný statok. Alebo prinajmenšom, že príde nová generácia politikov osvietená efektívnym altruizmom, ktorí už konečne začnú systematicky prispievať na tie verejné statky. Pre príklad presného opaku nemusíme chodiť ďaleko v čase ani priestore. Na Slovensku neprejde jediné ročné obdobie bez toho, aby sme boli svedkami nejakej kauzy. Nech už vládne hocikto.

Rovnako nemenej zaujímavé závery dostaneme, ak aplikujeme znova túto istú logiku na tých, ktorí by mali v demokracii držať v rukách opraty – voličov. Aby sa vedel volič správne rozhodnúť, na koho bude delegovať legálne právo používať donútenie, musí jeho rozhodnutie prejsť racionálnou a informo-

vanou úvahou. Volič však znova čelí dvom možnostiam. Môže žiť pomerne vypätý život človeka, ktorý je v každú sekundu ochotný opustiť akýkoľvek svoj názor na fungovanie sveta a spoločnosti, ak mu niekto predostrie nové argumenty a zároveň sleduje každé hlasovanie v parlamente, na konci ktorého si porovnáva reálne hlasovanie politikov s ich deklarovanými cieľmi. Inak povedané bude silno skeptickým a informovaným voličom, čím trochu pomôže fungovaniu demokracie v krajine. Alebo sa bude pridržať svojich vžitých presvedčení, ktoré ani nevie odkiaľ nadobudol a politika bude maximálne dobrá téma na dlhé večery pri pive s kamarátmi. Inak povedané bude iracionálnym a neinformovaným voličom. V jazyku ekonómie sa musí znova rozhodnúť či prispeje na verejný alebo súkromný statok. Pohľad do krčiem a vyťaženosť webovej stránky www.nrsr.sk dá-

vajú jasnú odpoveď.

A podobne sa dá pokračovať s každým účastníkom verejného sektora. Od vrcholných vládnych činiteľov, cez byrokratov na úradoch, lobistické skupiny, až po regionálnu a miestnu politiku. Podmienkou kvalitnej ekonómie je často len konzistentné aplikovanie pomerne jednoduchých princípov na rôzne situácie a podmienky. Je však veľmi nešťastné, keď sa niektorí ekonómovia zaseknú na pol ceste a následne na týchto nekompletných základoch stavajú svoje presvedčenia a odporúčania. Z takýchto ekonómov sa potom prinajlepšom stávajú naivní obhajcovia status quo, alebo v tom horšom prípade neblomní technokrati s klapkami na očiach.

Denník N, 28.10.2015

Zelenou proti prírode

Martin Vlachynský

Na písanie o negatívnych dopadoch podpory obnoviteľných zdrojov energie som využil jeden elektrón. Prakticky výhradne sa však jednalo o poukazovanie na ich mimoriadnu finančnú náročnosť (hradenú z peňazí nás všetkých), prípadne o neefektívnosť ich využitia z pohľadu znižovania emisií. Teraz do kritiky pribudne aj ďalší faktor – ekológia.

Zasvätení začínajú tušiť – nehovoríme samozrejme o ničom inom, ako o pomyselnom vrchole neefektívnosti dotačnej politiky obnoviteľných zdrojov energie: malých vodných elektrární (MVE). Ešte Radičovej vláda v roku 2011 vypracovala Konceptu využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030 (KVHPVT). Tá sa ako červená niť odvtedy ťahne oficiálnou energetickou politikou SR, vrátane tej najčerstvejšej, schválenej na jeseň 2014. Na prelome rokov 2014/2015 bola schválená jej Aktualizácia (AKVHPVT), ktorá len mierne pozmenila niektoré čísla povodného dokumentu.

Jadrom AKVHPVT je plán dosiahnuť výrobu 850 GWh elektriny z MVE do roku 2030. Identifikuje 343 nevyužitých profilov pre MVE a 4 pre bežné („veľké“) vodné elektrárne (VE).

Tak moment! Výstavba 343 malých vodných elektrární na Slovensku? Krajine so 180 vodnými tokmi, na ktorých už dnes stojí 21 VE a 212 MVE? To znie podozrivo. Ale profil ešte automaticky neznamená elektrárňu, znamená to, že len existuje miesto, kde sa elektrárňu postaviť dá.

Tu prichádza druhý vtip. V roku 2013 vyrobilo 238 zapojených MVE 347 GWh elektrickej energie (zdroj: AKVHPVT – čísla sa s predošlým údajom o počte MVE rozchádzajú, pretože ten prvý pochádza od ÚRSO a ráta len

MVE s garantovanou cenou). To je priemerná výroba 1,46 GWh na jednu elektrárňu.

AKVHPVT pri ostávajúcich voľných profiloch odhaduje ich potenciál na 732 GWh, čo dáva o niečo vyšší priemer 2,13 GWh na jednu elektrárňu (hoci je tu zaujímavá otázka, prečo si investori doteraz vyberali profily s nižším potenciálom?). Ak teda chce Slovensko dosiahnuť nárast výroby na 850 GWh, bude sa musieť postaviť ešte zhruba 235 MVE. Len na Hrone by ich mohlo vyrásť viac ako 30. A tu sa dostávame k spomínanej ekológii. MVE síce nevyžaduje „klasický“ priehradný múr a umelé jazero (na rozdiel od

Slatinky), no aj tak vyžadujú pomerne rozsiahle úpravy brehov, výstavbu zdrže, príjazdových komunikácií, elektrického vedenia a podobne. Ako to vyzerá, sa niektorí z vás mohli pred pár týždňami presvedčiť na rieke Poprad, kde sa kvôli výstavbe MVE zabetónovalo koryto rieky. Na internete môžete nájsť povolaných autorov ako som ja, píšucich o dopade na život v rieke a jej okolí (vrátane takých efektov, ako je napr. nárast spodnej vody a zatápanie pivníc, či pozemkov), či na turizmus (spomalenie toku, nutnosť často prenášať lode).

Tu prichádza posledné dejstvo. Z pohľadu

energetiky je výstavba MVE úplne zbytočná a z pohľadu ekonómie extrémne drahá. Spomínaných 850 GWh elektriny predstavuje ani nie 3% dnešnej spotreby elektriny. Navyiac pri týchto elektrárnach dodávky kolíšu so stavom rieky. To spôsobuje dodatočné náklady na reguláciu elektrickej siete. MVE sú kapitálovo relatívne nákladné zdroje (náklady sú 1-7 miliónov eur na inštalovaný MW výkonu) a na rozdiel od väčších bratov s jazerami nedokážu vyrábať „drahú“ špičkovú elektrinu. Pri predpokladanej potrebe zhruba 100 MW dodatočného inštalovaného výkonu MVE sa teda pohybuje v kapitálových nákladoch 100-700 miliónov eur.

Investori sa však nájdu, pretože na MVE sa skladáme my všetci. A to tak dotovanými výkupnými cenami (tie sa pohybujú od 98 do 111 eur za MWh v čase, keď je tržobná cena elektriny zhruba 30 eur), tak aj dotáciami na samotnú výstavbu elektrární. Tie až do výšky 85% prepláca prostredníctvom Operačného programu Konkurencieschopnosť a Hospodársky rast samotná EÚ.

Malé vodné elektrárne mali zmysel v minulosti, či v rozvojových krajinách. Tam pri neexistencii kvalitnej prenosovej siete a veľkých stabilných zdrojov dokážu rýchlo zabezpečiť energiu pre región či podnik. V podmienkach Slovenskej republiky, kde je potenciál vodných elektrární už dnes využitý na viac ako 72% (AKVHPVT) sa jedná o politický nezmysel s nebezpečnými ekonomickými aj environmentálnymi dopadmi, bohužiaľ podporovaný „zelenou“ politikou EÚ. Preto navrhujeme od podpory MVE kompletne upustiť.

Energie-portal.sk, 31.10.2015

Ľavicová vláda zväčšuje nerovnosti

Róbert Chovanculiak

Problém nerovnosti je dnes vo svete skloňovaný predovšetkým v spojení s príjmovou nerovnosťou a nerovnosťou v bohatstve, za ktoré sú údajne zodpovedné systémové tendencie v rámci kapitalizmu. Ak sa aj stožníme s niekoľkými predpokladmi: že táto nerovnosť skutočne existuje, v čase rastie, predstavuje problém a zároveň za ňu môžu systematické tendencie v rámci kapitalizmu, stále čelíme problémom spojených so snahou o jej nápravu.

Inak povedané problémom s praktickou politikou. Sú to totiž práve politici, na ktorých sa mnohí sťažovatelia na nerovnosť obracajú. Preto ak sa aj zhodneme na tom, čo by sa malo urobiť (znižovať nerovnosť), nevyplýva z toho automaticky, že zvýšenie moci politikov povedie k tomuto cieľu. Slovensko je toho krásnym príkladom.

Reformná Dzurindova vláda v rokoch 2002 až 2006 zaviedla rovnú sadzbu dane. Všetky sadzby – daň z príjmu fyzických a právnických osôb a DPH – sa zjednotili na 19 percent. Ak nerátame zavedenie tzv. miliónárskej dane z roku 2007, tak rovná daň vydržala až do druhej vlády ľavicového politika Roberta Fica, ktorý ju v roku 2013 definitívne zrušil.

Najskôr sa zvýšila sadzba dane z príjmov právnických osôb na 23 percent a zavedená druhá sadzba dane z príjmu fyzických osôb pre vyššie príjmové skupiny vo výške 25 percent. Tieto zmeny zapadali do rétoriky ľavicovej vlády o potrebe znižovania rozdielov medzi bohatými a chudobnými.

Dohodári platia viac

Vláda však v rámci zmien v daňovo-odvodových zákonoch zaviedla ešte dodatočné opatrenia, ktoré dopadli negatívne najmä na chudobných. Ide predovšetkým o zaťaženie dohodárov odvodmi. Na Slovensku si ešte v roku 2012 privyrábalo prácou na dohodu asi pol milióna ľudí.

Z dát Sociálnej poisťovne vyplýva, že približne tretina dohodárov si týmto spôsobom privyrábala popri zamestnaní a viac ako tri

štvrtiny zarábali do 200 eur mesačne, 90 percent z nich menej ako minimálnu mzdu. Dá sa teda predpokladať, že išlo najmä o nižšie príjmové skupiny, ktoré sa takto snažili si priliepať.

Do roku 2013 platili dohodári len priamu daň vo výške 19 percent a ich zamestnávateľia odvodili do garančného a úrazového fondu sociálneho poistenia dokopy 1,05 percenta z hrubej mzdy. S rokom 2013 však prišli spomínané zmeny v odvodoch a dohodári museli začať platiť rovnaké odvody ako klasickí zamestnanci.

To znamená, že okrem 19 percent dane museli zamestnanci odvieť 13,4 percenta a zamestnávateľia až 35,2 percenta z hrubej mzdy. Ak sa potom zamestnávateľ rozhodol udržať rovnaké náklady na zamestnanie dohodára, znížil mu tým príjem (pred zdanením) na 65 percent, teda dve tretiny pôvodnej mzdy.

Menej kontraktov

Zamestnávateľia však, samozrejme, nedokázali presunúť celé daňové bremeno na dohodárov, takže nasledovalo ich prepúšťanie. Podľa štatistik Sociálnej poisťovne prinieslo zavedenie odvodov na dohody medziročný pokles o 200-tisíc kontraktov, čo predstavuje tretinu všetkých uzatvorených dohôd. Počet samotných dohodárov (jeden dohodár môže mať jeden a viac kontraktov) poklesol o 25 percent.

Vplyv týchto zmien v daňovo-odvodovom zaťažení spätne tento rok analyzovala Rada pre rozpočtovú zodpovednosť. Tá pomocou ekonometrického modelu a individuálnych dát posúdila okrem iného aj vplyv týchto opatrení na vývoj príjmovej nerovnosti v spoločnosti.

Na porovnanie použila dva najrozšírenejšie ukazovatele: GINI index, ktorý zachytáva nerovnosť v príjmoch (čím bližšie k 1, tým sú príjmy nerovnomernejšie rozdelené); a Kakwaniho index zachytávajúci progresivitu daňovo-odvodového systému (vyššia hodnota znamená vyššiu mieru progresivity).

Z výsledkov ich analýzy vyplýva, že – aj napriek vládnej rétorike – zmeny v daňovo-odvodových zákonoch nielenže neznižovali príjmovú nerovnosť v SR (GINI koeficient ostal relatívne nízky na úrovni 0,27), ale naopak celkovo znížil progresivitu daňovo-odvodového systému (Kakwaniho index daňovej progresivity sa znížil z 0,068 na 0,065).

Zdroje od chudobnejších

Vidíme tak, že ľavicová vláda s rovnostárskou rétorikou nakoniec ešte zvýšila daňové zaťaženie nízkopríjmových obyvateľov.

Navyše do tejto analýzy ešte neboli započítané ďalšie opatrenia vlády: v roku 2012 boli zvýšené silno regresívne dane z tabakových výrobkov o 2,59 percenta; vláda obmedzila nezdaniiteľnú časť základu dane na manžela alebo manželku; zrušila plánované zrušenie koncesionárskych poplatkov a zrušila zníženie dočasného zvýšenia DPH o jeden percentuálny bod, aj keď už pominuli pôvodné dôvody na jej zvýšenie.

Tieto opatrenia rovnako prispeli k relatívne- mu presunu daňovo-odvodového zaťaženia na chudobných.

Na príklade Slovenska tak vidno, že vláda snažiaca sa zakryť diery vo verejnom rozpočte vo výsledku siahla na príjmy najzraniteľnejších a využila ich limitované zdroje na riešenie verejných problémov. Z pohľadu vlády to totiž môže byť často najjednoduchší spôsob, ako sa dostať k potrebným financiam – predovšetkým v sociálnom štáte financovanom vysokým odvodovým zaťažením a nepriamymi daňami ako DPH.

Na Slovensku totiž veľkú časť HDP tvoria veľké zahraničné a silno kapitálovo vybavené spoločnosti, ktoré veľkú časť svojej produkcie vyvážajú do zahraničia. Toto je pridaná hodnota, na ktorú politici nemajú priamy dosah a nedokážu ju zdaníť.

Keď tak vznikli fiškálne problémy, siahli v konečnom dôsledku politici na súkromné zdroje aj tých, ktorí boli predmetom ich rétoriky – chudobní ľudia.

Sme, 25.11. 2015

Školstvo je drahé. A nezaplatené

Róbert Chovanculiak

Učiteľia sa zasa po dlhšom čase ozývajú, upozorňujú na problémy v školstve a volajú zvýšenie jeho financovania. Prvou otázkou by však malo byť, či zvyšovanie zdrojov povedie skutočne k zamýšľanému cieľu – ku kvalitnejšiemu vzdelávaniu pre deti. Také jednoduché to pravdepodobne nebude. Predovšetkým, ak sa neuskutočnia rozsiahle inštitucionálne a obsahové reformy.

Nie je totižto možné pristupovať ku školstvu tak, ako pristupovali naši prapraprarodičia a očakávať výsledky aktuálne pre dnešnú modernú a rýchlo sa meniacu spoločnosť.

Pre potreby ďalšej diskusie však na chvíľu predpokladajme, že toto nie je problém a zamerajme sa len na finančnú stránku problematiky.

Teda konkrétne na dve časti: množstvo zdrojov plynúcich do vzdelávania a problematiku platov učiteľov.

Keď sa však pozrieme na štatistiky a hlavne ich vývoj v čase, tak dostaneme menej pesimistický obrázok. Podľa štatistik OECD medzi rokmi 2000 až 2011 vzrástli výdavky v slovenskom školstve na jedného žiaka vyše

dvojnásobne.

Viac peňazí v školstve

Išlo o najväčší nárast spomedzi krajín EÚ. Aj keď môže byť pravda, že z malého základu sa rastie relatívne rýchlo, neobstojí argument, že financie v školstve v čase nerastú.

A tento nárast pokračoval aj po roku 2011, kedy výdavky na jedného žiaka v regionálnom školstve dosiahli 1 781 eur ročne a v roku 2016 to už má byť 2 244 eur. To je dvakrát viac ako tempo rastu priemernej mzdy v tomto období.

Často citovanou štatistikou, poukazujúcou na nedostatočné financovanie slovenského školstva, je podiel výdavkov na školstvo na hrubom domácom produkte (HDP) krajiny.

Podľa posledných štatistík OECD za rok 2011 dávalo Slovensko na vzdelávanie len 4,4 % HDP, pričom priemer EÚ bol 5,8 %. Tento údaj je však skreslený štruktúrou a výpovednou hodnotou slovenského HDP.

Na Slovensku tvorí veľkú časť HDP export a kapitálovo-náročná výroba, ktorú nie je možné jednoducho zdaňovať, a tak zapojiť do financovania vzdelávania (zváracie stroje odvody a dane neplatia).

Preto o zdrojoch plynúcich do vzdelávania

dostaneme lepší obraz, ak ich vzťahujeme k celkovým výdavkom verejného sektora. Cez takto prerátané štatistiky dosahuje Slovensko vo financovaní vzdelávania približne priemer EÚ – vyše 11 % rozpočtu ide do vzdelávania.

Čo s nízkymi platmi učiteľov?

Ostáva tak problém s nízkymi mzdami učiteľov. Platy učiteľov na Slovensku sú naozaj relatívne nízke v porovnaní s ostatnými krajinami.

Slovensko je však rovnako pozadu aj v ukazovateli podielu zdrojov, ktoré plynú z celkových výdavkov na vzdelávanie na platy učiteľov. Podľa štatistík OECD ide v EÚ na platy učiteľov 62,1 % a na Slovensku iba 52 % z výdavkov na regionálne školstvo.

Ak by pomer výdavkov na platy učiteľov a ostatných výdavkov dosiahol na Slovensku priemer EÚ, platy učiteľov by vzrástli skoro o 20%. A to bez zvyšovania verejných zdrojov v školstve. Slovenské školstvo má tak relatívne vysoké náklady na správu a údržbu.

Učitelia majú nízke platy, lebo sa financujú školy, ktoré navštevuje pár žiakov, ale stoja rozpočet obcí a vlády množstvo zdrojov.

Analýzu môžeme posunúť ešte o úroveň nižšie. Čo ak je zdrojov na platy učiteľov dosť,

ale sú zle distribuované?

Miliarda eur na učiteľov

Ak sa pozrieme do rozpočtu verejnej správy na roky 2015-2018, uvidíme, že na osobné výdavky pedagogických a odborných zamestnancov v regionálnom školstve ide 1 miliarda eur a učiteľov je 62 557.

To znamená 16 384 eur osobných výdavkov na učiteľa (z toho na hrubé mzdy ide 12 111 eur). Rovnako podľa ministerstva financií je za rok 2015 priemerný mzdový výdavok na učiteľa 1 009,32 eur. Pričom priemerná mzda v hospodárstve bola v tomto roku 879 eur.

Problémom nízkych platov tak nemusí byť v celkovom nedostatku zdrojov určených pre učiteľov ale skôr v ich rozdeľovaní. V školstve je odmeňovaná schopnosť desaťročia vydržať za katedrou.

A, naopak, penalizovaní nízkymi platmi sú mladí a potenciálne inovatívni učitelia, ktorí ešte len začínajú učiť. Pritom však títo učitelia môžu dosahovať oveľa lepšie výsledky a ponúkať kvalitnejšie služby ako ich dekadami ošľahaní kolegovia.

Aktuality, 19.11. 2015

Prečo je nebezpečný salámový rast minimálnej mzdy?

Róbert Chovanculiak

Minimálna mzda sa na Slovensku v roku 2016 opäť zvýši. Tentoraz na 405 eur. Vláda tak prihodila symbolických päť eur k plánovanej štyristovke.

Inštitút Tripartity opäť dostal výprask a odborárom opäť vyšla stratégia prudko nastreliť a nadsadiť (410 eur) a potom sa neoficiálne tešiť z úspechu.

Asi nemá zmysel znova poukazovať na negatívne následky tohto zákazu pracovať pre nízkokvalifikovaných, mladých či dlhodobo nezamestnaných ľudí predovšetkým na východe Slovenska. Práve oni to budú mať od nového roka ešte ťažšie pri hľadaní si práce.

Pohľad z Bratislavy či Revúcej

Obhajcovia zvyšovania minimálnej mzdy na Slovensku však často poukazujú na jej relatívne nízke nepatrné ročné prírastky.

Bratislavskému analytikovi z ministerstva práce sa môže zdať nárast nákladov práce o takmer 40 eur mesačne ako nepostrehnuteľný, teda, ak sa s ohľadom na politický náboj tejto témy mal vôbec možnosť k návrhu vyjadriť. Iný názor môže mať drobný podnikateľ v službách pohostinstva z dedinky Držkovce v okrese Revúca.

Slovensko nie je jediné

V každom prípade Slovensko nie je jediná krajina, kde sa rieši zvyšovanie minimálnej

mzdy. V USA je momentálne ešte väčšia diskusia o jej zvyšovaní a to z aktuálnych 7,25 dolára za hodinu na ľavicovými politikmi vyšívaných 10,10 dolára.

Proti takémuto radikálnemu zvyšovaniu minimálnej mzdy sa zdvihol odpor rôznych zainteresovaných osôb a skupín, medzi nimi

aj ekonómov. Na prvý pohľad sa môže zdať, že slovenské zvýšenie minimálnej hodinovej mzdy o 14 centov (z 2,18 eur na 2,32 eur) je naozaj oproti americkému zanedbateľné a nemalo by predstavovať problém. To je však pomerne nešťastná interpretácia.

Zvyšovanie bez diskusie

V USA sa totižto naposledy menila minimálna mzda v roku 2009 a to na spomínaných

7,25 dolára.

Na Slovensku bola v tom čase mesačná minimálna mzda na úrovni 295,5 eura. Ak si porovnáme relatívnu zmenu minimálnej mzdy za toto obdobie medzi USA a Slovenskom, dostaneme úplne iný obrázok.

V rámci USA sa dnes vedie prudká diskusia o náraste minimálnej mzdy o 37 percent za posledných šesť rokov. Na Slovensku však medzičasom narástla minimálna mzda v skoro identickej miere, teda o 34 percent. A pritom tento krok prešiel len symbolickou polemikou medzi odbormi a zamestnávateľskými zväzmi, ktorá mala už vopred jasného víťaza.

Kam vedie salámová metóda

Salámová metóda pri zvyšovaní minimálnej mzdy môže na jednej strane pomôcť znížiť odpor, rozpustiť negatívne dôsledky v čase a zabrániť vzniku rozsiahlej celospoločenskej diskusie.

Nedokáže však zakryť a znížiť negatívne dôsledky samotnej minimálnej mzdy.

Konkrétne na Slovensku to znamená jednu z hlavných príčin dvojciferné miery nezamestnanosti, teda jednu z najvyšších nezamestnaností v rámci EÚ.

Sme, 2.11.2015

Pomýlené HDP

Steven Horwitz

Ekonomická aktivita vs. ekonomický rast

Dokonca aj ten najchytrejší ekonóm môže urobiť jednoduchú chybu. Dve nedávno vydané knihy Násilie a Sociálne Obstarávanie od Douglasa Northa, Johna Wallisa a Barryho Weingasta a Prečo národy zlyhávajú od Darona Acemoglua trpia nepochopením konceptu o ekonomickom raste. Obe knihy hovoria o vysokej miere ekonomického rastu v Sovietskej ekonomike v polovici 20. storočia. Aj keď autori berú správne na vedomie, že takýto rast nebol udržateľný, napriek tomu predpokladajú, že agregátne merania, na ktoré sa spoliehajú ako na dôkaz rastu, ako je aj HDP, sa skutočne aj odrazili v zlepšení životov sovietskych občanov. Nie je ale úplne jasné, či tieto merania sú dobrými indikátormi skutočného ekonomického rastu.

Toto nepochopenie ekonomického rastu má dve formy. Jednou z nich je predpoklad, že tradičné merania, ktoré používame na sledovanie ekonomickej aktivity tiež popisujú hospodársky rast, a tou druhou je nesprávna výroba materiálnych vecí pre dosiahnutie takéhoto rastu.

Jadrom tohto zmätku je často koncept hrubého domáceho produktu (HDP). Hoci je to najčastejšie používaný ukazovateľ hospodárskeho rastu, to, čo naozaj meriame je ekonomická aktivita. HDP sa pokúša vypočítať trhovú hodnotu finálnych výrobkov a služieb vyrobených v určitej zemepisnej oblasti počas konkrétného obdobia. Pod „finálnymi“ produktmi a službami máme na mysli tovar a služby nakupované konečným zákazníkom, s výnimkou viacerých výmen vstupov použitých pri ich výrobe. Počíta sa bochník chleba, ktorý zakúpite na výrobu sendvičov, ale už nerátame nákup múky firmou, ktorá chlieb vyprodukovala.

Čo ale HDP však nerozlišuje je, či tieto výmeny, ktoré sa odohrávajú – aj celkové množstvo konečných výrobkov – skutočne zvyšujú kvalitu ľudských životov. A presne tento rast kvality by sme mali považovať za hospodársky rast. Dva krátke príklady môžu ilustrovať toto tvrdenie.

Napríklad národy, ktoré venujú veľkú časť prostriedkov na budovanie obrovských monumentov ich vodcom, ako výsledok uvidia nárast ich HDP. Nákup finálnych produktov a práce na postavenie takého monumentu určite zvýši HDP, ale či naozaj zvýši kvalitu ľudských životov a aj skutočne predstavuje „ekonomický rast“ je otázne. HDP nám nehovorí nič o tom, či použitie finálnych výrobkov a služieb, ktoré ho merajú, je lepšie ako ich alternatívne využitie.

Po druhé stojí tiež za uvažovanie to, že ľudia často poukazujú na pozitívnu stránku prírodných katastrof: pracovné miesta, ktoré sa vy-

tvoria v procese obnovy. Píšem tento článok na letisku v New Orleanse, kde po hurikáne Katrina, nezamestnanosť bola veľmi nízka a HDP veľmi vysoké. Všetky tieto obnovovacie aktivity sú započítané do HDP, ale nemyslím si, že obnovu zničeného mesta môžeme nazvať ako „ekonomický rast“ –alebo dokonca ako svetlú stránku niečoho. Prinajlepšom nás to vracia tam, kde sme boli pred katastrofou s použitím prostriedkov, ktoré mohli byť vložené niekde inde, do zvýšenia kvality života.

HDP meria ekonomickú činnosť, ktorá môže, ale nemusí predstavovať hospodársky rast. V tomto zmysle je to ako s váhou tela. Predstavme si dvoch mužov vážiacich 113 kíl. Jeden z nich môže byť svalnatý, profesionálny športovec v najlepšej forme, a ten druhý zase na hranolčekovo-kokakolovej diéte. Vedieť, koľko niekto váži, nám nepovie nič o tom, či je táto váha zväčša tuk alebo sval. HDP nám hovorí o tom, že ľudia produkujú veci, ale nehovorí o tom, či tieto veci skutočne prispievajú k zlepšeniu ich životov.

Sovietsky zväz tak mohol produkovať „veci“, ale keď pozriete na životný štandard bežného občana, tak tieto produkty sa zmysluplne nepremietli aj do kvality jeho života.

A práve zvýšenie životnej úrovne je to, na čom nám naozaj záleží, keď hovoríme o ekonomickom raste.

Druhé nedorozumenie ohľadom HDP je vlastne konkrétnejšia verzia toho prvého. Až príliš často si myslíme, že hospodársky rast je predovšetkým o výrobe hmotných statkov. Vidíme to v diskusiách o americkej ekonomike, kde sa (predpokladaný) pokles výroby považuje za symptóm zle rastúcej ekonomiky. Ale ak je hospodársky rast naozaj o hromadení bohatstva – čo znamená, že ľudia sa snažia získavať veci, ktoré si cenia viac –tým pádom nejde len o hmotné statky. Viac fyzických statkov neznamena nevyhnutne, že tie statky aj zlepšujú životy.

Ešte dôležitejšie je však to, na čom naozaj záleží, a to je subjektívna hodnota. Nákup nejakej služby môže zvyšovať kvalitu našich životov viac, a byť tiež zdrojom hospodárskeho rastu, než je výroba a nákup hmotných statkov. V skutočnosti to, na čom nám naozaj záleží, keď kupujeme materiálny statok, nie je vec ako taká, ale rozsah služieb, ktoré nám dokáže poskytnúť. Laptop, na ktorom práve pracujem je pre mňa dôležitý, pretože mi poskytuje celú radu služieb (spracovanie textu, hry, internetové pripojenie, etc.), ktoré si ja vysoko cením. Je to subjektívne uspokojenie mojich priání, na ktorých mi naozaj záleží, a na tom, či ich zdrojom je fyzický statok alebo ľudská práca nezáleží.

Toto je obzvlášť viditeľné v digitálnych a zdieľaných ekonomikách, kde nie sú hodnoty vytvárané prostredníctvom ďalšej produkcie vecí, ale efektívnejším a presnejším využitím vecí, ktoré už máme. Uber nevyžaduje väčšiu produkciu áut a Airbnb nevyžaduje výstavbu bytov. Ale lepším využitím už existujúcich zdrojov vytvárame hodnotu – tým máme na mysli hospodársky rast.

Takže na čo by sme mali prihladať namiesto HDP, ak chceme zistiť, či sme svedkami hospodárskeho rastu? Pozrite sa na životné štandardy priemerných ľudí, a najmä tých chudobných. Ako ľahko sa môžu dostať k ich základným potrebám? Koľko hodín musia odpracovať, aby tak urobili? Pozrite sa na delbu práce. Ako uspokojujúca je? Sú ľudia schopní sa špecializovať v úzkočlenených odvetviach a stále nájsť dopyt po svojich produktoch?

Ekonomický rast nie je to isté ako ekonomická aktivita. Nie je to len o tom, ako dosiahnuť viac výmen alebo vyrobiť viac vecí. Je to hlavne o tom, že ľudia dokážu získať to, čo chcú s postupne nižšími nákladmi a tým zvýšiť ich blahobyt. A presne to trhy spôsobili za posledné dve storočia. Pre tých z nás, ktorí rozumieme týmto argumentom, je dôležité nepredpokladať, že vyššia miera rastu HDP alebo zvýšená produkcia fyzických statkov znamená automaticky ekonomický rast.

Reálny ekonomický rast je o zlepšení subjektívneho blahobytu ľudí, a to je niekedy ťažšie vidieť, aj keď dôkazy sú všade okolo nás.

Preložené z Foundation for Economic Education, 29.4.2015

Pre INESS preložila Natália Hlaváčová.

Deregulácia cien energií – sliepka alebo vajce?

Martin Vlachynský

Postupná deregulácia cien energií je súčasťou európskej liberalizácie energetiky a mala by byť jedným z cieľov všetkých národných energetických politík. Na Slovensku sme skôr svedkami opaku, po deregulácii cien pre podniky prišlo po zmene vlády v roku 2013 k opätovnému zavedeniu regulovaných cien pre malé a stredné podniky (definované objemom ročného odberu plynu/elektriny).

Začiatkom septembra prišiel súdny dvor EÚ s prelomovým rozsudkom, keď označil plošnú reguláciu cien energií v Poľsku za nelegálnu a pripomenul tak tému deregulácie aj na Slovensku. Za víťané prispenie do diskusie môžeme preto označiť analýzu Inštitútu finančnej politiky Ministerstva financií vydanú pred pár týždňami pod názvom „Ako ďalej s elektrinou a plynom.“

Autor Martin Haluš sa v nej zamýšľa nad potrebami deregulácie cien elektriny a plynu pre domácnosti a nad možnosťami jej prevedenia. Načrtáva tri stručné scenáre: ponechanie regulovaných cien pre domácnosti v súčasnej podobe, kompletnú dereguláciu cien, alebo postupnú dereguláciu cien v podobe zrušeného cenového stropu, ale povinného zavedenia (cenovo) regulovaného produktu do ponuky každého dodávateľa.

Sympatie autora sú na strane poslednej možnosti. Zdôvodňuje to nedostatočnou úrovňou konkurencie, ktorá má prejav príliš koncentrovaného trhu v rukách „tradičných“ dodávateľov (ktorí boli kedysi súčasťou troch monopolných regionálnych distribučných spoločností). Podľa analýzy: „Plnej deregulácii trhu by malo predchádzať dosiahnutie určitej miery zmeny dodávateľov a koncentrácie trhu – napríklad ročnej zmene dodávateľov aspoň 7% a trhového podielu tradičného dodávateľa(ŕov) menej ako 50% pri plyne (resp. 65% pri elektrine), ktoré by sme mohli pri pokračovaní súčasných trendov dosi-

ahnuť do piatich rokov.“

Takouto argumentáciou sa dostávame však k ekonomickej otázke „čo bolo skôr – sliepka alebo vajce?“ Musíme s dereguláciou počkať, kým sa rozvinie konkurencia, alebo sa konkurencia rozvinie až vtedy, keď sa deregulujú ceny? Autor ďalej v texte sám priznáva, že motivácia domácností zmeniť svojho tradičného dodávateľa je nízka, pretože potenciál úspor je veľmi malý. Súčasná zhruba dvadsiatka dodávateľov totiž nemá veľký priestor na manévrovanie. Môžu zefektívniť svoje vnútorné procesy, zabaliť svoje produkty do trochu iného staniolu, pribaliť peknú mašličku (napr. v podobe poruchovej služby zdarma), ale v zásade môžu ponúknuť len to, čo všetci, a sekať centy na maržiach. Možné ročné úspory pre domácnosť sa potom pohybujú väčšinou v rádoch jednotiek eur, čo pre drvivú väčšinu ľudí nie je dostatočná suma na rozbehnutie procesu zmeny dodávateľa.

Na trhu je pritom obrovský priestor na produktové inovácie. Napríklad v podobe výmeny spotrebičov za úspornejšie pri zmluvnení určitého paušálu. Alebo aktívne využívanie smartmetrov (ktoré sa začínajú zavádzať aj s podporou verejných financií) v podobe časovaného zapínania a vypínania spotrebičov. No na ich realizáciu musí byť možný aj pohyb ceny smerom hore a voľná tvorba cenových taríf.

Premenná „Ročná zmena dodávateľov“ je zdá sa mechanisticky vymyslený spôsob, akým sa ekonómovia snažia rozlišovať trhy. Akú výpovednú hodnotu má ale 7% prestupov za rok, okrem možnosti „zaujímavého“ medzinárodného porovnania? Podľa dostupných informácií (1. kvartál 2015), prestúpilo do jedného z mobilných operátorov 14 tisíc ľudí, to jest 2% na ročnej báze. Môžeme sa spýtať, nie je to nejako málo na to, že na trhu pôsobia 3, teraz už 4 operátori? V zása-

de bez cenovej regulácie?

Otázny je aj zmysel používania trhovej koncentrácie ako relevantného ukazovateľa. Pokiaľ je voľný vstup do odvetvia, resp. sú na trhu konkurenti, nie je dôvod obávať sa jednostranného zvyšovania ceny. Dominantnú firmu by experimenty s cenou mohli vyjsť pekne drahé.

Navrhovaná stredná cesta deregulácie (teda uvoľnenie stropu, ale ponechanie jedného regulovaného produktu) je síce lepší ako žiadna zmena, ale diabol sa skrýva v detailoch. Návrh nesie v sebe riziko, že daný regulovaný produkt bude nastavený tak zle, že bude kanibalizovať všetky ostatné produkty a k diferenciácii ponúk dôjde len v limitovanom rozsahu. Taký stav by sa dal prirovnať k situácii, keď by hotely museli ponúkať „základnú“ izbu za regulovanú cenu, pričom v základe bude jacuzzi alebo sauna.

Myslíme si, že kompletná deregulácia cien je možná a netreba sa jej báť. V sektore malých a stredných firiem je možné okamžité zavedenie. V sektore domácností by jej mohla predchádzať informačná kampaň, na konci ktorej by si domácnosť musela aktívne vybrať z predstavených ponúk (aby zo zotrvačnosti neskončila s nevýhodným produktom). Samozrejmosťou by malo byť priebežné a prehľadné informovanie spotrebiteľov o ich produktoch, spotrebe a vyúčtovaní.

Áno, len málo obyvateľov rozumie svojim účtom za elektrinu. Ale prehnaná snaha chrániť ich pred ich vlastnou (dobrovoľnou) nevedomosťou neprinesie iný výsledok okrem zabetónovania tejto nevedomosti. A nesmieme zabúdať, že celá táto diskusia sa týka menej ako polovice z koncovej ceny elektriny. Skutočným vysávačom peňazí spotrebiteľov sú práve tie zložky ceny, ktoré sú dôsledkom politických krokov a dodávateľa energií ich nemôžu ovplyvniť.

HN, 5.11.2015

Politici chcú zvyšovať dôchodky. Zastavte ich!

Radovan Ďurana

Na Slovensku sa stal v roku 2012 záruk. Ľavicovo orientovaná vláda prijala reformu dôchodkového systému, ktorej návrh vznikol ešte za pravicovej vlády. Opatrenia v tomto návrhu výrazne znižujú diery v dôchodkovom systéme. Ten je v strate už dnes, a to sa starnutie obyvateľstva ešte len začína.

Ak by sa s dôchodkovým systémom nič nerobilo, o pár desiatok rokov by vykazoval ročne miliardové deficity, takto sa budú straty počítať „len“ v stovkách miliónov eur. Pravdou je, že vláda tieto parametrické zmeny prijala tak, aby ju „politicky“ neboleli, a prísne opa-

trenia odložila na neskôr. Napríklad vek odchodu do dôchodku sa začne predlžovať až od povolebného roku 2017.

Kľúčovou zmenou bola zmena vo valorizácii. Bol prijatý koncept, podľa ktorého sa dôchodcom s priznaným dôchodkom upravuje dôchodok o rast cien, a nie kombináciu rastu priemernej mzdy a rastu cien, ako to bolo doteraz. Tento spôsob valorizácie si totiž môže krajina dovoliť len vtedy, ak jej neklesá množstvo pracovnej sily. Priemerná mzda totiž môže rásť, aj keď klesá počet zamestnancov platiacich odvody. A bez

zaplatených odvodov nemáte zdroje ani na zvyšovanie dôchodkov.

Na Slovensku už možno považovať nasledujúcu vetu za floskulu, ale to neznamená, že neplatí: Dnes sa na dôchodok jedného dôchodcu skladajú dvaja zamestnanci. V roku 2060 to už bude iba jeden. Práve pre tento vývoj bola prijatá reforma nevyhnutná, no musíme ju považovať za nedostatočnú, lebo naďalej bude generovať deficity.

Škrť od centrálnej banky

Čo ani pravicoví reformátori nečakali, je pô-

sobenie Európskej centrálnej banky, ktorá zaplavila Európu voľnými zdrojmi a stlačila úroky na nulu. Pomalý ekonomický rast tlačí rast cien k nule, a preto zaniká potreba valorizovať dôchodky. Pri prijímaní reformy si politici nevedeli predstaviť, že centrálna banka nedokáže naplniť svoj cieľ, zvyšovať ceny každý rok o dve percentá, čo by prinieslo pravidelnú valorizáciu.

Reforma však prebehla potichu, vláda dôchodcom nevysvetlila, že životná úroveň na dôchodku nemá rásť, ale má byť „len“ udržiavaná. Poberanie dôchodku však má istú formu „návykovosti“ a dôchodca sa hlási o valorizáciu, však sa mu mesačný dôchodok zvyšoval doteraz každý rok nie o 1,9 eura, ale aj o deväť eur.

Čo na tom, že ceny potravín, palív, či energií ak nie klesajú, tak stagnujú. Čo na tom, že od nového roka klesnú pre nižšiu DPH a náklady dôchodcov klesnú aj o vratky plynu. Čo na tom, že dôchodcovia cestujú vlakmi zadarmo.

Z poslaneckých radov začali vystupovať ob-

hajcovia „spravodlivých“ záujmov dôchodcov. Bez akýchkoľvek prepočtov navrhujú zmeny, čo budúce deficity výrazne zvýšia a posunú do sfér, ktoré nazývame neudržateľné. Ak na dôchodky má ísť v tomto roku 5,4 miliardy eur, tak trojpercentná valorizácia si vyžiada dodatočných 162 miliónov.

Problémom však je, že tých 162 miliónov budete musieť valorizovať aj ďalší rok o tri percentá, a takto bude z tejto sumy 217 miliónov už o desať rokov. Tie budú musieť niekto zaplatiť, a pretože odvodov je a bude aj v budúcnosti málo, bude na to treba dane. Možnosti potom budú len dve, dane zvýšiť, alebo škrtat výdavky. Uplynulé štyri roky nám dali jasnú správu o tom, že dane sa zvyšujú ľahko a výdavky sa škrtajú veľmi neochotne, a to najmä tam, kde by sa škrtat ani nemalo.

Bude horšie

Kľúčová informácia pre všetkých pracujúcich ešte len príde. Prognóza Európskej komisie, ktorá počíta deficit dôchodkového systému už s prijatými zmenami, predpokladá priemerný dôchodok vo výške 33,3 percenta pri-

emernej hrubej mzdy. Dnes je to 47 percent. K tomuto poklesu má dôjsť práve vďaka valorizácii, ktorá nezohľadňuje rast priemernej mzdy, ale udržiava kúpnu silu dôchodcu. A prečo je informácia kľúčová? Minimálny dôchodok vo výške 275 eur predstavuje 32 percent priemernej hrubej mzdy. Inak povedané, aby náš dôchodkový systém generoval len nízke deficity, priemerný dôchodok musí byť na úrovni dnešného minimálneho dôchodku. Azda toto nepříjemné porovnanie prebudí aj politikov.

Keďže návrh na minimálnu valorizáciu prišiel z opozície, návrh vládnucej strany na seba nenechal dlho čakať: trinásty dôchodok. Kto dá viac? Nuž, spomeňme si na to rozhorčenie, že máme pomáhať Grékom, ktorí si vyplácajú trinásť dôchodkov. Do akej situácie ich prestrelený dôchodkový systém (okrem iných anomálií) dostal. Garantovaná minimálna valorizácia aj trinásty dôchodok sú luxus, ktorý si naša rozvíjajúca sa ekonomika nemôže v čase starnutia dovoliť.

Denník N, 10.11.2015

Karpišova jedinečná kniha o penězích, dluzích a krizích

Jozef Šíma

Juraj Karpiš, jeden z najvlivnejších slovenských hospodársko-politických analytiků, vydává knihu Zlé peníze. Ve své podstatě se jedná o neveselý a jedinečný pojednání o ekonomii a politice, které má - kvůli svému reportážnímu stylu - povahu politického thrilleru. Kniha vychází na začátku listopadu a já měl to potěšení k ní napsat předmluvu. Tady je.

Pozorovatelé hospodářské politiky, věhlasní policy-makeři, politici, ale i mnozí nositelé Nobelovy ceny za ekonomii za poslední desetiletí často prodělali zajímavý obrát. Nejprve hlásali, že hospodářské krize jsou artefaktem minulosti a že nás čeká nepřetržitý hospodářský růst doprovázený trvalým růstem cen nemovitostí i akciových trhů. Omyl. Pak finanční krize udeřila. Lidé, kteří už jednou prokázali svou neschopnost porozumět klíčovému ekonomickému souvislostem a signály ukazující na příchod velkého ekonomického propadu neidentifikovali, byli hlasitě slyšet znovu.

Najednou prý věděli, jak krizi léčit, a jejich recepty prý dozajisté jako jediné mohly zajistit, že krize bude krátká a téměř bezbolestná. Další omyl. Když se ukázalo, že máme co do činění s největším propadem hospodářství za několik generací, zasahující velkou část světa, který přivádí na pokraj krachu ambiciózní projekty jako je společná měna Euro a rozvrací mnohé země, mezi nimiž vévodí Řecko, opět tito lidé měli recept. Zachránit, udržet, ať to stojí, co to stojí. Další omyl. Může si někdo rozumný myslet, že jim někdy jejich odhad vyjde a politika, jež vlaje ve vleku úvah těchto vlivných lidí, přinese řešení?

To vše v situaci, kdy nabízená řešení téměř vždy spočívají v posilování vlivu politiky na naše životy, ve vládním utrácení cizích peněz a v manipulaci úrokovými měrami, což neznamena nic jiného než vytváření nových peněz z ničeho?

Vedle takovýchto „expertů“ na věci hospodářské politiky najdeme velmi málo lidí - na Slovensku, v Čechách, ale i na světě -, kteří se takto zásadně nemýlili. O příchodu krize psali předtím, než skutečně nastala, hloubku problému si uvědomovali od samého počátku a navíc nezastupují politické zájmy, které by jim bránily říci pravdu o hloubce hospodářského propadu, příčinách problémů v Řecku nebo nákladech Eura. Juraj Karpiš je zářným příkladem takového výjimečného člověka, který si za svým - stále principiálně stejným, jen postupně precizovaným - názorem stojí bez ohledu na to, zda je v dané chvíli populární, či nikoli, a pro své postoje má argument pevně ukotvený v poznání, jež po desítky let kultivovali největší ekonomičtí myslitelé. Jeho kniha Zlé peníze v plné šíři ukazuje, proč je Juraj autoritou v oblasti analýz příčin hospodářské krize (té minulé i těch budoucích), jejího průběhu a smysluplnosti pokusů vymanit se z hospodářského propadu, ale i souvisejících otázek jako je zkázonosnost inflace, reforma světového měnového uspořádání, dluhová krize, Euro, členství Slovenska v měnové unii, nebo třeba i témat jako je politizace vědy nebo (euro) propaganda.

Autor v každé kapitole své knihy demonstruje, jak dlouho a intenzivně se problémům peněz a otázkám spojených s problémem

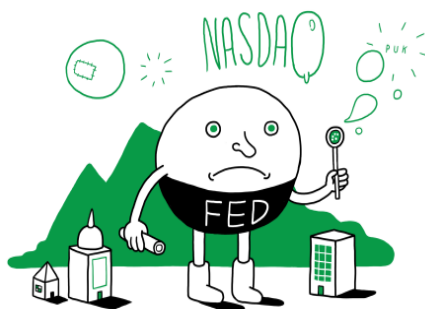
krize věnuje. Pro mnohé významné i méně významné aktéry dění se tak stává nepohodlným. Připomíná jim totiž jejich dnes již zjevně tragikomická vyjádření, zcela mylné odhady a až děsivé nepřesné prognózy budoucího vývoje, na které by asi nejraději zapomněli. Juraj Karpiš má ale dobrou paměť a tisíce poznámek o tom, co kdo kdy řekl a popřel, slíbil a nedodržel, po čase přiznal nebo se snažil urputně zatajit, ale jiní ho odhalili. Díky těmto ilustrativním detailům se jeho kniha čte jako poutavý politický thriller ze žhavé současnosti (jakkoli nechybí ani klasická pohádková témata - kapitolu „stolečku, prostří se“ v knize najdeme a kandidátů na „hloupého Honzu“ je až nečekaně mnoho.) V Karpišově thrilleru vystupují nejvýznamnější světoví politici prokazující opakovaně svou nekompetentnost; ředitelé obřích bank a investičních fondů spravující miliardy dolarů a vyplácející si miliony na odměnách za svou (mnohdy katastrofálně špatnou) práci spolu s prolhanými regulátory, kteří mají dohlížet na poctivost jejich konání; slavní profesori, kteří kvůli penězům zapominají na svou akademickou čest a zaprodávají svou reputaci; komičtí lokální politici snažící se předstírat hru na nejvyšší politiku a čelící vydírání hráčů světovějšího formátu; jsme svědky dechberoucích postelových scén (jakkoli pohled na centrální bankéře v pevném objetí s ministry financí není nejromantičtější představou ani pro milovníky skupinových scén); sledujeme velké a naivní plány na spásu světa odsouzené od samého počátku k neúspěchu; zákulisní schůzky amerického ministra financí sna-

žičího se ovlivnit dění na evropském kontinentu; excentrické matematiky ve službách mocných oligarchů; krachy zemí a davy ožebračených důchodců, kteří sice oprávněně protestují, ale neviní správně ty, kteří jsou skutečně za jejich problémy odpovědní; potkáváme sebevědomé centrální plánovače, kteří zkoušejí znovu a znovu pod jinými hesly stále totéž, a jejich zaryté odpůrce, kteří se jim marně (pokolikrát už?) snaží vysvětlit, že svět podle jejich představ opravdu, znovu a zase, fungovat při sebelepších snaze nemůže; vidíme bohatství jedněch a bídu druhých, marné naděje i klamání, virtuální realitu zpolitizovaných či zkorumpovaných médií, manipulaci, podvody, intriky... Zkrátka, je to nesmírně poutavé čtení a je téměř jedno, zda čtenář čte knihu od začátku nebo ji jen náhodně otevře a začte se. V každém případě bude mít problém se čtením přestat.

Kvalitou knihy je též její specifický styl – Juraj Karpiš píše o vážných věcech, ale dokáže být osobní, poutavý a vtipný. Není – a to ani tehdy, kdy k tomu situace vybízí – laciný a povrchní, zachovává si pokoru (kterou před lety slavný Milton Friedman při své návštěvě Prahy označil za klíčovou vlastnost klasických liberálů). Je ve svém argumentu poctivý a ve vyjádření přímý. Kde toto dnes najdete? Zdokumentuje-li například něčí záměrný myšlenkový veleteč, jehož cílem je zamíčet pravdu, jednoduše kapitolu nazve „Klamári“, navzdory tomu – nebo spíše právě proto – že daný vysoký politik je držitel evropské ceny Vision for Europe za „výjimečné úspěchy ve směřování Evropy do budoucnosti“.

Kdo by si však myslel, že kniha *Zlé peníze* je jakousi populární příručkou o finanční krizi plnou pikantních výroků užvaněných poli-

tiků, jež může sice pobavit a zahanbit autory plytkých komentářů v médiích, kteří žijí pouze zprávami včerejšího dne, ale nepřináší mnoho nadčasového, velmi by se mýlil. Juraj Karpiš totiž v podstatě sepsal mnohovrstevnatou učebnici měnové teorie a hospodářské politiky s odbočkami do metodologie ekonomické vědy, politické filosofie, teorie úroku, dějin ekonomického myšlení a historie měnových doktrín, knihu plnou poznání, knihu poučenou a zároveň poutavou. Dra-

matický příběh krize je pro Karpiše pouze kulisou pro vysvětlení nadčasových zákonitostí fungování společnosti, jež správně chápáná ekonomická věda dokáže poskytnout, a nepřehlédnutelným důkazem propojenosti teoretického poznání s praxí. Při čtení si snad všichni uvědomí, kolik škod a lidského utrpení může špatné teoretické poznání napáchat. Zahanbení se možná tak budou cítit i akademici, profesori ekonomie, jejichž vlastní výklad budí ve studentech dojem, že spory o pojetí měnové politiky jsou pouhým akademickým cvičením, přičemž realitu života v učebnicích hledat nejde a kvůli čistotě učebnicových modelů by to snad ani nebylo

vhodné. Nepochybuji o tom, že Karpišova kniha ve studentech ekonomie a zájemcích o pochopení spletitých měnových i fiskálních aspektů hospodářské politiky vyvolá hluboký zájem o problémy makroekonomické politiky, o porozumění sporům o roli státu v ekonomice a pomůže jim též – lépe než naprostá většina učebnic – pochopit příčiny a důsledky vládních politik. Navíc, na rozdíl od učebnic, se ke knize *Zlé peníze* budou čtenáři vracet a s jejími argumenty konfrontovat nejprve své vlastní predsudky a následně své přátele, učitele, politiky nebo centrální bankéře. A ti určitě zažijí perné chvíle, aby dokázali smysluplně odpovědět.

Juraj Karpiš se nás ze všech sil snaží zbavit mylné víry v to, že lze moudře politicky manipulovat složitými společenskými systémy v náš prospěch. Ředění kupní síly peněz (dnešní měnová politika), žití na dluh (dnešní fiskální politika) a zrychlující se politická centralizace (dnešní politika prohlubování evropského sjednocování) jsou procesy nebezpečné, protože vedou ke koncentraci moci a hlubokým hospodářským problémům. Politický romantismus – velmi příjemný, leč mylný – nás vede k nedocenění gigantického selhání státu, na nějž Juraj Karpiš upozorňuje a které na stovkách stran svého textu odhaluje. Státní politiky, jež tak přitažlivě vypadají na papíře, opakovaně a systematicky škodí, ničí bohatství obyčejných lidí a odměňují politicky vlivné, vedou nejen ke konfliktům uvnitř společnosti, ale i ke krvavým válkám. Co by tedy měli lidé ve službách státu pro společnost dělat? Nelze než souhlasit s Jurajem Karpišem a jeho minimalistickým požadavkem: Především neškodit!

Predhovor knihy *Zlé peníze*

Výzva obchodníkům – zveřejňujte všechny ceny

Radovan Ďurana

Sociálny balíček je kompletný, premiér Fico môže odškrtnúť aj zníženie DPH na potraviny. Urobil to šikovne, získal veľa mediálnej a voličskej muziky za málo peňazí. Ministerstvo financií rozpočtuje výpadok DPH na zhruba 80 mil. eur. Výnos z DPH tak štátu klesne o symbolických 1,5 percenta. Keď pracujete s rozpočtom, v ktorom medziročne majú daňovo-odvodové príjmy narásť o 701 miliónov eur, a vďaka cenovej deflácií nemusíte zvyšovať sociálne dávky, a len symbolicky dôchodky, tak si takúto „stratu“ v prospech voliča s nízkym príjmom môžete ľahko dovoliť.

Prísny analytik by mal byť spokojný. Vláda tým nezvyšuje významne deficit verejných financií a zoznam potravín je úzko definovaný. Aj ekonóm ľavicového think-tanku bude spokojný, veď základné potraviny tvoria veľkú časť spotrebného koša nízkopríjmových skupín, pomôže to hlavne im. To, že to pomôže aj bohatým už nejakú vydržíme, však oni dostali 25 % na príjmy. Kto však spokoj-

ný nemôže byť? Nechajme bokom poradcov pre zdravú výživu a lekárov, ktorým nie je po chuti podpora masla, či bravčového.

Nespokojný je daňový poplatník, ktorý sa necháva opantať hitmi spravodajstva aktualizovaného minútu po minúte. On si totižto veľmi dobre pamätá, že od roku 2011 mu Radičovej, v podstate pravicová vláda, zvýši-

la DPH z 19 % na 20 % a to na všetky služby a tovary, s výnimkou liekov a kníh. O zvyšovaní DPH sa vtedy viedla intenzívna diskusia. Súčasný premiér Fico so zvýšením nesúhlasil. Niektorí zamestnávateľia zas navrhovali dočasné zvýšenie na 22 %, prípadne 23 %, aby došlo k rýchlejšiemu zníženiu schodku bez zásahov do priamych daní.

Jeden percentuálny bod DPH navyše predstavuje dnes okolo 250 mil. eur v prospech štátneho rozpočtu. Zvýšenie bolo v roku 2011 schválené s podmienkou, že sadzba sa vráti nazad, keď sa podarí stlačiť deficit pod 3 % HDP. Prvýkrát bola podmienka splnená v roku 2013, čo na jar 2014 potvrdil Eurostat, a sadzba mohla od začiatku roka 2015 byť 19 %. To by však nový parlament nemohol zákon pohotovo zmeniť a zachovať 20 %. Je to zaujímavá lekcia do budúcnosti pre všetkých. Ešteže neprešli vtedajšie návrhy na razantnejšie zvýšenie DPH. Dobré myšlené podmienky platia obvyčajne len pre tých, ktorí si ich schválili. A tak dnes máme

aj vyššiu DPH aj vyššiu priamu daň z príjmov právnických osôb.

Občania tak v tomto aj v budúcom roku zaplatia o 500 mil. eur viac. Teda o 420 mil. eur, lebo v budúcom roku dostanú vďaka premiérovej „štedrosti“ 80 mil. eur nazad. V každom ďalšom roku, ak nedôjde k rozšíreniu zníženej sadzby, bude vláda vyberať na DPH o 170 mil. eur viac, táto čiastka bude so zvyšujúcou sa spotrebou rásť.

Ešte som text ani nedopísal, a už počujem kritické hlasy, že obchodníci by nepreniesli celé zníženie DPH do výsledných cien. Osobne sa toho nebojím, konkurencia predajcov zabezpečí zníženie, alebo pomalší budúci rast cien. Ale, aj keby nemalo dôjsť k plnému prenosu – môže takáto výhrada stáť ako

argument proti znižovaniu DPH? Nemôže, ostali by sme v situácii, že DPH sa „nesmie“ znižovať, ale len zvyšovať. Niektorí ekonómovia sa snažia navodiť pocit, že ak by nedošlo k plnému poklesu cien, stalo by sa snád' nejaké nešťastie. To ale vôbec nie je pravda, maximálne by nedošlo k naplneniu politických sľubov. Zdroje by ostali súkromnému sektoru, ktorý ich aj vytvoril. Tento rok vláda navyšovala odhad dane z príjmov právnických osôb už dvakrát. Po znížení DPH by musela tretikrát, lebo tam, kde by nedošlo k poklesu cien, by došlo k rastu ziskovosti. Prípadne by viac zdrojov podporil tvorbu pracovných miest. V konečnom dôsledku by si teda polepšili aj tí, ktorým neklesli ceny v obchode alebo u kaderníka.

Udalosti posledného týždňa ale ukázali, že vláde enormne záleží na tom, aby sa spotrebiteľia dozvedeli, akú „zľavu“ im sociálna vláda vybavila. Vzniklo memorandum podpísané s obchodníkmi, podľa ktorého sa budú zverejňovať dve ceny, tá s pôvodnou sadzbou aj tá aktuálna s nižšou sadzbou. Vyzývame preto obchodníkov, reštaurácie, predajcov, aby uvádzali ceny dve pri všetkých výrobkoch a službách. Jednu so sadzbou 19 % a druhú so sadzbou 20 %. Aby sa spotrebiteľ dozvedel, že nebyť súčasnej vlády, cena televízora za 300 eur bez DPH, je dnes vďaka sociálnej vláde o 3 eurá vyššia. Aby mohli porovnať „Ficovu zľavu“ s „Ficovým zdražením“.

týždeň, 11.10.2015

Uber ako lakmusový papierik

Róbert Chovanculiak

Samotná existencia regulácie v legislatíve ešte automaticky neznamená jej ekonomickú alebo spoločenskú opodstatnenosť, či dokonca prospešnosť. Opak je v niektorých prípadoch pravdou.

Aj napriek tomu, že sa regulácie podnikateľského prostredia spravidla ospravedlňujú ako pomoc spotrebiteľom, množstvo regulácií je skôr výsledkom tlaku záujmových skupín, alebo prehnane aktívnych a naivných politikov (úradníkov). V takom prípade môže byť zo spotrebiteľského pohľadu výhodnejšie, ak je daná regulácia zrušená alebo sa formálne nevynucuje. V praxi však nie je jednoduché rozoznať, kedy sú náklady regulácie vyššie ako úžitok z nej plynúci a kedy prospieva skôr koncentrovaným záujmom ako rozptýleným spotrebiteľom.

Pri riešení tohto problému sa na jednej strane môžeme skúsiť spoľahnúť na politické procesy a demokratické mechanizmy. To však môže trvať dlho a v niektorých prípadoch sa ani nemusíme takejto zmeny dočkať. Problémom je asymetria informácií medzi voličmi a politikmi na jednej strane a medzi spotrebiteľmi a záujmovými združeniami na strane druhej. Voliči jednoducho nemajú motiváciu sa denne informovať a kontrolovať politikov, či prijímajú len regulácie zvyšujúce blahobyt. Politici tak majú široký manévrovací priestor pri ich legislatívno-regulačnej činnosti. Rovnako je pre ľudí z pohľadu spotrebiteľov ťažké vyhodnotiť, či by zregulované odvetvie fungovalo lepšie alebo horšie bez regulácie. Spotrebiteľ by sa musel púšťať do zložitých kontrafaktuálnych myšlienkových cvičení, ako by asi vyzeral svet bez tej, či onej regulácie.

Dostávame sa tak do paradoxnej situácie. Asymetria informácií je totižto jeden z hlavných argumentov zavádzania regulácií (producent alebo poskytovateľ služby vie viac ako zákazník) a zároveň jeden z hlavných dôvodov nefunkčnosti týchto regulácií (volič

a spotrebiteľ nedokážu kontrolovať politikov a identifikovať neefektívne regulácie).

Tu však prichádza na scénu technologická revolúcia ako alternatíva, ktorá umožňuje prelomenie hrubých politických ľadov. Celá zdieľaná ekonomika a jej momentálne najdiskutovanejší prvok Uber nabúravaju zastarané regulácie. A to tak, že testujú čistý úžitok z nich plynúci a zároveň mobilizujú ľudí do politickej akcie. Čím riešia dva vyššie opísané problémy.

1) V rámci zdieľanej ekonomiky spotrebiteľia svojim správaním porovnávajú klasické služby pod verejnou reguláciou so službami založenými na nových technológiách. Tým pádom testujú efektivitu existujúcich regulácií a efektivitu reputačných mechanizmov zdieľanej ekonomiky. Napríklad Uber tak dáva pocítiť zákazníkom, ako vyzerá neregulovaná služba, ktorá rieši problém asymetrie informácií cez súkromné pravidlá a obchádza zastarané regulácie. Ak je verejná regulácia naozaj opodstatnená, tak by sa mala súkromná alternatíva zrútiť do špirály nefunkčnosti a zaniknúť z dôvodu nespokojnosti zákazníkov plynúcej z asymetrických informácií (tak ako to predikuje teória účinnosti vládnych regulácií). Obdobná situácia je aj v prípade ďalších služieb zdieľanej ekonomiky ako napr. Airbnb, kde sa rovnako môžete rozhodnúť medzi oficiálnymi hotelmi, ktoré sú pod kontrolou verejných autorít a súkromne zdieľanými apartmánmi, ktoré využívajú na preklopenie informačnej asymetrie reputačné mechanizmy.

2) Zdieľaná ekonomika taktiež umožňuje mobilizovať ľudí a vytvoriť tlak na politikov, ktorým znižuje ich manévrovací priestor a tak ich vo väčšej miere podriaďuje ich vôli. Ide preto o vysoko demokratický spôsob zmeny regulácie. Nedávny príklad takejto súhry udalostí nastal v New York City, kde sa miestny starosta Bill de Blasio pokúsil limitovať počet povolených vodičov Uberu.

Proti tomuto návrhu sa zdvihla veľká vlna odporu zo strany obyčajných obyvateľov a Blasio, ktorý oficiálne dostal od taxikárskej loby príspevok na politickú kampaň vo výške 500 000 dolárov, musel stiahnuť tento návrh. Popularita Uberu a tlak verejnosti tak zabezpečili, že v New York City je o jednu zlú reguláciu menej. Starosta Blasio sa musel podriaďiť voličom: vytiahnuť bielu zástavu a stiahnuť si Uber aplikáciu.

Ešte čerstvejší a o to zaujímavejší príklad je z mesta Sarasota na Floride, kde mali miestni komisári hlasovať o návrhu regulácie Uberu. Návrh bol taký, že na Uber sa mali začať vzťahovať všetky existujúce regulácie klasických taxikárov. Na čo Uber reagoval zámerom odísť z mesta. To znova pohoršilo verejnosť, ktorá si na Uber zvykla a považovala ho za prínos. Nakoniec to dopadlo tak, že na návrh mestskej komisárky Susan Chapman sa nielenže Uber nereguloval, ale navyše bola jednohlasne zrušená existujúca regulácia klasických taxikárov. Na to zareagoval rozhnevaný miestny taxikár tak, že hodil po komisároch jeho identifikačný odznak taxikára a odišiel so slovami, že to už nebude potrebovať.

Na Slovensku sme sa však dočkali trochu smutnejšieho vyvrcholenia. Verejné orgány sa rozhodli, že Uber musí spĺňať všetky podmienky, ako tradiční taxikári – teda množstvo byrokracie, testov, osvedčení a povolení. Taxikári potrebujú preukaz vodiča vozidla taxislužby, vykonať skúšky, zaplatiť 50 eur, získať koncesiu od okresného úradu v sídle kraja, zaplatiť ďalších 30 eur, splniť podmienku finančnej spoľahlivosti vo výške tisíc eur, prejsť cez psychologické testy a lekársku prehliadku a získať stanovište a parkovací priestor pre taxík.

Navyše evidenčné číslo vozidla taxislužby musia mať umiestnené v aute na viditeľnom mieste, vozidlo musí byť na predných dverách označené obchodným menom, telefón-

nym číslom a vybavené strešným svetidlom žltej farby s nápisom TAXI. Plus musia byť extra poistení špeciálnym poistením pre taxikárov. Bratislavský magistrát už chystá kontroly vodičov Uberu, či toto všetko spĺňajú. Tento krok asi nepotrebuje ďalší komentár.

Zdieľaná ekonomika nám tak môže na konci dňa povedať niečo aj o miestnych politikoch a úradníkoch. Uber sa ukázal byť citlivým lakmusovým papierikom toho, do akej miery záleží miestnej vláde na blahobyt spotrebiteľov. Existujú už dokonca mapy s reakciami

rôznych vlád na Uber, kde si môžete pozrieť, ktoré podľahli tlaku záujmových skupín a zakázali alebo zregulovali alternatívu a ktoré naopak tento tlak ustáli a umožnili kreatívnej deštrukcii vykonať svoje dielo.

tyždeň 23.9.2015

Minimálna mzda ako nepriateľ Rómov

Róbert Chovanculiak

Diskriminácia vylúčených skupín je vo všeobecnosti negatívny fenomén, ktorý sa nepodarilo vykoreniť pravdepodobne ešte v žiadnej spoločnosti. Slovensko nie je výnimkou. V rámci slovenskej spoločnosti patrí medzi najviac diskrimináciou ohrozenú skupinu rómske etnikum.

V tomto texte sa sústreďíme na trh práce. Vo všeobecnosti na ňom existujú dva zdroje diskriminácie. Prvým zdrojom diskriminácie sú subjektívne predsudky. To znamená, že ľudia, ktorí sú za iných okolností rovnakí - rovnako produktívni zamestnanci - nečelia rovnakému prístupu pri dopyte po ich práci. Inak povedané, existuje diskriminovaná skupina, ktorá je rovnako produktívna ako nediskriminovaná, ale zamestnávateľia sa k nej chovajú ako keby bola menej produktívna.

Takáto diskriminácia je však za určitých podmienok neudržateľná a môže pretrvať na konkurenčnom trhu len krátkodobu. Zamestnávateľ so subjektívnymi predsudkami je totižto za svoju diskrimináciu finančne penalizovaný. Musí platiť za zamestnancov z majoritnej spoločnosti viac ako jeho kolegovia bez predsudkov, ktorí budú ochotní zamestnávať Rómov za nižšiu mzdu. V horizonte rokov tak bude existovať tendencia na zotrvanie na trhu predovšetkým u zamestnávateľov bez diskriminácie.

Druhým zdrojom diskriminácie je tzv. štatistická diskriminácia. Zamestnávateľ pri prijímaní ľudí do práce potrebuje vedieť určité informácie o potenciálnych zamestnancoch, aby dokázal posúdiť ich produktivitu. Získavanie týchto informácií je však nákladné. Zamestnávateľ sa preto môže rozhodnúť využiť informačné skratky a využiť informácie o priemerných charakteristikách skupiny, do ktorej potenciálnych zamestnanec patrí. Takýto zamestnávateľ sa potom môže dopustiť (štatistickej) diskriminácie aj keď nemá žiadne subjektívne predsudky.

Za predpokladu dostatočnej konkurencie na trhu práce, predstavuje odstraňovanie aj tohto typu diskriminácie ziskovú príležitosť pre zamestnávateľa. Ten môže totižto lepším procesom najímania než jeho konkurenti dokázať odhaliť skutočnú produktivitu potenciálneho zamestnanca z diskriminovanej skupiny a tak získať lepších zamestnancov a za nižšiu cenu ako jeho konkurencia.

To však neznamená, že vyššie dva opísané spôsoby potlačania diskriminácie fungujú v

realite dokonalo. To, čo existuje je len ekonomizovaná tendencia na znižovanie diskriminácie. Táto tendencia bude o to väčšia, o čomenej bude narušaná trhová konkurencia a o čomenej bude nezamestnanosť. Na tomto mieste by sme však chceli preskúmať, či k tejto tendencii môže pomôcť aj zavedenie minimálnej mzdy (ako niektorí tvrdia) alebo naopak pôjde skôr o kontraproduktívne opatrenie.

Najskôr si v krátkosti opíšeme kontext vzniku minimálnej mzdy. Aj napriek tomu, že minimálna mzda je väčšinou obhajovaná ako nástroj pomoci chudobným a diskriminovaným, jej historicky vývoj mal iný priebeh. Prvá plošná minimálna mzda v USA bola zavedená v roku 1931 (Davis-Bacon Act) s explicitným zámerom zabrániť Afro-americkým pracujúcim v konkurencii bielym pracujúcim na federálnych stavebných projektoch. Bieli boli totižto členmi odborov a poberali oveľa vyššie mzdy, než za aké boli ochotní pracovať černoši z juhu.

Takéto zneužitie skutočných dopadov minimálnej mzdy sa však nespája len s USA. V roku 1925 bol prijatý zákon o minimálnej mzde v Kanadskej provincii Britská Kolum-

bia so zámerom a aj skutočným efektom odstrániť japonských imigrantov z trhu práce v drevárskom priemysle. Rovnako minimálna mzda v Austrálii mala za úlohu chrániť životný štandard bielych obyvateľov pred „farebnou“ konkurenciou. Išlo predovšetkým o Číňanov, ktorí boli ochotní pracovať za výrazne menej, ako domáci obyvatelia. Obdobný príbeh stojí za minimálnou mzdou aj v Južnej Afrike, kde počas apartheidu bieli zamestnanci v odboroch lobovali za to, aby bola minimálna mzda aplikovaná na všetky rasy a tak de facto vylúčili čiernych zamestnancov z trhu práce.

Dnes je tento pôvodný historický zámer potvrdený aj najnovšími empirickými štúdiami, ktoré sledujú priamo vplyv minimálnej mzdy

na zamestnanosť diskriminovaných menšín v USA. Všetky z nich nachádzajú negatívny efekt na zamestnanosť mladých Afroameričanov. (Burkhauser et al, 2000; Neumark and Wachter 2007; Even and Macpherson, 2011).

Pozrime sa teraz, aké dopady bude mať politika minimálnej mzdy na dva vyššie opísané zdroje diskriminácie a tendencie, ktoré vytvára na trhu práce.

Ako píšeme v úvode, na konkurenčnom trhu v dlhom období bude existovať tendencia na vylúčenie diskriminujúcich zamestnávateľov so subjektívnymi predsudkami z trhu práce. Takýto zamestnávateľia by totižto sami seba penalizovali vyššími nákladmi. Tento záver však neplatí v prípade, ak je na trhu práce prítomná minimálna mzda. Minimálna mzda totiž prikazuje pracovať za minimálnu arbitrárne stanovenú mzdu a tým zabraňuje potenciálnym zamestnancom konkurovať si na základe mzdovej sadzby. Ak mzdy nie sú obmedzované minimálnou mzdou, tak tí, ktorí sú diskriminovaní, môžu ponúkať svoju prácu za nižšiu mzdu. To však robíť nemôžu, ak je výška minimálnej mzdy stanovená zákonom. Následkom toho zamestnávateľia, ktorí chcú zamestnať diskriminovaných zamestnancov, nemajú výhodu a nebudú vytláčať zamestnávateľov so subjektívnymi predsudkami.

Výsledkom je stav, kedy je mzdová diskriminácia (teraz nemožná do úrovne minimálnej mzdy) nahradená diskrimináciou v zamestnávaní. Teda diskriminovaná skupina už síce nezarába menej, ale je nezamestnaná (efekt, ktorého sme svedkami na Slovensku).

Je zaujímavou skutočnosťou, že výsledky aplikácie minimálnej mzdy na trhu práce so štatistickou diskrimináciou sú v zásade rovnaké ako na trhu práce so subjektívnymi predsudkami. Minimálna mzda znova povedie k rozdielu v zamestnanosti medzi jednotlivcami z diskriminovanej a nediskriminovanej skupiny.

Aj keď mechanizmus, ktorým minimálna mzda v tomto prípade prinesie negatívne účinky, je trochu iný. Nezamestnanosť diskriminovanej skupiny nebude výsledkom odstránenia nákladov z diskriminujúcich zamestnávateľov, ale výsledkom zabrzdenia procesu signalizácie relatívnej produktivity zo strany diskriminovaných zamestnancov a procesu učenia sa na strane zamestnávateľov.

Minimálna mzda znemožňuje diskriminovaným zamestnancom získať hodnotné pracovné skúsenosti, formálne a neformálne kontakty, atď. (pomocou ochoty pracovať za nižšiu mzdu ako ich kolegovia z nediskriminovanej skupiny), ktorými by mohli signalizovať svoju skutočnú relatívnu produktivitu. Zamestnávateľia následne nemôžu v procese učenia sa lepšie identifikovať relatívnu produktivitu potenciálnych zamestnancov aj v rámci štatisticky diskriminovanej skupiny. Tento proces je totižto zabrzdený minimálnou mzdou. Následne tak budú zamestnávateľia viac spoliehať na nepresné informácie ohľadom členstva v nejakej vylúčenej skupine a menej na presnejšie informácie ohľadom individuálnej produktivity.

Vidíme tak, že negatívne dopady minimálnej mzdy na diskriminovanú skupinu sú nezávislé od toho, o aký typ diskriminácie ide.

INESS v roku 2015 vykonal prieskum medzi 100 malými zamestnávateľmi, v ktorom im kládol otázky ohľadom ich skúsenosti a názorov na zamestnávania Rómov. Prieskum potvrdil prítomnosť pomerne silnej diskriminácie. Vyše 60 % zamestnávateľov si myslí, že je nákladnejšie zamestnať Róma ako človeka z majoritnej spoločnosti. Obdobne približne 59 % zamestnávateľov si myslí, že ich zamestnanci nechcú pracovať s Rómami.

Na druhej strane je zo štatisticky odhadov zrejme, že na Slovensku existuje problém s dlhodobou nezamestnanosťou Rómov. Iba 15-17 % Rómov je zamestnaných (pričom v majoritnej spoločnosti je tento podiel až 60 %).

Na základe analýzy rôznych zdrojov diskriminácie, efektov minimálnej mzdy a ich vzájomnej interakcie sme sa pokúsili ukázať, že podiel na tejto rozsiahlej a dlhodobej nezamestnanosti Rómov nesie aj minimálna mzda. To neznamena, že obmedzenie vplyvu minimálnej mzdy na trhu práce je dostatočnou podmienkou vyriešenia dlhodobej nezamestnanosti Rómov. Chceli by sme však zdôrazniť, že za dnešných okolností ide o podmienku nutnú.

Problém je o to naliehavší, ak si uvedomíme, že negatívny vplyv minimálnej mzdy na zamestnanosť Rómov by existoval dokonca aj bez prítomnosti akejkoľvek diskriminácie. Rómovia so svojím relatívne nízkym ľudským kapitálom sú totižto potenciálnymi zamestnancami predovšetkým nízko kapitalizovaných a vysoko konkurenčných odvetví s relatívne nízkymi ziskovými maržami, kde sa distribúcia miezd pohybuje práve v blízkosti minimálnej mzdy (napr. stavebníctvo a maloobchod). Minimálna mzda tak negatívne zasahuje túto vylúčenú skupinu v oveľa väčšej miere ako zvyšnú populáciu. Navyše Rómo-

via sú geograficky alokovaní predovšetkým v chudobnejších a východných oblastiach SR. Čo ich znova robí zraniteľnejšími voči minimálnej mзде. Napr. v bratislavskom kraji tvorila minimálna mzda v roku 2014 len 37,13 % z mediánovej mzdy, zatiaľ čo v prešovskom kraji to bolo až 54,32 %.

Verejná politika má samozrejme aj ďalšie možnosti ako pomôcť znížiť diskrimináciu a nezamestnanosť u vylúčených skupín (okrem zrušenia/nezvyšovania minimálnej mzdy). Väčšina ekonomických modelov diskriminácie sa zhoduje na jednej veci – čím viac je trh práce konkurenčný, tým menej diskriminácie dokáže pretrvať v spoločnosti. Vláda preto môže pomôcť prijatím politiky, ktorá zlepšuje konkurenciu na trhoch, resp. zabráňuje umelým prekážkam vstupu na ne.

Negatívne vplyva na dlhodobú nezamestnanosť aj daňová a odvodová politika, ktorá vráza daňový klin medzi dopyt a ponuku po práci predovšetkým u nízko príjmových obyvateľov (kam patria aj Rómovia). A na koniec, nemenej dôležité je zamerať sa na zvyšovanie ľudského kapitálu u Rómov.

Text bol publikovaný v publikácii Rómovia vo verejných politikách (Odpočet tretieho roku vlády), ktorú v októbri 2015 vydala Nadácia Milana Šimečku

Politický kalkul ako ekonomická kalkulácia

Veronika Sokolová

Nie je v silách politika akéhokoľvek druhu, aby rozhodol, ako dlhodobo efektívne alokovať zdroje vzhľadom k ich pôvodným majiteľom – daňovým poplatníkom. Hoci pri každej dotácii politici hovoria o verejnom záujme, ich rozhodnutia, ako aj iných úradníkov, sú nutne individuálne a subjektívne.

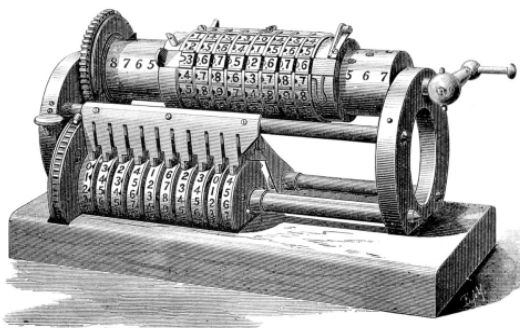
Politici, rovnako ako podnikatelia na trhu, tiež nikdy nepoznajú všetky premenné, ktoré by ich priviedli k 100% úspešnej investícii. Rozdiel spočíva v tom, že kým podnikateľov zlý odhad je na trhu potrestaný stratou alebo bankrotom, politikov nie. Ten vďaka prísunu zdrojov od daňových poplatníkov môže zas a znova „investovať“ bez existenčnej potreby poučiť sa.

Drahá alternatíva

Najnovším príkladom takejto investície je (dlhodobá) podpora krachujúcich Hornonitrianskych baní, ktoré aj vďaka dotáciám od štátu produkujú pomocou vzácnnej liečivej vody zrejme najdrahšie paradajky v Európe. Ďalšou aktivitou baní je chov exotického sumčeka afrického. „Verím, že tento projekt bude rovnako úspešný, ako to bolo v prípade skleníkov na pestovanie paradajok.“ Premiérova viera v úspešnú činnosť baní, ktoré by tu bez dotácie už možno neboli, stojí daňovníkov ročne desiatky miliónov eur.

Aj keď bane tvrdia, že inovatívne pestova-

nie paradajok a chov rýb je alternatívou pre baníkov, ktorí prestávajú robiť pod zemou, v skleníkoch sa podľa Plus sedem dní zamestná len 19 zamestnancov. V čase zberu sa toto číslo zvýši na 45. Pri chove rýb sa zamestná asi sto ľudí. Ako píše týždenník: „Fabrika, ktorú štát dotuje desiatkami miliónov eur ročne, investuje ďalšie milióny do podnikania, v ktorom nájde uplatnenie iba zlomok z počtu aktuálnych zamestnancov baní“.

Vláda išla ešte ďalej a nielenže baniam cez dotáciu prispela na chov sumčeka afrického, ale navyše tento neobvyklý druh tento mesiac zaradila medzi potraviny so zníženou sadzbou DPH. Pri takejto subjektívne vyčlenenej podpore nutne ostanú znevýhodnené a nespokojné skupiny. Média informovali

o tom, že po zverejnení zoznamu predbežných potravín so zníženou DPH sa chystali na lobbying za nižšiu sadzbu DPH aj pekári a ovocinári. Veď prečo nie? Subjektívne sa aj týmto výrobcom môže zdať, že ich tovar je základná potravina.

Z cudzieho krv netečie

To, že sa vyplatujú verejné prostriedky od ľudí ale neznamena, že neprinesú vôbec žiadny úžitok. Z pohľadu (zvolenia) politika je dotácia lacný spôsob, ako si zaviaže krachujúce spoločnosti a ich zamestnancov. Takýto krok vyzerá tiež dobre, keď sa nazve ako „podpora zamestnanosti v regióne“.

Kroky súčasnej vlády sú len ukážkou toho, akým rozhodnutiam si dovoľí dospieť politik, ak mu ľudia zveria moc a svoje peniaze. Je jedno, či je to politik ľavice alebo pravice (nie je to tak dávno čo rozdávali investičné stimuly liberáli). Príkladov by sme našli oveľa viac.

Jediný spôsob, ako sa vyhnúť podobným investičným aktivitám, je dať politikom čo najmenej peňazí na prerozdelenie a čo najmenej príležitostí o nich arbitrálne rozhodovať.

iness.sk, 10.11.2015

Konferencia Konkurencieschopnosť: Slovo bez obsahu?

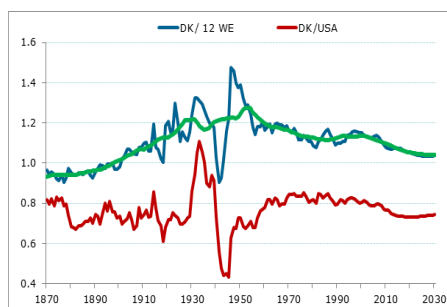
V stredu 25. novembra 2015 sa v priestoroch hotela Saffron v Bratislave uskutočnila medzinárodná konferencia Konkurencieschopnosť: Slovo bez obsahu?, ktorú organizoval INESS v spolupráci s European Liberal Forum.

Cieľom konferencie bolo zapáliť verejnú debatu o skutočnom významne konkurencieschopnosti pre ekonomický rozvoj krajiny a o reformách, ktoré k jej rastu prispievajú. Približne 130 divákov si mohlo vypočuť dva rečnícke panely. V prvom vystúpili medzinárodní ekonomickí experti, v druhom poprední predstavitelia slovenských politických strán. Rozsiahly priestor na otázky dostali aj diváci, ktorí ho aj náležite využili.

Po úvodných príhovoroch riaditeľa INESS Richarda Ďuranu a viceprezidenta European Liberal Forum Jürgena Martensa vystúpili v prvom paneli zahraniční rečníci s príspevkami. V nasledujúcom texte si dovoľíme vytiahnuť niekoľko zaujímavých bodov z ich prezentácií:

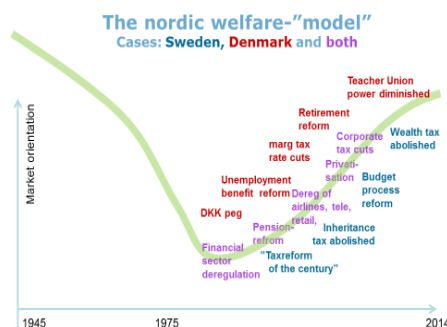
Martin Agerup, prezident kodanského Centre for Political Studies (CEPOS)

Prezident inštitútu CEPOS v úvode rozporoval obľúbený mýtus o bohatstve Dánska vďaka vyspelému sociálnemu štátu. Ako ilustroval na viacerých grafoch, Dánsko bolo najprv bohaté, až potom si mohlo dovoliť rozsiahly sociálny štát. Ten však neprispieva k zvyšovaniu bohatstva Dánska, ktoré tak v porovnaní s 12 vyspelými krajinami EÚ, či USA stráca už od 70-tych rokov, ako vidíme na grafe, ktorý ukazuje pomer bohatstva Dánska v porovnaní s 12 vyspelými krajinami EÚ (modrá čiara) a v porovnaní s USA (červená čiara) (Jedna na vertikálnej osi znamená rovnaké bohatstvo na obyvateľa, údaje sú podľa Maddisona/OECD).

Hoci je Dánsko stále považované za bohatú krajinu, stagnácia nebola politicky udržateľná a problémy vyplývajúce z nedostatku trhových motívácií sa množili. Tento scenár rovnako prebehol v Švédsku a tak by mala byť Škandinávia vlastne príkladom protirhových reforiem, ktoré tam prebiehajú už od konca 70. rokov. Napríklad daň z príjmu právnických osôb klesla z 50 % na súčasných 23,5 %. Hodnota súkromných penzijných úspor už teraz predstavuje 15 % celkových ročných

penzijných výdavkov.

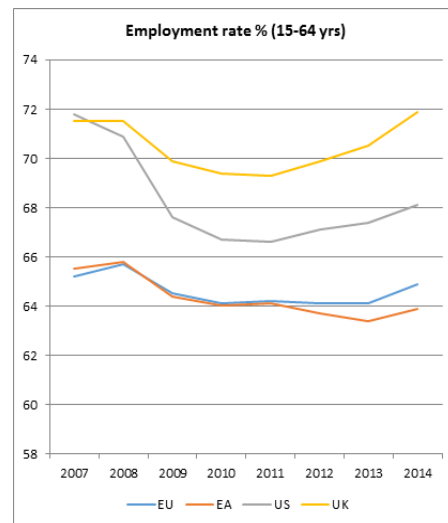
Dánsko však budí pozornosť hlavne kvôli pružnému pracovnému trhu. Nízka miera nezamestnanosti je zaujímavá najmä tým, že doba nezamestnanosti trvá v priemere 3 mesiace. Na dánskom trhu práce nepotrebuje súkromný zamestnávateľ dokazovať, prečo „musel“ zamestnanca prepustiť, ako je to na Slovensku. Nespokojnosť s výkonom, či nadbytočnosť plne postačuje. Mnohí by takého nastavenie považovali za kruté, ale rovnakému problému čelí zamestnávateľ. Aj jemu môže bezdôvodne odísť zamestnanec. Na pracovnom trhu, kde sa do troch mesiacov zamestná takmer každý, je preto riadny frmol. Každý rok tam vzniká viac než 300 000 pracovných miest. Inak povedané, v priemere raz za 6-7 rokov zmení každý zamestnanec prácu.

Martin Agerup ukončil svoju prezentáciu výstižným výrokom: „Kapitalizmus môžete mať bez sociálneho štátu, ale sociálny štát nemôžete mať bez kapitalizmu.“

Raoul Ruparel, riaditeľ britského think-tanku Open Europe a prispievateľ časopisu Forbes.

Expert z renomovaného britského think tanku, ktorého bývalý riaditeľ je momentálne poradcom premiéra Davida Camerona, a ktorý svojimi analýzami do značnej miery určuje tón diskusie o prípadnom Brexite, ilustroval na viacerých grafoch, ako zvýšená flexibilita na trhu práce umožnila rýchly návrat na predkrízovú úroveň zamestnanosti. Ako z grafu vidno, práve chýbajúce reformy trhu práce brzdili zvyšok Eurozóny pri tvorbe pracovných miest, a tak má Veľká Británia dnes o masívnych 8 percentuálnych bodov vyššiu mieru zamestnanosti ako Eurozóna.

Návrat k vysokej miere zamestnanosti by nebol možný bez podpory živnostníkov, či prijatí napríklad nových druhov kontraktov, ktoré sa podobajú na dohody, ako ich poznáme na Slovensku. Výrazne pomohol aj prepad reálnych miezd, ktoré sú dnes o takmer 4 % nižšie, ako boli pred krízou. Za nedostatok pokrízovej rekonvalescencie a výzvu pre britské hospodárstvo označil stagnujúcu produktivitu práce, ktorá stále nedobehla predkrízovú úroveň.

Žilvinas Šilėnas, prezident najvýznamnejšieho litovského ekonomického think-tanku Lithuanian Free Market Institute.

Žilvinas Šilėnas dal do súvislosti konkurencieschopnosť a ekonomickú slobodu. Nielen Hong Kong a Singapur, ale aj škandinávské krajiny vďaka za svoje bohatstvo práve jednoduchosti podnikania, vymožitelnosti zmluv, či rešpektu k vlastníckym právam.

Na inom prieskum zase ilustroval skutočnosť, že pre zahraničných investorov je hneď po ekonomických fundamentoch (dopyt po výrobkoch, blízkosť zákazníkov), najdôležitejšia kvalita regulácií a podnikateľské prostredie. Na rozdiel od prvých dvoch kategórií, je to položka, ktorú vlády a štáty dokážu priamo ovplyvniť.

Prof. Aristides Hatzis, profesor práva a ekonomie na University of Athens, zakladateľ populárneho blogu greekcrisis.net.

Aristides Hatzis vyštudoval právo a ekonomiu a je plodný autor, ktorý spravuje 6 blogov, napr. greekcrises, prispieva do najrešpektovanejších svetových denníkov, vyučuje na Aténskej univerzite. Práve na tragických výsledkoch konkurencieschopnosti Grécka ilustroval neschopnosť gréckej ekonomiky naštartovať rast. V prezentácii upozornil na to, že konkurencieschopnosť nie je len vec formálnych pravidiel, ale aj neformálnych pravidiel, ktoré sú významne odlišné od tých v Nemecku či Holandsku. Ďalšou brzdou ekonomického oživenia je neefektívnosť sociálneho systému, ktorý poskytuje príliš veľký podiel dávok ľuďom s najvyššími príjmami – 3 krát viac než kvintilu s najnižšími príjmami.

Ivan Mikloš, bývalý minister financií Slovenskej republiky a v súčasnosti člen International Advisory Board of National Reform Council of Ukraine.

Ivan Mikloš hodnotil predpoklady a priebeh prijímania reforiem, ktoré zvýšili konkurencieschopnosť Slovenska v uplynulej dekáde.

Vo svojej prezentácii zdôraznil, že reformy nie sú technickým problémom, pretože návodov ako aj technických kapacít na ich prípravu je dosť. Sú predovšetkým politickým problémom, resp. nedostatkom politických lídrov, ktorí by dokázali nepopulárne reformy presadiť a udržať.

Prečo je vysoká konkurencieschopnosť krajiny, ktorá je jedným z predpokladov hospodárskeho rastu, dôležitá, ilustroval v záverečnom príhovore riaditeľ INESS Richard Ďurana: pri 7 % raste HDP ročne krajina zdvojnásobí svoje bohatstvo za 10 rokov. Pri 3 % raste trvá zdvojnásobenie bohatstva krajiny 24 rokov a pri 2 % raste až 35 rokov. Chceli by ste byť bohatší alebo nie?

V druhom paneli šesť slovenských politikov predstavila konkrétne opatrenia svojich strán na témy:

1. Vymožiteľnosť práva a ochrana drobných veriteľov (pomalé súdnictvo, druhotná platobná neschopnosť, ochrana veriteľov, obchodný a občiansky zákonník).
2. Premena Slovenska na technologického lídra nielen v súkromnom, ale aj verejnom sektore (problém nedostatku IT odborníkov (Industry 4.0), neefektívne vzdelávanie v tejto oblasti, ako systémovo zlepšiť obstarávanie IT riešení vo verejnom sektore, ako upraviť e-government).
3. Iné významné opatrenie na zlepšenie konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky vo Vašom programe.

Moderátorom bol Ján Orlovský, riaditeľ Náďacie otvorenej spoločnosti.

Za jednotlivé strany vystúpili:

Igor Matovič, predseda OĽaNO

Miroslav Beblavý, podpredseda SIET

Ján Hudacký, podpredseda KDH

Ivan Švejna, podpredseda Most-Híd

Eugen Jurzyca, poslanec, SaS

Jozef Kollár, poslanec, SKOK

Partnermi podujatia boli Friedrich Naumann Stiftung, IT asociácia Slovenska, Republiková únia zamestnávateľov a Atlas Network. Mediálnymi partnermi boli Aktuality.sk, Denník N a Hospodárske Noviny.

Videozáznam z podujatia ako aj powerpointové prezentácie jednotlivých expertov si môže pozrieť na stránke konferencie

<http://iness.sk/compete>

Friedrich Naumann STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

IT ASOCIÁCIA SLOVENSKA

aktuality.sk

elf
European Liberal Forum

RUZ

DENNÍK N

ATLAS
NETWORK

HN HOSPODÁRSKE NOVINY

Nová publikácia o nezamestnanosti

NEZAMESTNANOSŤ - Systémový problém slovenského hospodárstva

V nadväznosti na publikáciu Rómovia a sociálne dávky sa autori zamerali na prekážky, ktorým čelia dlhodobo nezamestnaní uchádzači o prácu s nízkou kvalifikáciou. Uskutočnili prieskum medzi zamestnávateľmi aj obecnými úradmi zameraný na identifikáciu skúseností a predsudkov v zamestnávaní Rómov. Aj pomocou prieskumu sa autori snažili verifikovať, ktoré opatrenia na trhu práce predstavujú najväčšie prekážky v tvorbe nových pracovných miest pre tieto skupiny. Výsledkom je publikácia - NEZAMESTNANOSŤ - Systémový problém slovenského hospodárstva (na stiahnutie tu), ktorá prináša nasledujúce závery:

Miera evidovanej nezamestnanosti na Slovensku má v posledných rokoch klesajúci trend. No znižovanie nezamestnanosti sa deje skôr napriek vládny politikám ako vďaka nim.

Netreba zabúdať, že počet pracujúcich ľudí na Slovensku je ešte vždy nižší, ako v predkrízovom období (graf č. 2). Vládne politiky sú neefektívne najmä z dôvodu, že neriešia podstatu problému vysokej nezamestnanosti, a vytvárajú len dočasné pracovné miesta selektívnou podporou vybraných uchádzačov o prácu. Za nevyhnutné opatrenia na podporu rastu zamestnanosti považujeme prvé 3 odporúčania, ktoré uvádzame v kapitole 5:

- Rozšírenie odvodovej odpočítateľnej položky na nízke príjmy aj na sociálne odvody s cieľom znížiť náklady zamestnávateľov
- Zrušenie odvodovej povinnosti na dohodové kontrakty do výšky 200 eur mesačne
- Zjednodušiť zamestnávanie

Uvedené opatrenia pomôžu najmä dlhodobo nezamestnaným a ľuďom s nižším vzdelaním, ktorých je medzi nezamestnanými naj-

viac, a ktorí si najťažšie hľadajú uplatnenie na trhu práce.

Samostatnou kategóriou sú uchádzači pochádzajúci zo znevýhodneného prostredia, ktoré sa týka najmä slovenských Rómov. Špirála chudoby a nezamestnanosti, ktorá sa pred desaťročiami rozbehla v niektorých komunitách, predstavuje spoločenský a sociálny problém. Aj situácia tých Rómov, ktorí majú skutočný záujem o odhodlanie nájsť si trvalé zamestnanie, je negatívne ovplyvnená všeobecným vnímaním Rómov ako rizikových pracovníkov. Riešenie tohto problému je možné len v dlhodobom horizonte, základy je však možné položiť už dnes. Rastúca tvorba pracovných miest a jednoduchšie zamestnávanie môže napomôcť k nájdeniu zamestnania tým znevýhodneným uchádzačom, ktorí pracovať chcú. Pozitívne príklady pracujúcich, ktorých životná situácia sa s prácou zlepšuje, môže následne zvýšiť motiváciu hľadania práce aj ostatných členov v komunite.

Riešenie sa však nezaobíde aj bez zmeny doterajších verejných politík. Motiváciu hľadať si prácu a udržať si zamestnanie ovplyvňuje najmä to, či rozdiel medzi čistým príjmom zo zamestnania a poberanými dávkami stojí za námahu vykonávať zamestnanie. Motiváciu je preto možné zvýšiť ako znížením odvodovej povinnosti na nízke príjmy (s následkom zvýšenia čistých miezd), tak úpravami, resp. sprísnením dávkovej politiky. Keďže jednou z príčin vysokej nezamestnanosti v slovenských regiónoch je aj nízka mobilita pracovnej sily, nad ďalšou zmenou sa možno zamyslieť v oblasti výstavby sociálnych bytov. Práca do hladových dolín nepríde, skôr či neskôr sa preto budú musieť ľudia presťahovať za prácou. Stavbou sociálnych bytov v mestách s nižšou nezamestnanosťou by sa zvýšila aj motivácia presťahovať sa do regiónu s väčším počtom potenciálnych zamest-

návateľov.

Vláda tiež môže podporiť sociálne aktivity, ktoré prevádzkujú niektorí zamestnávateľia už dnes. U.S. Steel Košice má vlastný program pre uchádzačov zo znevýhodneného prostredia, ktorého účastníkmi sú Rómovia z neďalekej komunity. Závod tak investuje do vzdelávania a zaúčania týchto pracovníkov prostriedky, pričom kandidáti riadne plniaci si povinnosti zamestnanca dostanú možnosť pracovať v závode na trvalý pracovný pomer. Podobné aktivity môže podporiť aj štát tým, že náklady zaúčania uchádzačov zo znevýhodneného prostredia budú zamestnávateľovi znižovať daň z príjmu. Ako vyplynulo aj z prieskumu v kapitole 3, väčšina zamestnávateľov považuje zaškolenie Rómov (resp. znevýhodnených uchádzačov) za nákladnejšie ako zaškolenie uchádzača za majority. Daňové zvýhodnenie by preto pomohlo tento rozdiel vyrovať.

Publikáciu je možné stiahnuť na stránkach iness.sk.

Sprievodca gréckou krízou

INESS vydal Sprievodcu gréckou krízou. Nájdete v ňom prehľad kľúčových udalostí a najmä číselné fakty o gréckom dlhu, veriteľoch, či hospodárskom raste. Stiahnuť si ho môžete tu.

Nadchádzajúci tretí balík pomoci pre Grécko opäť oživil množstvo otázok ohľadom ekonomických aspektov krízy v Grécku. Aby sme vám uľahčili orientáciu v uplynulých aj nadchádzajúcich udalostiach, pripravili sme pre vás krátky prehľadný dokument s názvom Sprievodca gréckou krízou.

Stiahnuť sa dá na stránkach iness.sk.

INESS na stretnutí 4liberty v Budapešti

V Budapešti sa v dňoch 18-19. novembra konalo stretnutie zástupcov stredo- a východoeurópskych think tankov zo siete 4liberty, ktorej je členom aj INESS. Počas stretnutia sa prezentovali plánované spoločné projekty do roka 2016.

INESS na konferencii CEEC

V pondelok 23.11. sa analytik INESS zúčastnil ako komentátor Dinner Session IV na medzinárodnej konferencii Central European Energy Conference v hoteli Double Tree v Bratislave. Témou Dinner Session bola úloha jadrovej energie v oblasti energetickej

bezpečnosti v EÚ.

Moderátorom bola Zuzanna Nowak, Head of the Energy Project, z poľského Institute of International Affairs, rečníkmi boli András Cserhádi, Senior Expert, Paks NPP, Maďarsko a Jozef Zlatňanský, Member of the

Board, Slovenské elektrárne, a. s., ENEL.

Sean Gabb o štátnom špehovaní

Tak ako aj po minulé roky, aj tento rok prijal pozvanie INESS Dr. Sean Gabb, riaditeľ britskej The Libertarian Alliance a jeden z najznámejších zástancov slobody v Európe, na prednesenie svojej tradičnej výročnej verejnej prednášky.

V prednáške sa Dr. Gabb venoval téme štátneho špehovania. Prednáška sa uskutočnila dňa 12.8. 2015 v zaujímavých priestoroch Progressbaru (prvého a jediného hacker space v Bratislava) a napriek 38 stupňovým letným horúčavám sa na ňu prišlo pozrieť 25 poslucháčov.

INESS na Letnej škole energetiky

Na pozvanie organizátora, spoločnosti Slovenské elektrárne, bol v pondelok 27.júla 2015 jedným z prenášajúcich na Letnej škole energetiky aj analytik INESS Martin Vlachynský. V prednáške a následnej diskusii so študentami prebral vývoj a súčasnosť ekonomického nazerania na fenomén prírodných zdrojov.

Cieľom letnej školy energetiky je motivovať mladých ľudí k štúdiu energetiky a k väčšiemu

záujmu o témy s energetikou spojené. Zároveň je to platforma pre posilnenie vzájomných vzťahov medzi energetickými spoločnosťami, akademickou obcou, mimovládnymi organizáciami, médiami i odborníkmi a analytikmi z oblasti energetiky.

INESS Friedman Day 2015

30. júla INESS zorganizoval v poradí už 6. ročník ekonomického podujatia na pripomenutie intelektuálneho odkazu ekonóma a držiteľa Nobelovej ceny za ekonómiu Milтона Friedmana. Tohtoročným rečníkom bol známy český ekonóm Petr Bartoň, ktorý strávil časť jeho akademickej kariéry ako výskumník práve na University of Chicago, kde Milton Friedman pôsobil a kde sa s ním aj osobne stretol.

Podujatie otvoril krátkym príhovorom Juraj Karpiš, v ktorom predstavil publiku Petra

Bartoňa, ktorý momentálne pôsobí ako výskumný pracovník v Institute for Research in Economic and Fiscal Issues (IREF Europe), kde sa venuje fiškálnym politikám a súčasnému vývoju Európskej únie. Bartoň vyštudoval ekonómiu na prestížnych univerzitách v Cambridge a Chicagu. Práve doktorandské štúdium na druhej zmieňovanej univerzite ho spája s odkazom Milтона Friedmana, kde prišiel do styku s jeho myšlienkami a tiež samotným Friedmanom. Neskôr Bartoň učil na Anglo-Americkéj vysokej škole a Vysokej

škole ekonomickej v Prahe. Okrem fiškálnej problematiky sa venuje aj ekonomii nerestí a ich regulácii zo strany štátu.

Do Bratislavy prišiel s prednáškou s názvom: „Milton Friedman: Známa aj nepoznaná tvár.“ V nej sa venoval dôvodom, prečo je dnes Milton Friedman aj po toľkých rokoch stále mnohými obdivovaný a zároveň inými zatracovaný. V prednáške okrem iného poukázal aj na dôležitosť pri rozlišovaní dvoch tvárí Milтона Friedmana: chronologicky prvá tvár je spájaná predovšetkým s akademick-

kou a vedeckou prácou na univerzite v Chicagu a v zásade sa nezaoberala politickou filozofiou a verejnou politikou. Prvá tvár Milтона Friedmana tak bola čisto vedecká a venovala sa predovšetkým bezhodnotovému skúmaniu. Druhá tvar na druhej strane zhodnotila predchádzajúce vedecké bádanie a začala ho používať na odporúčania politikom. To vyústilo vo Friedmanovu obhajobu slobody a trhu ako vhodných prostriedkov na naplnenie cieľov verejnej politiky. Friedmanov liberalizmus tak nebol prvotným predpokladom, ale až následným výsledkom bádania podporeným dlhoročným výskumom. Prednáška bola taktiež prešpikovaná množstvom zaujímavosti a osobných skúsenosti Petra Bratoňa ako s University of Chicago, tak aj so samotným Miltonom Friedmanom.

Aj napriek dovolenkovej sezóne sa podujatia v KC Dunaj zúčastnilo vyše 100 poslucháčov, medzi ktorými nechýbali univerzitní profesori, zástupcovia neziskových organizácií na Slovensku, novinári, bankovní analytici a štu-

denti. Títo všetci vydržali pozorne počúvať výklad Petra Bartoňa skoro celé dve hodiny. Po prednáške nasledovala najskôr oficiálna a neskôr neoficiálna diskusia o živote a práci Milтона Friedmana, ktorú si mohli poslucháči spríjemniť občerstvením v podobe klasického amerického jedla – hamburgermi.

Partnerom podujatia bola americká nadácia Friedman Foundation for Educational Choice.

INESS na CEE Fundraising konferencii

Richard Ďurana z INESS prednášal dňa 15.10. 2015 na medzinárodnej konferencii CEE Fundraising Conference – Strategic Fundraising for Difficult Causes, ktorá sa uskutočnila v Bratislave.

Jeho prednáška mala názov Selling Ideas Versus Selling Compassion a venoval sa v ňom rozdielnym prístupom vo fundraisingu s dôrazom na think tanky, ktoré realizujú pre bežného človeka pomerne abstraktné projekty s dlhodobým a zložito merateľným dopadom.

INESS na diskusii „Prehľbovanie hospodárskej a menovej únie“

Na pozvanie Centra pre európske záležitosti, člena Stredoeurópskej stratégie rady, sa ako moderátor zúčastnil diskusie o Správe piatich prezidentov aj analytik INESS Martin Vlachynský.

Hostami boli Ľudovít Odór z RRZ, radca ministra financií Michal Polák, poslanec NR SR Miroslav Beblavý a Lukáš Veselý z kancelárie MEP Maria Rodrigues.

INESS na Letnej akadémii Mises Institutu

Ludwig von Mises Institut organizoval 20.-23. augusta už 4. Ročník Letnej Mises akadémie tento krát v Týnci nad Sázavou. Spolu s Mises akadémiou prebiehal paralelne aj Mises Seminár pre pokročilých študentov. Ako prednášajúci sa zúčastnil aj analytik INESS Róbert Chovanculiak, ktorý prednášal o verejných statkoch poskytovaných pomocou crowdfundingu a teóriách demokracie.

Okrem toho sa akadémia a seminára zúčast-

nili aj akademici ako prof. Josef Šíma (VŠ CEVRO Institut), Pavel Potužák (Národohospodárska fakulta VŠE), či Marek Hudík (Centrum pro teoretická studia). Prednášky na súčasné témy priniesli aj analytici Jaroslav Brychta (hlavný analytik X-Trade Brokers) a Lukáš Kovanda (hlavný ekonóm finanční skupiny Roklen).

Zlé peniaze na UKF v Nitre

Juraj Karpiš rozprával o Zlých peniazoch 10.11.2015 na UKF v Nitre pre asi 50 študentov.

INESS vo Viedni na príprave FMRS 2016

Richard Ďurana z INESS sa zúčastnil dvojdňového prípravného workshopu, ktorý vo Viedni v dňoch 29-30.11. 2015 zorganizoval Austrian Economics Center.

Na podujatí sa zúčastnilo viac ako 50 think-tankerov, akademikov a zástupcov medzinárodných študentských organizácií zo 45 miest Európy, v ktorých sa od marca do

mája uskutoční medzinárodné podujatie Free Market Road Show. 11. marca 2016 ho INESS v spolupráci s AEC zorganizuje v Bratislave a tak ako každý rok sa môžete tešiť na zaujímavé témy a ešte zaujímavejších zahraničných a domácich rečníkov.

INESS na Move Slovensko

INESS mal v piatok, 8.10.2015 zastúpenie na festivale MOVE Slovensko.

Juraj Karpiš spolu s Tomášom Meravým (MESA 10) a Eugénom Jurzycom diskutoval na tému: Je Slovensko za vodou?

INESS na Pohode

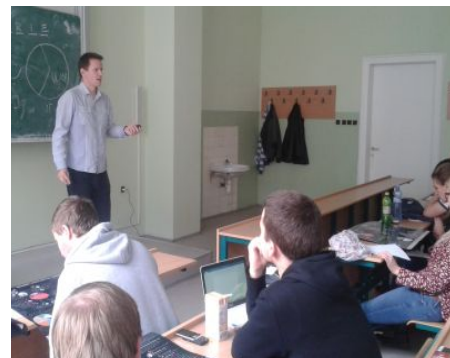
Na najväčšom kultúrnom festivale organizovanom na Slovensku, na festivale Bažant Pohoda, diskutoval na stagei Dobrá krajina dňa 10.7. 2010 Juraj Karpiš z INESS o budúcnosti eura. Ďalší diskutujúci boli minister financií Ivan Mikloš a veľvyslanec SR pri EÚ Ivan Korčok. Ako uvidíte na fotkách, záujem bol aj napriek vysokým teplotám veľký.

Juraj Karpiš sa zúčastnil aj druhej diskusie, tentokrát s českým ekonómom Tomášom Sedláčkom. Témou diskusie bolo: Kam sa podel slušný kapitalizmus?

Cena štátu na FiF Univerzity Komenského

Radovan Ďurana prednášal o Cene štátu 4.11.2015 pre 50 študentov Katedry politológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v rámci predmetu Verejné financie.

INESS hosťom na programovej konferencii SaS

Analytik INESS Martin Vlachynský sa na pozvanie tímlídera pre energetiku zúčastnil programovej konferencie SaS.

Vo svojej prezentácii predstavil hlavné problémy elektroenergetiky na Slovensku a možné kroky, ktoré by viedli k zlepšeniu situácie.

Pro/Anti Market

PRO MARKET

Trh zachraňuje grécke firmy

Kapitálové kontroly Grékom pripomenuli, ako veľmi je dnešný svet závislý na hladkom chode finančného systému. Gréci boli postupne odrezaní od väčšiny služieb, vyžadujúcich online platby. Niektoré, ako rezervácia leteniek či ubytovania, sa dajú obísť využitím lokálnych agentúr, či platbou v hotovosti na mieste.

No pre služby ako PayPal, iTunes, Dropbox a stovky iných neexistuje alternatívne riešenie. Kým nemožnosť kúpiť si novú pesničku Lady Gaga je pre gréckeho fanúšika nepríjemná, oveľa horšie je situácia pre menšie grécke IT firmy. Prakticky každá z nich potrebuje na svoj chod nejakú zahraničnú online službu, od PayPalu, cez hosting až po VoIP či cloudy.

Niektoré spoločnosti gréckym klientom poskytli „odklad“ a nechali im účty funkčné aj po vypršaní predplatenej doby. No pri väčšine nie je na výber a gréckym tech-spoločnostiam, žijúcim už v aj tak tvrdých podmienkach, hrozí kolaps.

Pomocnú ruku gréckym firmám podal Panos Papadopoulos, grécky podnikateľ a investor, momentálne žijúci v USA. Vytvoril platformu zerofund, cez ktorú môžu grécke startupy požiadať o pomoc so zaplatením prevádzkových nákladov na IT služby. Pomoc pritom poskytujú dobrovoľní darcovia.

Prirodzene, je to len kvapka pomoci v mori

ekonomického marazmu, s ktorým sa Gréci musia vysporiadať. No je to pekná ukážka toho, ako sa biznis snaží pomôcť tam, kde politici škodia.

ANTI MARKET

Záporné ražobné vo Venezuele

Venezuela je po Severnej Kórei a vojnami zničených štátoch ako Irak či Sýria krajinou s najhoršou ekonomikou na svete. Aktuálna situácia prináša značné materiálne utrpenie jej obyvateľom, no útechou im môže byť, že venezuelské ekonomické paradoxy zabávajú zvyšok sveta. Hlavnou témou je vysoká inflácia, ktorá dosahuje 70 % mesačne.

Tempo je tak vysoké, že banky prestávajú stíhať nastavovať bankomaty na vydávanie stále vyšších nominálnych súm. Objavujú sa momenty, že najvyššia suma akú bankomat vydá, má v prepočte hodnotu 1,5 amerického dolára. Ešte vtipnejšie je, že hodnota kovu v minciach ďaleko prevyšuje ich monetárnu hodnotu. Ako trefne poznamenal magazín Forbes, vykradnúť banku vo Venezuele

je dnes nezmysel, stačí si vymeniť bankovky za mince. Pomer hodnôt je rôzny (podľa nominálu mince a jej hmotnosti), pri „najvýhodnejších“ minciach dosahuje až 1:20. To znamená, že môžete v banke vymeniť bankovky v hodnote 100 dolárov za mince, tie následne roztaviť a kov predať za 2 000 dolárov. Samozrejme, teoreticky, pri masovейšom aplikovaní tohto postupu by miestne banky veľmi rýchlo prišli o zásoby mincí (a vy zásahom polície o slobodu, či život). Táto situácia sa nazýva záporné ražobné, keď centrálna banka „predáva“ do ekonomiky peniaze za cenu nižšiu, ako je odpadová cena materiálu (ražobné býva v drvivej väčšine kladné a je príjmom centrálnej banky). Vlode prezidenta Madura sa prirodzene šírenie správ o inflácii nepáči, keďže oficiálny obraz stavu venezuelskej ekonomiky je trochu (dosť) iný. Preto si poslanec Alemán posťažoval, že venezuelská vláda ľudu nemá pod kontrolou servery Google a Firefoxu. Avšak venezuelské Ministerstvo vedy, technológií a inovácií už pracuje na metódach, ako pomocou venezuelských satelitov zaistiť „nezávislosť a kontrolu nad situáciou.“ Devízové rezervy zatiaľ poklesli pod 17 miliárd dolárov (napr. Rusko má zhruba 20-násobok) a z krajiny sa strácajú tempom pol miliardy týždenne. Na jeseň čaká krajinu splátka dlhu vo výške 5 miliárd dolárov. Svet si tak po čase bude môcť užiť ďalší významnejší bankrot vďaka zlým peniazom.

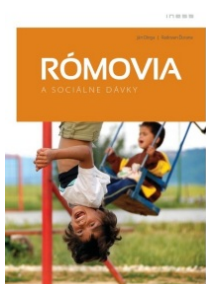
INESS Publikácie & Policy Notes

Publikácia s názvom **Atómová hrozba** a podtitulom *Prehnané podnikateľské sebavedomie slovenskej vlády a poskytnuté štátne garancie môžu vyjsť slovenských spotrebiteľov drah* sa venuje sa ekonomickým dopadom plánovanej výstavby Nového jadrového zdroja v Jaslovských Bohuniciach na spotrebiteľov elektriny.

Odvaha na nové sociálne služby predstavuje alternatívny pohľad na poskytovanie sociálnych služieb oproti súčasnej štátom financovanej schéme podpory inštitucionálnej starostlivosti. Publikácia popisuje príčiny a dôvody, prečo starostlivosť poskytovaná v rámci prirodzených komunit je nielen hodnotnejšia z pohľadu prijímateľov týchto služieb, ale v konečnom dôsledku aj lacnejšia pre daňového poplatníka.

Publikácia **Rómovia a sociálne dávky** vyvracia rozšírené presvedčenie o tom, že pracujúca majorita žije zo svojich daní najmä mnohopočetné rómske rodiny poberajúce sociálne dávky. Publikácia detailne rozoberá smerovanie rôznych sociálnych dávok v spoločnosti. Súčasťou je aj webová stránka iness.sk/mytus.

Minimálna mzda – účinný nástroj na zvyšovanie nezamestnanosti. Cieľom zvyšovania minimálnej mzdy je znižovanie chudoby a zvyšovanie sociálneho štandardu pracujúcich. INESS pri tejto príležitosti vypracoval publikáciu *Minimálna mzda – účinný nástroj zvyšovania nezamestnanosti*, ktorá sa zaoberá závermi dlhodobého výskumu vplyvu minimálnej mzdy na trh práce, rovnako ako analýzou slovenských dát.

Nezamestnanosť - systémový problém slovenského hospodárstva Autori sa zamerali na prekážky, ktorým čelia dlhodobo nezamestnaní uchádzači o prácu s nízkou kvalifikáciou.

Aj pomocou prieskumu sa autori snažili verifikovať, ktoré opatrenia na trhu práce predstavujú najväčšie prekážky v tvorbe nových pracovných miest pre tieto skupiny.

INESS Policy Note 1/2015 Gastrolístky ujedajú zamestnancom z obeda

Rozoberá problematiku gastrolístkov a gastrofiriem, ktoré ich ponúkajú do obehu. Analýza vyslovuje dve kľúčové otázky: prečo majú slovenskí zamestnanci platiť vyše 6% maržu za službu niekoľkým gastrofirmám, a prečo slovenskí zákonodarcovia nie sú ochotní umožniť zvýšenie čistej mzdy zamestnancom vyplácaním príspevku na stravu rovno do výplaty?

INESS Knihy

MARTIN ŠTEFUNKO: EKONÓMIA SLOBODY

E-kniha popisuje základné myšlienky rakúskej školy ekonómie a ich aplikácie. Rakúska škola dávno pred kolapsom komunizmu popisala problémy socialistického ekonomického plánovania a jej dnešní predstavitelia úspešne predpovedali finančnú krízu.

JURAJ KARPIŠ: Zlé peniaze Krízová mozaika ekonóma Juraja Karpiša, v ktorej sa dozviete, kto zapríčinil krízu, či prežije euro a praktické rady, ako žiť dobrý život napriek zlým peniazom. Dôležitou časťou knihy sú možné budúce scenáre a konkrétne návrhy ako žiť dobrý život napriek zlým peniazom. Možnosť objednať na zlepeniaze.eu

PHILIPP BAGUS: TRAGÉDIA EURA

Politický projekt euro má vážne problémy. Zdá sa, že Friedmanova kliatba sa začala naplňať. Bestseller nemeckého ekonóma Philippa Bagusa v slovenskom vydaní TRIM Broker a INESS.

INESS Policy Note 1/2013 Investičné stimuly

Venovaný problematike investičných stimulov na Slovensku. Dozviete sa zaujímavé štatistiky a zhodnotenie efektivity. Záver patrí trom alternatívnym reformám súčasnej politiky poskytovania investičných stimulov.

INESS Policy Note 5/2012 Nižšími odvodmi za vyššiu zamestnanosť

Jednou z najväčších prekážok vytvárania nových pracovných miest na Slovensku je vysoká miera odvodového zaťaženia. Zlepšenie situácie by mohlo priniesť zníženie odvodového zaťaženia nízkoprijímovým skupinám podľa návrhu opísaného v tomto INESS Policy Note. Návrh by podporil vznik tisícov pracovných miest a zníženie odvodov by pocítili státisíce zamestnancov.

INESS Policy Note 4/2012 Ako znížovať výdavky v oblasti: Podpora osobnej železničnej dopravy

Zameraný na možnosti šetrenia verejných zdrojov. Dozviete sa v ňom, na ktorých tratiach by bolo pre štát výhodnejšie poslať taxíky miesto vlakov a aká je potenciálna úspora v prípade ďalšieho rušenia tratí.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knín) alebo na dobierku objednávkou cez [sekcii Knihy](http://iness.sk) na stránke iness.sk.